

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Jan Malý

**První válka baronů a Ludvík VIII. jako král Anglie
(1215 – 1217).
Pohled pramenů**

First baron's war and Louis VIII as the king of England (1215 – 1217).
A view of sources

Praha, 2013

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Václav Drška Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl především poděkovat panu doc. PhDr. Václavu Drškovi Ph.D. za cenné rady a trpělivost při dohledu nad vznikem této práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze 08.05. 2013

.....
Jan Malý

Klíčová slova:

Anglie, Francie, Plantageneti, Kapetovci, Jan Bezzemek, Ludvík VIII., Magna Charta, válka baronů, Jindřich III., Roger Wendover, Vilém Bretaňský, anglo - francouzský konflikt

Keywords:

England, France, Plantagenets, Capetians, John the Lackland, Louis VIII, Magna Charta, Baron's war, Henry III, Roger Wendover, William of Brittany, Anglo – French conflict

Abstrakt

V roce 1215 byl anglický král Jan Bezzemek donucen připojit svojí pečeť pod listinu, která je známá jako Magna Charta. Jednalo se o jednoduchý právní dokument. Přesto stál na počátku konfliktu mezi královskou mocí a anglickou nobilitou, který se obecně nazývá první válkou baronů. Probíhal od roku 1215 do roku 1217 a jeho vrcholem bylo vylovení francouzského korunního prince Ludvíka v Anglii poté, co mu byla anglickou šlechtou nabídnuta královská koruna. Po smrti krále Jana na podzim 1216 se ale původní odboj, motivovaný většinou osobní záští vůči panovníkovi změnil ve snahu prince Ludvíka o získání titulu anglického krále. Většina původních členů opozice se velice rychle připojila k Janovu malému synovi Jindřichovi (král Jindřich III.) a Ludvíkovi zůstala opora pouze několika vůdců rebelie. Po sérii porážek v první polovině roku 1217 byl kapetovský princ donucen se svých cílů vzdát a z Ostrovů se stáhnout. Práce sleduje rovněž pohled vybraných dobových narativních pramenů především na působení francouzského prince v Anglii a jeho vztah k povstání.

Abstract

In 1215, king of England John the Lackland was forced to seal a document known as Magna Carta. It was a simple legal procedure. Nevertheless it was the beginning of conflict between royal power and english nobility, commonly known as first baron's war. It lasted from 1215 to 1217 and it culminated by the invasion of french crown prince Louis to England when english nobility offered him the crown. After the death of king John in autumn 1216, the original revolt, inspired mostly by personal hate against the ruler changed into the effort of prince Louis to achieve the title of English king. Most of original members of the opposition quickly switched sides and joined John's little son Henry (king Henry III) and Louis then had only the support of few leaders of rebellion. After a series of defeats in the first half of 1217, capetian prince was forced to abandon his goals and to retreat from the Isles. This work also follows the view of selected contemporary narrative sources, mainly to the activity of french prince in England and his attitude to the uprising.

OBSAH

ÚVOD.....	7
PRAMENY A LITERATURA.....	8
1 ANGLIE DO ROKU 1215.....	12
2 LÉTA 1215 – 1217.....	21
2.1 MAGNA CHARTA.....	21
2.2 VÁLKA DO PŘÍJEZDU PRINCE LUDVÍKA.....	28
2.3 LUDVÍK PÁNEM ANGLIE	37
2.4 KONEC ANGLICKÉHO SNU A ANGLIE JINDŘICHA III.....	48
3 PRINC LUDVÍK V ANGLII POHLEDEM SOUČASNÍKŮ.....	54
3.1 ŽIVOTY KRONIKÁŘŮ.....	55
3.1.1 ROGER WENDOVER.....	55
3.1.2 VILÉM BRETAŇSKÝ.....	56
3.2 FLORES HISTORiarUM VERSUS GESTA PHILIPPI AUGUSTI.....	57
4 ZÁVĚR.....	66
5 SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY.....	70
SEZNAM PŘÍLOH.....	I
PŘÍLOHA 1.....	II
PŘÍLOHA 2.....	III
PŘÍLOHA 3.....	IV

ÚVOD

Jindřich, Richard, Jan – to jsou jména tří králů z dynastie Plantagenetů, kteří vládli Anglii v druhé polovině 12. a na počátku 13. století. Za prvního z nich se z Anglie stalo jedno z nejmocnějších království středověké Evropy. Jeho vliv sahal od skotských vysočin až po Pyreneje¹. Ne nadarmo mu někteří historici dali název „Anjouovské impérium“². Druhý jmenovaný panovník strávil v zemi za kanálem pouhý necelý rok a většinu svého života pak prožil na válečných výpravách, ať už s křížem na plášti ve Svaté zemi nebo ve snaze bránit dědictví svého mocného otce ve Francii. Poslední z tohoto tria byl svědkem postupného rozkladu Jindřichovy říše a když umíral, jeho země se nacházela uprostřed války. Londýn, hlavní město „impéria“ ovládal cizí princ a většina politické reprezentace ostrovního království Jana, poněkud posměšně zvaného Bezzemek opustila a postavila se proti němu.

Předkládaná práce má za cíl zmapovat právě toto období. Léta 1215 – 1217, kdy probíhala tzv. první válka baronů. Během této relativně krátké doby bylo poprvé (ale rozhodně ne naposled) králi jasně naznačeno, kam až může v užívání své moci zajít (vydání Magny Charty v létě 1215) a když panovník odmítl tato pravidla respektovat, postavila se proti němu opozice, která neváhala povolát do země dědice francouzského trůnu, aby za její zájmy bojoval a nabídla mu i Janovu korunu. Oním dědicem byl princ Ludvík (jako král Francie Ludvík VIII.).

Sledování jeho snahy získat diadém ostrovního království bude tvořit těžiště této práce. V současnosti není studie, která by se zabývala cíleně pouze problematikou první války baronů a pokusu prince Ludvíka získat pro sebe anglický trůn. Když jsem přemýšlel, jak toto téma uchopit, zvolil jsem metodu, spočívající v kombinaci analýzy dostupné literatury, která se touto epizodou anglických dějin zabývá (bude o ní pojednáno v samostatné kapitole) a komparace vybraných narativních pramenů z daného období. Ze zdrojů, relevantních pro počátek 13. století jsem si pro toto srovnání zvolil dvě kroniky, které podle mého názoru poměrně dobře splňují stanovený cíl. Určit, do jaké míry se autoři působící ve stejné době na opačných stranách kanálu, tedy mnich z kláštera St. Albans Roger Wendover (kronika *Flores Historiarum*) a osobní kaplan francouzského krále Filipa II. Augusta Vilém Bretaňský (*Gesta Philippi Augusti*), v pohledu na události války baronů liší, případně shodují a jak se mění

¹ Gillingham, John: *The Angevin Empire*, New York 2001, str. 1

² Zde odkazuji na práci Johna Gillinghama *The Angevin Empire* (London 2001), v jejímž úvodu se autor zabývá otázkou vymezení pojmu *imperium* a jeho aplikaci na země pod vládou anjouovských králů (str. 2nn)

jejich postoj k tématu. Dalším úkolem bude na základě rozboru děl výše jmenovaných mužů posoudit, jaká byla skutečná podstata rebelie proti králi Janovi a jaká nabízela východiska.

Práce bude v podstatě rozdělena do dvou oddílů. V prvním představí průběh války let 1215 – 1217 v chronologickém sledu s využitím některých pasáží vybraných kronik pro doplnění dobového pohledu především na průběh vojenských operací a diplomatických aktivit. Tato část je důležitá z prostého důvodu – podává přehled událostí, nutný pro pochopení procesů, zachycených v narativních pramenech a sledovaných v části, zabývající se samotnou analýzou obou kronik a v jejich rámci konkrétně míst, která zachycují vztah prince Ludvíka k anglické nobilitě, královskému titulu a v neposlední řadě i postoje spojenců dědice francouzského trůnu.

Jak již tedy bylo naznačeno, druhá část bude mít za cíl ukázat pohled na působení mladého Kapetovce v Anglii optikou vybraných narativních pramenů a srovnat jej s charakteristikou jeho protivníka, anglického krále Jana Bezzemka. Pro sledované období existuje samozřejmě více dobových zdrojů, zejména anglické provenience. Ty jsou ovšem v porovnání s těmi, které byly využity pro potřeby této práce dle mého názoru v mnoha ohledech méně vhodné a ačkoliv například kronika Rogera z Wendoveru je považována místy za nevěrohodnou, co do rozsahu se jí ostatní prameny dané epochy (budou zmíněny v následující kapitole) nemohou rovnat a v základu se i navzdory zjevným slabým místům jedná o poměrně kvalitní zdroj informací o postojích k situaci, která na ostrovech panovala.

PRAMENY A LITERATURA

Události, které se odehrály okolo roku 1200 patří bezesporu ke klíčovým okamžikům britských dějin. Během deseti let bylo téměř zničeno tzv. Anjouovské impérium, tedy říše, vytvořená králem Jindřichem II. a Anglie se tak dostala do centra zájmu jejích vládců. Není tedy divu, že k tomuto období existuje nepřehledné množství literatury různého zaměření i kvality. Těžiště zde tvoří rok 1215 a vydání Magny Charty Janem Bezzemkem. Právě k této listině byl sepsán poměrně velký počet monografií, studií a článků.

Chce-li si badatel utvořit plastickou představu o sledovaném období, je nutné sáhnout po pramenných edicích. Naštěstí pro historika, existuje jich poměrně velké množství a zahrnují všechny důležité kroniky i prameny úřední povahy z doby vlády dynastie Plantagenetů. K dispozici jsou jak edice v originálních jazycích, tedy většinou v latině, tak poměrně kvalitně zpracované překlady do angličtiny a francouzštiny. Značnou výhodou pro práci s prameny je v dnešní době poměrně vysoká míra digitalizace. Edice především francouzských narativních

pramenů, relevantních ke sledovanému období se nacházejí na portálu *Bibliothèque nationale de France Gallica*³. Zde je dostupná rovněž kronika Viléma Bretaňského, zahrnutá v širší edici, vydané roku 1825 v Paříži a zpracované Francoisem Guizotem, obsahující rovněž díla Vilémova předchůdce Rigorda a životopisce krále Ludvíka VIII. Nicolase de Bray. Z anglických pramenů, zachycujících sledované období nabízí Gallica kroniku Ralpa Coggeshalla *Chronicon Anglicarum*, publikovanou v edici *Rerum Britannicarum Medii Aevi Scriptores*⁴. *Rerum Britannicarum* obsahuje i další kroniku, pokrývající dobu vlády krále Jana, dílo Waltera z Coventry.⁵ Práce Rogera z Wendoveru je dostupná jak v latinské edici (Henry C. Coxe (ed): *Rogeri de Wendover chronica sive Flores Historiarum*, London 1841) tak v anglickém překladu, který je použit i v této práci (Gilles, A.: *Roger Wendover's Flowers of History*, London 1849).

Rovněž prameny úřední povahy byly již v 19. století edičně zpracovány. Pro potřeby této práce byly využity především práce britského historika Williama Stubbs *Selected charters and other illustrations of english constitutional history from earliest times to the reign of Edward I.* (1913) a jeho francouzského kolegy Charlese Bémonta *Chartes des libertés anglaises* (1892). Ty obsahují rovněž text Magny Charty z roku 1215 a její první reedice. Z dalších významných edic, které poskytují prameny pro sledované období lze využít například monumentální dílo Jacqua-Paula Migne *Patrologia Latina*, obsahující texty církevních autorit. Především pak svazky 214 – 217, které nabízejí korespondenci papeže Inocence III. Rovněž tato řada je v současnosti dostupná ve své digitalizované podobě.⁶

Větší syntézy, zabývající se dějinami středověké Anglie obvykle berou rok 1215, potažmo 1216 (úmrtí krále Jana), jako hraniční. Zde se jedná především o dnes již klasickou studii *From Domesday book to Magna Carta*⁷ britského historika Austina L. Poole, která patří do edice *Oxford history of England*. Ta nabízí poměrně vyčerpávající shrnutí událostí předcházejících i bezprostředně následujících vydání Magny Charty, končí však vzhledem ke svému určenému rozsahu smrtí Jana Bezzemka roku 1216. V dnešní době se obdobím vzniku, rozmachu a pádu říše Jindřicha II. a jeho synů zabývá intenzivně britský historik John Gillingham. Svoje poznatky o Anglii let 1150 – 1250 shrnuje v knize *The Angevin Empire*⁸,

³ www.gallica.bnf.fr

⁴Stevenson, Joseph (ed): *Radulphi de Coggeshall Chronicon Anglicanum. De expugnatione terrae sanctae libellus. Thomas Agnellus De morte et sepultura Henrici regis Angliae junioris. Gesta Fulconis filii Warini. Excerpta ex otii imperialibus Gervasii Tileburiensis*, London 1875

⁵Stubbs, William (ed): *Memoriale Fratris Walteri de Coventria*, London 1872

⁶ například <http://latina.patristica.net/>

⁷ Poole, Austin, Lane: *From Domesday Book to Magna Carta. 1086 – 1216*. London 1955

⁸ Gillingham, John: *The Angevin Empire*. New York 2001

kteřá mimo jiné obsahuje rozsáhlý seznam další literatury s odkazy na anglosaské autory i na historiky, působící ve Francii a Německu⁹. Samotnou Magnou Chartou se Gillingham zabývá v knize *1215: The Year of Magna Charta*, která je jakousi sondou do života v Anglii za vlády Richarda I. a Jana Bezzemka a rozebírá mimo jiné rovněž události, bezprostředně předcházející vydání listiny a také následující vývoj. Problematikou Magny Charty se rovněž podrobně zabýval sir James Holt, který své poznatky shrnul v knize *Magna Charta* z roku 1965. Z biografických studií, věnujících se Janovi Bezzemkovi, které byly publikovány v poslední době je velice dobrou pomůckou kniha profesora Wilfreda Lewise Warrena *King John* z roku 1978. Ta se zabývá celou životní dráhou krále Jana a samozřejmě tedy zachycuje i první fáze občanské války v letech 1215 – 1216. Velkou výhodou této studie je přítomnost map, rodokmenů a připojených znění dobových dokumentů, stejně jako pečlivě vedený poznámkový aparát.

Je pochopitelné, že jádro výzkumu období vlády krále Jana Bezzemka tvoří studie, věnované právě Magně Chartě, v jejím stínu tak ale zůstává sled událostí, které vedly k praktickému sesazení krále Jana z anglického trůnu a povolání francouzského korunního prince Ludvíka na ostrov. Léta 1215 – 1217, období tzv. první války baronů, jsou dle mého názoru rovněž důležitou kapitolou anglických středověkých dějin. Bohužel v anglosaské ani francouzské historiografii neexistuje monografie, věnovaná tomuto krátkému, ale významnému období. Informace o povstání baronů, invazi prince Ludvíka a jeho epizodní roli jako „anglického krále“ obsahují pouze lépe uspořádané syntézy. Nejvíce se tématu pochopitelně věnuje monografie, věnovaná králi Ludvíku VIII., která ve dvou kapitolách shrnuje Ludvíkovo tažení Anglií i jeho následnou porážku¹⁰. Menší prostor je pak letům 1215 – 1217 věnován ve studiích Johna Gillinghama¹¹ a dalších autorů, zabývajících se dobou normanské a plantagenetské vlády, případně obdobím vlády Kapetovců ve Francii¹². Jelikož události z let 1215 – 1217 spadají do doby vlády krále Filipa Augusta (1180 – 1223), jistý, ačkoliv omezený prostor pro shrnutí poznatků o invazi jeho syna Ludvíka do Anglie nabízejí i monografie, věnované králi Filipovi. Z novějších studií je to například kniha Gérarda Savéryho *Philippe Auguste*¹³ nebo *Philip Augustus* od Jima Bradburyho, anglického

⁹ Gillingham: *Empire*, str. 126n

¹⁰ Sivéry, Gérard: *Louis VIII Le Lion*. Paris 1995, str. 133 - 195

¹¹ Gillingham: *Empire*, str. 107 – 108 a Gillingham, John: *1215: The year of Magna Carta*. New York 2005, str. 244n

¹² například Carpenter, David: *The struggle for mastery: Britain 1066 – 1284*. London 2004, str. 285n; Bradbury, Jim: *The Capetians. Kings of France 987 – 1328*. New York 2007, str. 193n; Cannon, John; Griffiths, Ralph: *Illustrated history of the british monarchy*. London 1988

¹³ Sivéry, Gérard: *Philippe Auguste*, Paris 1993

medievalisty, mimo jiné také autora další publikace, obsahující hodnocení událostí kolem roku 1215, syntézy *Capetians. Kings of France 987 – 1328*.

Záměrně jsem zde neuváděl studie starší, ačkoliv je samozřejmé, že toto téma bylo zpracováváno i historiky minulých generací. Jako většina historických problémů ale i výzkum tohoto období prošel jistým vývojem a kritickým zkoumáním a z toho důvodu jsem se primárně zaměřil pouze na díla nejnovější, která shrnují dnešní podobu bádání o tomto tématu¹⁴.

Na závěr se stručně zmíním o dostupné literatuře české. Z větší části jde o překlady anglických nebo francouzských syntéz, které nabízejí pouze velice zúžený prostor pro připomenutí a rozbor události v Anglii a Francii v prvních dvou desetiletích 13. století. Je možné zmínit překlad syntézy britských dějin *Dějiny Británie*, které u nás vydalo nakladatelství Lidových novin nejnověji v roce 2011 (v originále *The Oxford history of Britain*, New York 2010), dále například *Francouzští králové v období středověku* z nakladatelství Argo z roku 2003 (z německého originálu *Die französischen Könige des Mittelalters 888 – 1498*, München 1996). Výbornou publikací pro bližší seznámení se s daným obdobím je dílo britského historika Normana Daviese s příznačným názvem *Ostrovy*¹⁵ (v originále *The Isles: A history*, London 1999). Z domácí produkce jsou to pak *Dějiny Británie* od Josefa Polišenského z roku 1982. Výše zmíněné práce však mohou sloužit pouze k získání základního přehledu anglických a francouzských dějin a jako úvod do problematiky.

Rozhodně jsem ve výše zmíněném výčtu nevyčerpal veškeré publikované studie a monografie, které se nějakým způsobem obracejí k době pádu anjouovské říše a vládě Plantagenetů. Pro rozšíření seznamu literatury mohou být dobrou pomůckou poměrně kvalitně zpracované kapitoly, věnované bibliografii ve většině zde citovaných prací¹⁶.

¹⁴ Ze starších studií, pocházejících z přelomu 19. a 20. století lze připomenout poměrně obsáhlý spis francouzského historika Achilla Luchaira *Philippe Auguste et son temps* (původně vydáno v roce 1902 Ernestem Lavissem), který byl znovu vydán v roce 1980 nakladatelstvím Hachette a je volně dostupný v digitálním archivu *Bibliothèque nationale de France* gallica.fr, nebo ještě starší knihu rovněž francouzského profesora Louise Todiéra *Philippe Auguste* (Tours, 1874), případně studii Charlese Petit-Dutaillise *Étude sur la vie et le regne de Louis VIII.* (Paris, 1894). Z anglosaské literatury pak kupříkladu knihu profesora Oxfordské univerzity Williama Huttona *Philip Augustus* (London, 1896). Důležitou a dodnes obecně přijímanou studií je kniha britské historičky Kate Norgate *John Lackland* z roku 1902 a rovněž kniha *The minority of Henry III* z roku 1912 rovněž z pera K. Norgate.

¹⁵ Davies, Norman: *Ostrovy: Dějiny*, Praha 2003

¹⁶ Zde především doporučuji Sivéry, Gérard: *Louis VIII*, Paris 1995, str. 447 – 450, dále Carpenter, David: *Struggle for mastery*, London 2003, str. 541 – 567 a Warren, W. L.: *King John*, New Haven 1997

1 ANGLIE DO ROKU 1215

Když 14. října 1066 porazil normandský vévoda Vilém anglického krále Harolda Godwinsona v bitvě u Hastings a v podstatě se tak stal novým králem ostrovního království, položil tak, možná nevědomky, základ k několik století trvajícím boji mezi anglickými a francouzskými vládci. Cesta k bitevnímu poli u Hastingsu ale byla delší a složitější. Vilém byl nemanželským synem normandského vévody Roberta I. Ďábla a od roku 1035 také vévodou z Normandie¹⁷. Jeho nárok na anglický trůn se zakládal jednak na poměrně chatrném příbuzenském vztahu k anglosaským králům (jeho prarabota Emma byla manželkou anglosaského krále Æthelreda II.¹⁸ a matkou posledního anglosaského krále Edwarda III. Vyznavače +1066)¹⁹, jednak na pofiderním Edwardově slibu z doby jeho normandského exilu²⁰. Když v lednu roku 1066 Edward III. zemřel, na anglický trůn nastoupil příslušník nejmocnějšího anglického rodu Harold Godwinson, známý jako anglický král Harold II.²¹

Nyní vystoupil Vilém se svými nároky. Jeho tažení do Anglie je velice dobře známé, bitva u Hastings patří k nejznámějším střetnutím nejen anglických dějin. Na Vánoce roku 1066 byl Vilém ve westminsterském opatství v Londýně korunován anglickým králem, trvalo však ještě několik let, než mohl s uspokojením prohlásit Anglii za skutečně dobytou.²² Nyní byl tedy normandský vévoda anglickým králem. Došlo tak k situaci, kdy suverénní král byl zároveň vazalem jiného suveréna – krále Francie. Situace byla o to bizarnější, že v době kolem roku 1066 byla Normandie a její vládci mnohem silnější, než samotný francouzský král, který reálně stěží ovládal svojí vlastní doménu, úzké území kolem Paříže, ne nadarmo zvané Île de France (volně přeloženo jako francouzský ostrov)²³. Vilém vládnul Anglii po dvacet let a za tu dobu se z anglosaské Anglie stala Anglie normanská. S Vilémem přišla do Anglie i normanská šlechta, jazykově i kulturně odlišná od původních obyvatel ostrova. Noví vládci mluvili francouzsky, francouzština se také stala jazykem dvora a následně i země.²⁴

Když v roce 1087 Vilém, nyní známý jako Dobyvatel (William the Conqueror; Guillaume le Conquérant), umíral, musel svojí zemi rozdělit mezi potomky²⁵. O jeho vlastním vnímání nově nabytého království svědčí fakt, že svému nejstaršímu synovi Robertovi svěřil

¹⁷ Cannon, John; Hargreaves, Anne: *The kings and queens of Britain*. New York 2009, str. 189

¹⁸ tamtéž, str. 74

¹⁹ tamtéž, str. 77

²⁰ tamtéž, str. 175

²¹ tamtéž, str. 81

²² Gillingham, John; Griffiths, Ralph: *Medieval Britain: A very short introduction*. New York 2000, str. 1

²³ Bradbury: *Capetians*, str. 98n

²⁴ Gillingham: *Medieval Britain*, str. 3n

²⁵ Základní přehled k tématu dobytí Anglie Vilémem Dobyvatelem nabízí například studie z edice Oxford university press *Norman conquest: A very short introduction* od George Garnetta z roku 2009.

Normandii, mladší Vilém se měl stát králem v Anglii. Nejmladší Jindřich vyšel z tohoto dělení relativně nejhůře, ačkoliv, jak se později ukáže, jeho šťastná hodinka měla teprve přijít. Robert se v roce 1096 připojil k rytířům, směřujícím do Svaté země s cílem osvobodit hrob Kristův. O tři roky později byl Jeruzalém dobyt a Robert se mohl vrátit zpět. Mezitím však jeho bratr Vilém, král Anglie, zemřel, když se účastnil honu v New Forest v jižní Anglii. Oficiálně došlo k nehodě, kdy byl král zastřelen zbloudilou šipkou. Vzhledem k jeho nelítostné povaze a dalším okolnostem se objevily i názory, že se stal obětí zločinu, což ale nikdy nebylo prokázáno. Každopádně již dva dny po Vilémově smrti byl jeho bratr Jindřich korunován Anglickým králem²⁶. Využil příležitosti, nepřítomnosti křižáka Roberta a dosáhl koruny, která se pro něho v roce 1087 zdála tak vzdálená. Nicméně Robert se nehodlal smířit s faktem, že mu bylo upřeno právo na anglický trůn. Následujícího roku napadl Anglii a hodlal hájit svoje nároky s mečem v ruce. Nakonec došlo mezi oběma bratry k dohodě a vyrovnání, Robert podržel Normandii a zdálo se, že konflikt je zažehnán. Jindřich ale toužil po sjednocení země a začal připravovat protiútok, kterým by bratra o jeho panství připravil. Když nakonec porazil Roberta v bitvě u Tinchebrai, byla Anglie a Normandie sjednocena pod jedním žezlem a zůstala tak až do roku 1204. Robert strávil zbytek života ve vězení a jediným, kdo mohl představovat pro Jindřicha hrozbu zůstal Robertův syn Vilém zvaný Clito. Ten byl zapojený do konfliktu mezi Jindřichem I. a francouzským králem Ludvíkem VI. Tlustým, v roce 1128 byl ale zabit. Jindřich měl ale čelit jinému závažnému problému. V roce 1120 zemřel náhle jeho syn Vilém Ætheling, utopil se během plavby do Anglie. Království tak v okamžiku zůstalo bez legitimního dědice, ačkoliv Jindřich měl i nemanželské potomky. Králův druhý sňatek zůstal nenaplněný a tato okolnost ho nakonec donutila uznat za dědičku anglického trůnu svojí dceru Matyldu, manželku císaře Jindřicha V. Sálského (1106 – 1125)²⁷.

V roce 1128 byla Matylda, tou dobou již tři roky vdova, provdána za syna hraběte Fulka z Anjou Geoffreye Plantageneta²⁸, jenž byl dědicem Anjou, Maine a Touraine. Tento sňatek položil základ pro budování pozdějšího tzv. anjouovského impéria. Když v roce 1135 Jindřich I. zemřel, následovala dvě desetiletí občanské války, která proti sobě postavila královu dceru Matyldu a Štěpána z Blois, vnuka Viléma Dobyvatele, kterého si část anglické nobility vybrala za krále. Matylda hájila svoje nároky a postupně se jí podařilo Štěpána z Blois

²⁶ Gillingham: *Medieval Britain*, str. 13

²⁷ Cannon: *Kings*, str. 180n

²⁸ Plantagenet byla přezdívka, kterou si hrabě Geoffrey vysloužil podle klenotu na přilbici, jímž byla snítka kručinky, latinsky *planta genesta*, tímto názvem se označují angličtí králové, vládoucí v letech 1216 – 1399, tedy Jindřich III., Eduard I., Eduard II., Eduard III. a Richard II.

porazit. V roce 1141 ztratil Štěpán bitvu u Lincolnu a byl zajat. Později byl ale propuštěn a Anglie stále zůstávala rozdělená na dva tábory – stranu, podporující „císařovnu“ Matyldu²⁹ a stranu Štěpánovu. Matyldin manžel Geoffrey dosáhl významného úspěchu, když se mu podařilo v roce 1144 zmocnit Normandie. O šest let později přenechal vládu ve vévodství svému synovi Jindřichovi. Když Geoffrey v roce 1151 zemřel, Jindřich se stal také hrabětem z Anjou. Válka se chýlila ke konci. Štěpán z Blois po smrti svého syna Eustacha souhlasil s podmínkami vzájemné dohody (1153), která stanovila jako dědice anglického trůnu syna Matyldy a Geoffreya Jindřicha (*1133). Když pak o rok později zemřel sám Štěpán, nastoupil Jindřich bez problémů na anglický trůn. V této chvíli byl již vévodou z Normandie, hrabětem z Anjou a Maine a díky sňatku s bývalou manželkou svého pozdějšího rivala, francouzského krále Ludvíka VII., Eleonorou Akvitánskou³⁰ se stal také pánem tohoto mocného vévodství.

Vzniku anjouovského impéria tedy již nestálo nic a nikdo v cestě, alespoň prozatím³¹. Po nástupu Jindřicha z Anjou na anglický trůn došlo k poněkud paradoxní situaci. Anglický král totiž nyní ovládal podstatně větší část Francie, než její vlastní panovník Ludvík VII. Přechod Akvitánie do područí Jindřicha přitom znamenal pro Kapetovce citelnou ztrátu, vzhledem k tomu, že toto vévodství zaujímal poměrně velkou část západní Francie a jeho držba rozšiřovala moc anglického krále až k Pyrenejím. Oproti tomu francouzská královská doména se v polovině 12. století omezovala na poměrně úzký prostor mezi Paříží a Orléansem. Ačkoliv kapetovským králům, počínaje Ludvíkem VI. Tlustým, se podařilo doménu mírně rozšířit, Ludvík VII. ještě neměl být tím, kdo vytvoří z Francie silné království. Tato role měla připadnout jeho synovi Filipovi.

V prvních letech se Jindřichovi podařilo stabilizovat království, rozvrácené předchozími občanskými válkami a zacelit rány, vzniklé bojem a anarchií³². Bylo třeba znovu vrátit do rukou korunu hrady, rozchvácené v době Štěpánovy vlády, posílit je a budovat nové. Jindřichova politika je spojena také se jmény jeho justiciářů, Richarda de Lucy a Ranulfa Glanvilla. Následně se mohl Jindřich II. soustředit i na rozšiřování svého vlivu. První na řadě bylo Skotsko. Toto království v severním cípu největšího z britských ostrovů dokázalo využívat oslabení Anglie ve svůj prospěch. Skotský král Malcolm IV. byl v roce 1157 donucen vzdát se Northumberlandu, Cumberlandu a Westmorlandu ve prospěch Jindřicha II.

²⁹ Matylda byla od roku 1114 manželkou císaře Jindřicha V. a byla nazývána i po jeho smrti císařovnou

³⁰ Eleonora Akvitánská se s Ludvíkem VII. rozvedla v roce 1152 a ještě téhož roku pojala za manžela Jindřicha z Anjou. Ludvík se později oženil ještě dvakrát

³¹ Gillingham: *Medieval Britain*, str. 18nn

³² v některých historických pracích, sledujících léta Štěpánovy vlády, tedy roky 1135 – 1154 se můžeme setkat s pojmem *The age of anarchy (nebo jednoduše The Anarchy)*, který vyjadřuje především pokles právní síly v království za častých bojů a nejistého vedení

a složit mu hold³³. Poté se Jindřich obrátil do Walesu, kde i přes značný odpor nakonec dosáhl svého a tamní příslušníci nobility mu skládali hold. Již v této době začal král uvažovat také o invazi do Irska, s realizací tohoto plánu však Jindřich počkal až do počátku 70. let. Když v roce 1166 získal Jindřich také Bretaň, zdálo se, že je na vrcholu své moci. Byl bezesporu nejmocnějším králem západní Evropy, co se ovládaného území týkalo, nemohl mu konkurovat ani francouzský král, ani císař Fridrich Barbarossa.

Právě v této době se ale začínají objevovat problémy, které budou provázet Jindřicha po celý zbytek jeho dlouhé vlády. První krizi představovala kauza s canterburským arcibiskupem Thomasem Becketem. Tento muž, přítel krále Jindřicha, se stal již roku 1155 jeho kancléřem, o sedm let později byl investován do čela arcibiskupství v Canterbury. Dobré vztahy s králem ale netrvaly věčně. Kamenem úrazu se staly tzv. clarendonské konstituce, vydané v roce 1164. Jindřich II. se snažil podřídit si klérus omezením jeho odvolacích pravomocí v případě soudních sporů. Příslušníci církve měli být souzeni světskými soudy. Becket proti omezování práv duchovenstva důrazně vystoupil a tento krok skončil jeho odchodem do francouzského exilu, když předtím Jindřich II. kontroval předvoláním Becketa před královský soud a shledal ho vinným³⁴. Druhé dějství dramatu se začalo odehrávat ve chvíli, kdy nechal Jindřich II. korunovat svého syna Jindřicha Mladíka králem. Korunovace proběhla v roce 1170 a provedl jí arcibiskup z Yorku, ačkoliv právo korunovat anglické vládce náleželo tradičně arcibiskupovi z Canterbury. V tuto chvíli se arcibiskup Thomas Becket vrátil na ostrov s cílem potrestat ty, kteří se korunovace účastnili. Ačkoliv mezi Jindřichem a rozlíceným klerikem došlo k jisté dohodě a příslibu nové korunovace za Becketovy účasti, o konstitucích se taktně mlčelo³⁵. Když se Jindřich dozvěděl o exkomunikacích, vydaných na účastníky ceremonie, měl prý pronést slavnou větu: „Což mě nikdo nezbaví toho otravného kněze?“³⁶. Čtyři Jindřichovi rytíři si ji vzali až příliš vážně a 29. prosince 1170 byl Thomas Becket před oltářem ve své vlastní katedrále zavražděn. Tato vražda rozhodně nebyla v Jindřichově zájmu, jelikož pobouřila křesťanský svět a dostala krále do sporu s papežem. Celá kauza vyústila v Becketovo svatořečení již tři roky po vraždě, a Jindřichovo veřejné pokání.

Právě v této době se Jindřichova vláda dostala také do osobních problémů, které způsobovali jeho nezdární synové. Počátkem 70. let se král rozhodl rozdělit svoje země mezi syny. Nejstarší Jindřich měl získat otcovo dědictví, tedy Anjou a Normandii, mladší Richard se měl stát pánem matčiných statků, tedy vévodství akvitánského, třetí Geoffrey dostal

³³ Gillingham: *Medieval Britain*, str. 24

³⁴ Tamtéž, str. 27n

³⁵ Carpenter, David: *The struggle for mastery: Britain 1066 – 1284*. London 2004, str. 207

³⁶ Gillingham: *Medieval Britain*, str. 28

Bretaň. Nejmladší Jan zůstal prozatím bez přídělů. Až později (1185) se stal pánem Irsku, kde ale jeho působení nebylo příliš šťastné. Navíc pro něj byla vidina anglického trůnu touto dobou až příliš vzdálená. Stárnoucí král se ale nehodlal vzdát své moci, což přivedlo jeho syny až ke vzpouře proti němu. Velká rebelie z let 1173 – 1174 ukázala slabá místa anjouovského impéria. Vzbouřenci mohli počítat s vřelým přivítáním a podporou na francouzském dvoře krále Ludvíka VII., stejně kladná byla i odezva Skotů. Jindřich II. musel nyní čelit rozsáhlé koalici, v jejímž jádru stála jeho vlastní rodina. Ludvík VII. ohrožoval pozice Jindřicha II. na kontinentě, zatímco skotský král Vilém Lev (William the Lion) ucítil příležitost k obnovení své svrchovanosti nad územími, o která byl Jindřichem připraven. Jindřich bojoval na kontinentě a podařilo se mu porazit Ludvíka VII. u Verneuil. I v Anglii se Jindřichovým spojencům podařilo zatlačit a zajmout skotského krále. Rebelie byla potlačena, ale události z let 1173 – 1174 ukázaly jednu z největších slabin plantagenetské vlády – zrady a opozice ve vlastní rodině. I v dalších letech probíhaly s menší intenzitou vzpoury Jindřichových synů. Jindřich ale zažíval i jiné těžkosti.

V roce 1183 zemřel dědic trůnu Jindřich Mladík, o tři roky později jeho bratr Geoffrey z Bretaně. Tato úmrtí opět oživila rodinné spory, když se Richard odmítl vzdát Akvitánie ve prospěch bratra Jana, především však samotnému Janovi přiblížila anglický trůn³⁷. 80. léta ale znamenala pro anjouovské impérium i jinou těžkou zkoušku. V roce 1179 byl v Saint Denis u Paříže³⁸ pomazán na krále Francie syn stárnoucího a nemocného Ludvíka VII. Filip, kterému se dostalo přízviska August. Když Ludvík o rok později zemřel, tehdy patnáctiletý Filip August převzal naplno otěže vlády. První roky jeho vlády byly vyplněny těžkostmi s vlastními příbuznými, kteří chtěli využít králova mládí k uchopení moci. Frakce vedená Filipovou matkou Adélou ze Champagne a podporovaná i hrabětem Flanderským Filipem se ale nakonec zhroutila a do roku 1185 se Filipovi podařilo spor urovnat. Navíc si potvrdil držbu Artois³⁹, získal jisté části Vermandois a Amiens⁴⁰. Nyní se tedy Filip mohl soustředit na svůj hlavní cíl – zničení anjouovské říše.

V roce 1187 vpadl do Berry, v následujících dvou letech dokázal obsadit důležité opěrné body v Touraine a dostat na svojí stranu i věčně soupeřící Jindřichovy syny Richarda a Jana. Starý král Anglie byl nakonec nucen uzavřít s Filipem v Azay – le – Rideau mír (4. července

³⁷ Cannon: *Kings*, str. 191n

³⁸ dnes součást Paříže s katedrálou, pohřebním místem francouzských králů včetně Ludvíka VII.

³⁹ Artois bylo věno Filipovy první manželky Isabely z Hainaut, bylo jí dáno jejím strýcem, flanderským hrabětem Filipem Alsaským, který stál i za organizací jejího sňatku s mladým králem (matkou Isabely byla Filipova sestra, manželka hraběte z Hainaut Balduina V.)

⁴⁰ Sivéry: *Philippe Auguste*, str. 85

1189), podle kterého Filip podržel dobytá území a získal také svrchovanost nad Auvergne⁴¹. První fáze likvidace „impéria“ Plantagenetů byla ukončena. Zdrčený Jindřich zemřel na svém hradě v Chinonu o dva dny později s vědomím, že na prvním místě mezi zrádci stál jeho milovaný syn Jan. Jindřichova vláda, trvající 35 let, skončila, byl pohřben v opatství Fontevraud v Anjou⁴². Později vedle něj spočine i královna Eleonora Akvitánská (+1204) a jejich syn Richard.

Novým králem Anglie se tedy stal nejstarší dosud žijící Jindřichův syn Richard, dosud pán Akvitánie. Další boj o udržení říše ale musel být odložen. Dva roky před událostmi v Azay dobyl sultán Saladin Jeruzalém a jak Jindřich, tak Filip přijali kříž, aby se účastnili osvobození Svaté země z rukou bezvěrců. Nyní ležel tento úkol na bedrech Richarda I. Po korunovaci strávil Richard část následujícího roku ve Francii, kde se připravoval na křížovou výpravu, v létě 1190 se vydal na cestu. Připojil se k němu i Filip II. August a s ním i hrabě flanderský. Ještě před odjezdem zajistil Richard zástupnou vládu v Anglii, opět se mohl spolehnout na své schopné justiciáry, Williama Longshampa a Huberta Waltera, arcibiskupa z Canterbury. Richard navíc zakázal svému bratrovi Janovi vstoupit na půdu Anglie v době jeho nepřítomnosti a také jmenoval svým potenciálním nástupcem synovce Arthura, syna Geoffreho Plantageneta a dědice Bretaně. Jan ale nehodlal sliby dané bratrovi dodržovat.

V Anglii se snažil podporovat opozici proti Richardově zástupné vládě, byl ale neúspěšný⁴³. Jeho snaha o zvrát situace byla motivována také prostým faktem, že v případě bratrovy smrti by mohl mít značné problémy s převzetím trůnu. Arthur byl sice v době třetí křížové výpravy ještě chlapec, i tak ale pro Jana představoval reálnou hrozbu. Richard se rozhodl k návratu domů koncem roku 1192. Jeho návrat byl ale zkomplikován, když byl zajat na příkaz babenberského vévody Leopolda V., vězněn na hradě Dürnstein na Dunaji⁴⁴ a později předán do rukou římského krále Jindřicha VI. Štaufského. Ačkoliv jako křižák měl Richard požívat zvláštní výsady a jeho věznění tedy vyvolalo jistý nesouhlas svatopetrského stolce, zůstal v říšském zajetí více než rok⁴⁵. Tuto dobu se snažil využít opět jeho bratr k získání anglického trůnu. Neváhal se spojit i s Filipem II. a složit mu za kontinentální državy hold. Umožnil, výměnou za podporu, obsadit Francouzům některá území v Normandii. Richard byl ale nakonec propuštěn. „Dábel se utrhl ze řetězu“, sdělil Filip August Janovi, když se Richard Lví Srdce v lednu 1194 po zaplacení 100 000 marek, větší části

⁴¹ Sivéry: *Philippe Auguste*, str. 95

⁴² Carpenter: *Struggle*, str. 244

⁴³ Warren: *King John*, str. 40n

⁴⁴ Gillingham, John: *Richard I*, London 1973, str. 174

⁴⁵ Cannon: *Kings*, str. 195

požadovaného výkupného, ocitl opět na svobodě⁴⁶. Nyní pro něj nastal čas obnovit svoje království v plném lesku. Bylo to naposledy, kdy Richard vstoupil na půdu Anglie. Když shromáždil peníze na válku ve Francii a usmířil se s bratrem, vydal se na pět let trvajících tažení proti Filipu Augustovi. Byla to poslední válka krále Richarda. Do roku 1198 se mu podařilo, kombinací promyšlené diplomacie a válečnického umu, získat zpět téměř vše, co bylo v předchozích nepokojných letech ztraceno. Richard zemřel v roce 1199. Při obléhání hradu Chalus-Chabrol v Limousinu byl postřelen a smrtelně zraněn⁴⁷.

Nyní konečně přišel Janův čas. Jeho nástup na trůn ale rozhodně nebyl jednoduchý. Stále měl vážného soupeře ve svém synovci Arthurovi Bretaňském, který měl nyní i podporu Filipa II. a byl uznán za Richardova nástupce v Anjou a Maine. Jana uznávala Normandie a byl korunován králem ve Westminsteru. Další válka byla přerušena příměřím v Le Goulet v květnu 1200. Jan byl z francouzské strany uznán za krále Anglie, odevzdal Filipovi normanský Vexin a Evreux, malá, ale strategicky významná území. Navíc se zřekl suverenity nad Auvergne a Berry. Filipův syn Ludvík si měl vzít Janovu neteř Blanku Kastilskou⁴⁸. Nyní ale udělal Jan první ze svých chyb, které ho opět přivedly na válečné kolbiště. V srpnu roku 1200 se oženil s Isabelou z Angoulême, když se předtím rozvedl se svojí první manželkou, Isabelou z Gloucesteru. Tento prostý fakt by asi stěží mohl být považován za zvláštní, kdyby Isabela z Angoulême nebyla již předtím zaslíbená Hugovi z Lusignan, Janovu vazalovi a jednomu z nejmocnějších šlechticů. Lusignanové se odvolali k Janovu lennímu pánovi, králi Francie.

Ten nyní dokázal využít tohoto sporu k tomu, aby mohl definitivně skoncovat s anjouovským impériem. Předvolal Jana před soud, Jan se podle očekávání nedostavil a proto v roce 1202 Filip vyhlásil Janovy kontinentální državy za propadlé koruně. Následovala válka. Jan sice zaznamenal úspěchy, když se mu podařilo zajmout v Mirabeau Arthura z Bretaně a krátce na to ho nechat zlikvidovat, nakonec ale podlehl silnějšímu nepříteli. V letech 1203 – 1204 byla postupně dobyta Normandie, jejíž obsazování skončilo dobytím Richardova „nedobytného“ hradu Château Gaillard a následným obsazením Rouenu, hlavního města vévodství. V dalších dvou letech Filip obsadil i Anjou a Maine a podařilo se mu zmocnit se i severních částí hrabství Poitou. Bývalá obrovská říše Janova otce byla nyní v troskách. Jan se musel navíc potýkat i s vážnými vnitřními problémy.

⁴⁶ Carpenter: *Struggle*, str. 253

⁴⁷ Gillingham: *Medieval Britain*, str. 32

⁴⁸ Warren: *King John*, str 54n

V roce 1205 zemřel arcibiskup z Canterbury Hubert Walter a ohledně obsazení tohoto významného postu se strhl otevřený boj mezi králem a papežem. Vše začalo dvojí volbou, která byla papežem Inocencem III. anulována. Inocenc pak na uprázdněný stolec doporučil svého vlastního kandidáta, svého známého Stephena Langtona. Jan toto rozhodnutí Svatého stolce odmítl akceptovat, čímž na sebe přivolal Inocencův hněv. Ten se projevil nejprve v roce 1208 uvalením interdiktu na Anglii, následně byl sám Jan exkomunikován⁴⁹. Exkomunikace ale mohla představovat pro krále vážnou hrozbu, jelikož jí byli obvykle vazalové exkomunikované osoby zproštěni přísahy. Boj mezi Římem a Londýnem pokračoval až do přelomu let 1212 a 1213. V té době se do výčtu Janových starostí přidala další položka. Vzpoury uvnitř království nebyly v plantagenetské říši ničím novým, v současné nanejvýš nelehké situaci ale mohly znamenat pro krále velké nepříjemnosti. Problémy začaly ve Walesu, kde se místní vůdce Llywelyn ab Iorwerth proti králi vzbouřil a hledal pomoc i u krále Francie. Jan začal sbírat vojsko, když se dozvěděl o vzpouře baronů a o údajném pokusu krále zabít, nebo ho během kampaně zradit a opustit. Král musel kampaň odložit. Vydal se na sever, kde musel vojenskou silou prosazovat svojí autoritu a donutil hlavní vůdce povstání, Roberta fitzWaltera a Eustace de Vesci, kteří byli hnáni i svými vlastními spory s králem, k útěku do Francie.

Nyní začal král jednat s papežem o podmínkách smíření. Byl ochoten uznat Langtona za arcibiskupa v Canterbury. Z jara roku 1213 tedy papež přijal od Jana lenní slib za Anglii. Království se teď stalo papežským lénem s ročním lenním poplatkem 1000 liber. Byl zrušen interdiikt a byla odvolána exkomunikace nad králem. Další problém představovala chystaná kampaň Filipa II., kterou měl vést jeho syn, princ Ludvík. Jan tedy shromáždil vojsko, nejspíš původně určené pro welšskou kampaň a překvapivým útokem francouzskou invazní flotilu v přístavu Damme zničil⁵⁰. Prozatím byla tedy francouzská hrozba zažehnána, nicméně tento první pokus o vylodění v Anglii měl být pro krále Jana varováním a jistým způsobem předznamenával běh budoucích událostí. Jan se nyní cítil natolik silný, že se rozhodl obnovit bývalé panství Plantagenetů ve Francii. Předpoklady k úspěšné invazi na kontinent položil vytvořením široce pojaté aliance, která zahrnovala římského císaře Otu IV. Brunšvického⁵¹, flanderského hraběte Ferranda Portugalského a boulogneského hraběte Renauda z Dammartinu. V únoru roku 1214 vyplula jeho flotila z Portsmouthu, aby zaútočila na

⁴⁹ Cannon: *Kings*. str. 198

⁵⁰ Carpenter: *Struggle*. str. 284nn

⁵¹ Ota IV. byl synovcem krále Jana Bezzemka. Byl synem Janovy sestry Matyldy a mocného saského a bavorského vévody Jindřicha Lva. V době, kdy vstoupil do aliance s Anglií byl v konfliktu s Fridrichem II. Hohenšatufským, synem císaře Jindřicha VI., který byl již v této době podporován i papežem Inocencem III.

Poitou, zatímco alianční armády pod vedením Janova nevlastního bratra Viléma ze Salisbury měly vázat francouzská vojska na severu země. Janovo vojsko se v Poitou střetlo se synem Filipa II. Ludvíkem. K boji došlo u Roche-au-Moine. Jan byl Ludvíkem donucen k ústupu a po krátkém pronásledování se stáhl zpět do La Rochelle. Vojsko krále Filipa se střetlo s nepřátelskou armádou 27. července. Neděle u Bouvines se měla stát rozhodujícím dnem pro budoucnost dvou zneprátelených království. Bitva trvala tři hodiny a skončila vítězstvím Filipovy armády. Ota IV. musel z bojiště uprchnout, Ferrand Flanderský a Renaud z Boulogne byli zajati.

Protifrancouzská koalice se zhroutila a francouzská monarchie slavila triumf⁵². Pro Anglii znamenala porážka u Bouvines definitivní ztrátu držav, dobytých v předchozích letech francouzským králem. „Impérium“ Janova otce již neexistovalo. Jan ale neměl čas na lítost. Musel nyní čelit vážné hrozbě, kterou představovali, jako již jednou v minulosti, vzbouření baroni, kteří využili Janova neúspěchu a otevřeně proti králi vystoupili. Slovy britského historika Jamese Holta, cesta k Runnymede a Magně Chartě byla přímá, krátká a nevyhnutelná⁵³.

⁵² Bradbury: *Capetians*. str. 192nn

⁵³ Gillingham, John; Danziger, Danny: *1215. The year of Magna Carta*. New York 2005, str. 157

2 LÉTA 1215 – 1217

2.1 MAGNA CHARTA

Poražený král Jan se vrátil do Anglie v říjnu 1214. Krátce předtím, ve čtvrtek 18. září 1214, bylo mezi ním a jeho francouzským protivníkem Filipem Augustem podepsáno pětileté příměří. O něm nás podrobně spravuje například zápis v kronice Viléma Bretaňského (Guillaume le Breton)⁵⁴. Čelil-li dosud král Jan problémům, spojeným s anglickou nobilitou, více či méně s úspěchem, měla ho nyní doma čekat krize mnohem větší, než kdy předtím. Opozice v Anglii se nyní zformovala do relativně pevného útvaru, v jehož čele stanuli tzv. „*Northerners*“, skupina baronů ze severu, mimo jiné i již známý Eustace de Vesci⁵⁵.

Ačkoliv to nebyla zdaleka první vzpoura proti anglickému králi od časů, kdy Vilém Dobyvatel překročil kanál a ovládl Anglii, přesto byla jiná. Vilém I., jeho synové, Vilém II. i Jindřich I., ti všichni museli čelit opozicím podobně jako i později král Štěpán (1135 – 1154). Společným rysem těchto akcí ale byl fakt, že nobilita, která se jich účastnila nehájila čistě své osobní zájmy, ale bojovala za větší cíle. Ať už to byly zájmy staré anglosaské dynastie v případě Viléma Dobyvatele, nároky Roberta Courthose proti Vilému II. a Jindřichu I. nebo zájmy císařovny Matyldy, Jindřichovy dcery, která bojovala proti Štěpánovi. Nyní na přelomu let 1214 a 1215 zde ale nebyl žádný člen královského rodu, který by se mohl stát objektem zájmu opozice. Všichni Janovi bratři byli dávno po smrti⁵⁶, stejně tak Arthur Bretaňský, dle mého názoru svého času skutečně významný oponent krále Jana s významným a Bezzemkovy zájmy ohrožujícím nárokem na trůn. Janův nejstarší syn a pretendent trůnu byl v době vypuknutí vzpoury sotva osmiletý a navíc pod ochranou svého otce. To, čemu nyní čelil král Jan, byla čistě šlechtická opozice proti jeho osobě a politice⁵⁷.

Jan se setkal se svými oponenty v Londýně v lednu 1215. Zbroj, ve které se baroni dostavili naznačovala, že vzpouru rozhodně myslí vážně. Jan se opět začal připravovat na válku, tentokrát na domácí půdě. Nařídil, aby byly královské hrady připraveny k boji. Král trval na tom, že baroni, kteří odmítli účast na francouzské kampani, která skončila porážkami v La Roche a u Bouvines, musí zaplatit tzv. scutage⁵⁸, daň, uloženou jako vykoupení se z vojenské povinnosti. Tento požadavek se stal jednou z bezprostředních rozbušek konfliktu.

⁵⁴ Guizot, Francois (ed): *Collection des memoires relatifs á l'histoire de france. Rigord, Guillaume le Breton, Nicolas de Bray*. Paris 1825, str. 304

⁵⁵ Carpenter: *Struggle*. str. 287

⁵⁶ Jindřich Mladík zemřel v roce 1183, Geoffrey z Bretaně roku 1186 a Richard Lví Srdce v roce 1199

⁵⁷ Gillingham: *1215*, str. 246

⁵⁸ někdy též tzv. shield money – štítovné

Nicméně nelze na druhou stranu zapomínat na fakt, že tento požadavek byl královským právem a Jan ho tedy vznést mohl. Skutečnost je však taková, že finanční požadavky za Janovy vlády byly obecně skutečně závažné a porážka na kontinentě Janův profil rozhodně nevyšlepla. Vzbouření baroni si vzali k ruce tzv. *Coronation charter*, listinu, vydanou v roce 1100 králem Jindřichem I. u příležitosti jeho korunovace. Okolnosti, za kterých byl Jindřich korunován si vyžadovaly vydání takové listiny z důvodu zajištění podpory⁵⁹. Jednalo se o potvrzení privilegií a garanci svobod, slib „vymýcení všech zlovyků, které ovládly království“ a návrat práv krále Edwarda III. Vyznavače (1042 – 1066)⁶⁰. V Londýně v lednu 1215 rovněž baroni přísahali, že budou svorně hájit zájmy říše a církve. Král se ocitnul na pokraji války, kterou opozice hrozila v případě Janova negativního přístupu.

V tuto chvíli Jan opět prokázal, že dokáže jednat vychytrale v situacích, kdy je pod tlakem. Vzbouřencům slíbil, že se jejich požadavky bude zabývat na setkání, které svolal do Northamptonu na 26. dubna. Král potřeboval získat čas. Jeho poslové, které král vyslal již na konci roku 1214, měli jednat v Římě s papežem Inocencem III., který byl od roku 1213 Janovým lenním pánem. Pozadu nezůstala ani opozice, která rovněž krátce po lednovém setkání vyslala své zástupce ke kurii. Papež králi vzkázal, že má přijímat legitimní požadavky opozice, zároveň však vystoupil s nařízením, ve kterém odsoudil vytváření spolků proti králi a kázal zaplatit poplatky, žádané králem⁶¹. Je evidentní, že král nehodlal nic ponechat náhodě a rozhodně se nechtěl smířit s tím, že by se měl podřídit svým baronům. Dalším jeho úhybným manévrem bylo přijetí kříže 4. března. Tímto krokem se Jan vkládal pod ochranu církve, formálně se z něj stal křižák, na kterého se vztahovala zvláštní ochrana. Dle slov papeže Inocence, ten kdo se nyní bude chtít stavět proti králi, bude horší než Saraceni⁶². To však nebyl jediný krok, kterým si král snažil naklonit církev. Již na sklonku roku 1214 sliboval Stephenovi Langtonovi, arcibiskupovi z Canterbury vydání listiny, zaručující mu svobodné a bezproblémové kanonické volby na uvolněné vysoké církevní posty. Byla to pouze další snaha o zvrácení situace či přesněji řečeno o rozmělnění opozice⁶³.

Janovi muselo být naprosto jasné, že se konfrontaci neubrání a proto se na ní začal náležitě připravovat. Začal najímat žoldáky, většinou pocházející z jeho zbývajících kontinentálních držav, tedy z Poitou, ačkoliv v průběhu března byli někteří z nich odvoláni. K setkání krále a baronů 26. dubna nedošlo, baroni se shromáždili ve Stamfordu v hrabství Lincoln a

⁵⁹ viz též kapitola 1

⁶⁰ Warren: *King John*, str. 227

⁶¹ Gillingham: *1215*, str. 248

⁶² Tamtéž, str. 248

⁶³ Carpenter: *Struggle*, str. 287

vyčkávali⁶⁴. Král potřeboval získat víc času, když čekal, než se jeho vyslanci vrátí z Říma. Arcibiskup Langton fungoval jako prostředník, když se královští poslové z Říma vrátili s odpovědí papeže Inocence III., který mimo jiné žádal exkomunikaci vzbouřenců. Langton tuto i pozdější výzvy odmítal akceptovat a později byl suspendován⁶⁵. 5. května se baroni, shromáždění nedaleko Northamptonu oficiálně zřekli přísahy věrnosti králi Janovi. To byl počátek otevřené vzpoury proti králi, do jejíhož čela se postavil Robert fitzWalter. První válka baronů začala. Janova první ztráta v této válce se netýkala ztracené bitvy, o to byla jistě závažnější, jelikož se týkala centra země. Hlavní město Anglie, Londýn se již brzy mělo stát hlavní oporou povstalců. Ačkoliv král se snažil zajistit si náklonnost města na Temži tím, že v prvních květnových dnech vydal listinu, kterou povoloval Londýňanům svobodnou volbu starosty, daňové zatížení města zjevně zapůsobilo opačným způsobem. 17. května otevřel Londýn své brány baronům. Město zůstalo centrem opozice po celou dobu války a pro barony měl tento zisk i tu výhodu, že získávali z města finanční podporu⁶⁶. Králi nadále zůstalo věrných jen několik velmožů. Mezi ty nejvýznamnější patřil William Marshal.

Situace se zdála být nejistá. Zatímco vzbouření baroni drželi město, král čekal se svými jednotkami opodál. Zde se otevírala možnost pro vyjednávání. Jako prostředník mezi oběma tábory hrál významnou roli arcibiskup Langton. Vyjednávači obou stran jezdili sem a tam mezi Londýnem a Windsorem, kde dlel král⁶⁷. Jan dle mého názoru věděl, že se mu celá věc začíná vymykat z rukou a musí získat další čas pro protiúder. Jednání, probíhající již od konce května se dostala do své vrcholné fáze 10. června, kdy král opustil Windsor, aby se setkal se svými protivníky tvář v tvář. Stalo se tak na nivách v okolí Temže nedaleko Londýna. Králi byly předloženy tzv. *Articles of barons*, které, jakožto oficiální požadavky opozice nahradily listinu Jindřicha I. a staly se základem pro další jednání. 15. června byl na místě zvaném Runnymede vytvořen dokument, který je dnes známý jako *Magna Charta libertatum*⁶⁸. Po dalších čtyřech dnech doladování byla *Charta* opatřena královskou pečetí a světlo světa tak spatřilo 63 článků, které měly ukončit válku a přinést do království opět klid. Vzbouření baroni obnovili svojí přísahu věrnosti. Ačkoliv ne všichni byli zcela spokojeni, zdálo se, že bylo dosaženo konsenzu⁶⁹. Je samozřejmě velice těžké hodnotit myšlenkové pochody krále Jana nebo kteréhokoliv velmože z tábora opozice. Domnívám se ale, že ani Jan a stejně tak

⁶⁴ Carpenter: *Struggle*, str. 287

⁶⁵ Warren: *King John*, str. 233

⁶⁶ Gillingham: *1215*, str. 249n

⁶⁷ Warren: *King John*, str. 235n

⁶⁸ tradičně se v českých překladech používá označení Velká listina svobod, zde se budu držet původního názvu dokumentu v angličtině (latině), podobně jako u dalších souvisejících dokumentů

⁶⁹ Gillingham: *1215*, str. 250

alespoň někteří uvědomělejší členové opozice neviděli v těchto událostech konec celé kauzy. Pro Jana mohlo vydání listiny znamenat získání jisté časové rezervy, kterou potřeboval. Dal baronům to, co požadovali a oni tento fakt akceptovali. Do jaké míry a zda-li vůbec bylo toto jeho jednání upřímné je diskutabilní, nejpravděpodobnější ale skutečně je, že král Jan nehodlal brát podmínky míru nijak vážně.

Magna charta i přesto znamenala významný mezník v anglických dějinách. Byla výrazem restriktivního vystoupení proti králi. Král poprvé od dobytí Anglie Normany musel uznat svoje podřízení „lidu“, zpečetěné listinou, která přesně definovala jeho povinnosti vůči svým poddaným a stanovovala limity královské moci. Magna Charta tedy v tomto smyslu nebyla pouze jakýmsi povrchním potvrzením privilegií, jakým dle mého byla například *Coronation charter* nebo podobné listiny, vydávané u příležitosti korunovací. Předkládala králi jasně definovaná pravidla, kterými se měl nadále řídit. Nebyl to dokument od krále pro „lid“, ale od „lidu“ pro krále. Tato listina tedy mohla v jistém smyslu stát na počátku složitého procesu, který nakonec vyústil v podřízení krále více méně trvalé autoritě parlamentu. Na druhou stranu nelze samotnou Magnu chartu vnímat jako jakousi zakládací listinu parlamentu, jelikož neměla takovou sílu, aby byla skutečně dlouhodobě závaznou. Navíc, jak jsem naznačil již výše, král Jan neměl v úmyslu se ustanovením Charty řídit.

Jak tedy Magna Charta vypadala? Do současnosti se nám dochovaly čtyři exempláře listiny. Dva se dnes nacházejí v *British library* v Londýně⁷⁰, jeden exemplář listiny je uchovávan v katedrále v Lincolnu a další v katedrále v Salisbury⁷¹. Listina začíná intitulací: „Jan, z boží vůle král Anglie, pán Irska⁷², vévoda z Normandie a Akvitánie a hrabě z Anjou, arcibiskupům, biskupům, opatům, hrabatům, baronům...“⁷³ Z mého pohledu je na této formulaci zvláštní především použití titulů vévody z Normandie (*dux Normannie*) a hraběte z Anjou (*comes Andegaviae*). Jan byl těchto zemí zbaven výnosem francouzského královského soudu z roku 1202 a v následné vojenské kampani krále Filipa Augusta v letech 1202 – 1204 byla tato území připojena k francouzské královské doméně⁷⁴. V roce 1215 byly pod vládou krále Jana na kontinentě pouze jižní oblasti Poitou a Gaskoňsko, tedy zhruba to, co můžeme schovat za formuli *dux Aquitannie*. I přesto se ale tradice plantagenetské

⁷⁰ jeden z exemplářů z *British library* byl těžce poškozen požárem v roce 1731

⁷¹ Gillingham: 1215, str. xii

⁷² pánem Irska se Jan stal ještě za vlády svého otce Jindřicha II. v roce 1185

⁷³ Bémont, Charles (ed): *Chartes des libertés anglaises*. Paris 1892, str. 26, v originále „*Johannes Dei gratia rex Angliae, dominus Hiberniae, dux Normannie, Aquitannie et comes Andegaviae archiepiscopus, episcopus, abbatibus, comitibus, baronibus...*“

⁷⁴ viz též kapitola 1

titulatury, užívané již Janovým otcem Jindřichem II.⁷⁵ udržuje i v oficiální listině, vydané ale v době, kdy již uvedené tituly neodpovídaly skutečnosti. Dokonce i v dalším vydání Magny Charty z roku 1225 a také v takzvané *Charter of forest* z roku 1217, tedy u dokumentů z doby vlády Janova syna Jindřicha III. nacházíme naprosto stejnou intitulaci pouze s pozměněným jménem panovníka. V té době již byly naděje na restituci ztracených severních držav Plantagenetů čím dál tím více spíše iluzorní. Může se tedy zdát, že se Jan snažil použitím již ne zcela přesné titulatury v úvodu Charty zdůraznit odkaz na dobu, kdy byla plantagenetská dynastie na vrcholu moci. Stejnou titulaturu ale král Jan používá například i v listině, která potvrzuje jeho podřízení se papeži Inocenci III. v roce 1213 a rovněž v listině z roku 1214, kterou potvrzoval svobodné kanonické volby⁷⁶. Pravděpodobněji tedy bude, že král Jan se v oficiální titulatuře ani po roce 1204 (respektive po neúspěšných válečných kampaních v následujících letech a po porážce u Bouvines, která definitivně ukončila jeho naděje na obnovení „anjouovského impéria“) nevzdal původní formule, zděděné po svých předchůdcích, kteří měli právo užívat i titulů vévoda z Normandie a hrabě z Anjou. Tato tradice poté pokračuje i v listinách Janova syna Jindřicha (především reedicí Magny Charty) až do roku 1259, kdy se pařížskou smlouvou Jindřich definitivně i *de iure* vzdal nároku na bývalá severní teritoria Plantagenetů.

Zpět ale k Magně Chartě. Po této úvodní formuli následuje vyjmenování přítomných svědků, mezi kterými můžeme nalézt arcibiskupa Langtona a další významné osoby⁷⁷. Poté listina pokračuje vlastním výčtem článků. Byla ustanovena rada pětadvaceti baronů, která měla dozírat na dodržování ustanovení Charty a de facto řídit zemi. Tato rada pětadvaceti je definována v článku 61 takto: „*Dáváme a zaručujeme jim [baronům] následující ujištění: baroni si vyberou nějakých dvacet pět baronů z oblasti, ze které chtějí, a ti budou ze všech sil udržovat, prosazovat a dohlížet na mír a svobody, které jsme jim [král Jan] zaručili a potvrdili touto listinou...*“⁷⁸ Rada pětadvaceti si nárokovala poměrně široké pravomoci. Dalším článkem, který se radou pětadvaceti a jejími právy zabývá je článek 52: „*Jestliže l...l*

⁷⁵ Bémont: *Chartes*, str. 12

⁷⁶ Stubbs, William (ed): *Select charters and other illustrations of english constitutional history from the earliest times to the reign of Edward the First*. Oxford 1913, str. 284 - 287

⁷⁷ Gillingham: 1215, str. 275

⁷⁸ Tamtéž, str. 287; v originále (Bémont: *Chartes*, str. 37) „*facimus et concedimus eis securitatem subscriptam: videlicet quod barones eligant viginti quinque barones de regno quos voluerint qui debeant pro totis viribus suis observare, tenere et facere observari pacem et libertates quas eis concessimus et hac presenti carta nostra confirmavimus*“; do angličtiny přeloženo takto: „*we give and grant them the following security: namely that the barons shall choose any twenty-five barons of the realm they wish, who with all their might are to observe, maintain and cause to be observed the peace and liberties which we have granted and confirmed to them by this our present charter*“

*jsme někoho připravili o půdu, hrady, svobody nebo práva, navrátíme mu je. A jestliže ohledně této věci vyvstane nějaká nejasnost, nechť je urovnána soudem pětadvaceti baronů*⁷⁹

Jak jsem naznačil výše, baroni museli tušit, že toto je rozbuška dalšího konfliktu, protože tyto a další články představovaly masivní omezení královské moci. Král se v podstatě měl stát nástrojem v rukou rady pětadvaceti, která si osobovala právo rozhodovat a soudit. Na tomto místě je dobré stručně představit i některé další důležité články listiny, které postihují poměrně širokou oblast práva. Na prvním místě je řešena problematika dědictví, správy majetku a poručnictví. Je zde například definováno, jakým způsobem má být spravován majetek, svěřený pod kontrolu regentů. Na tyto články navazuje stať, zabývající se vdovami a vyplácením věna a dědictví. Zajímavý je článek 9, který říká, že žádná žena nesmí být nucena k novému sňatku, dokud sama nebude chtít. Dále listina ošetřuje zacházení s dlužníky a systém splácení dluhů. Rovněž přesně vymezuje, za jakých podmínek je možné vybírat zvláštní dávky a poplatky. Jsou stanoveny výjimky, jako je shromáždění výkupného za krále, pasování nejstaršího královského syna nebo první svatba nejstarší královské dcery. Další oddíl je věnován opatřením proti nepravomocnému vybírání dávek nebo zmocňování se cizího majetku králem nebo královými muži. Článek 35 definuje míry a váhy a v podstatě zavádí jednotný systém v celém království⁸⁰. Patrně nejslavnějším odstavcem Magny charty je článek 39 se svojí známou formulí „*Žádný svobodný člověk nesmí být zatčen a uvězněn ani postaven mimo zákon nebo vyhoštěn nebo jakkoliv jinak poškozen bez řádného soudu jemu rovných nebo dle práva této země.*“⁸¹ S tím je spojen článek 45, který říká, že nikdy nebudou jmenováni soudci, šerifové a další královští úředníci bez znalosti práva a rovněž článek 54, který ukládá, že nikdo nesmí být uvězněn za ničí smrt na základě žaloby ženy s výjimkou smrti jejího manžela. V oddíle 51 se král zaručuje, že ihned po uzavření míru opustí zemi všichni cizí rytíři a článek 54 ruší všechny pokuty, které byly uloženy neprávem. Další články se rovněž zabývají ochranou obchodníků a lesním právem, dotýkají se rovněž problematiky Walesu a Skotska.

⁷⁹ Gillingham: 1215, str. 251; latinsky (Bémont: *Chartes*, str. 35) „*Si quis fuerit disseisitus vel elongatus per nos sine legali iudicio parium suorum, de terris, castellis, liberatibus, vel iure suo, statim ea ei restituemus: et si contencio super hoc orta fuerit, tunc inde fiat per iudicium viginti quinque baronum...*“; anglicky: „*If, without lawful judgement of his peers, we have deprived anyone of lands, castles, liberties or rights, we will restore them to him at once. And if any disagreement arises on this let it be settled by the judgement of twenty-five barons...*“

⁸⁰ „Nechť po celém království platí jedna míra pro víno i pro pivo, pro zrna a nechť platí stejné šířky pro oblečení |...| a nechť jest tak pro všechny míry a váhy“

⁸¹ Tamtéž: 1215, str. 283; „No free men shall be taken or imprisoned or disseised or outlawed or exiled or in any way ruined, nor will we go or send against him, except by the lawful judgement of his peers or by the law of the land“

Plný text listiny je dnes díky moderním technologiím dostupný v podstatě všem, listina byla mnohokrát přepsána a vydána v různých edicích⁸². Když byla listina zpečetěna, rada pětadvaceti se usídlila v Londýně. Kopie listiny byly rozesílány po celé Anglii. Listina byla přeložena do angličtiny (originál byl napsán latinsky) a její články byly předčítány na mnoha lokálních dvorech po celé zemi. Nicméně, Jan rovněž neztrácel drahocenný čas a již v půlce července napsal dopis do Říma Inocenci III., ve kterém ho žádal, aby prohlásil z moci vrchního lenního pána anglického krále listinu za neplatnou. Na venek se ale král dále tvářil, že s listinou a tím co přináší souhlasí. Přesto se již nyní schylovalo k dalšímu měření sil⁸³. Cesta od Runnymede k dalšímu kolu války by se tedy dala zhodnotit podobně, jako ta od Bouvines k Magně Chartě – jako krátká a nevyhnutelná. Jan nyní vložil další směřování celé kauzy do rukou muže, jehož nesporná autorita nad světskými vládci západní Evropy se projevovala po celou dobu jeho působení – papeže Inocence III.

⁸² faksimile listiny s latinským a anglickým překladem, základním historickým přehledem a dalšími informacemi je dostupný na internetových stránkách *British library* <http://www.bl.uk/treasures/magnacarta/>; v literatuře, která se dotýká problematiky Magny Charty bývá plný text listiny alespoň v angličtině přepsán

⁸³ Gillingham: 1215, str. 253

2.2 VÁLKA DO PŘÍJEZDU PRINCE LUDVÍKA

Inocenc III. byl bezesporu jedním z nejmocnějších papežů středověku. Jeho zásahy do světské sféry byly dalekosáhlé a ovlivňovaly politický vývoj středověké Evropy po celou dobu jeho pontifikátu. V roce 1215 věnoval Inocenc svojí energii přípravě IV. lateránského koncilu, který měl být završením jeho snažení a kariéry, a rovněž chystal křížovou výpravu na osvobození Svaté země. Zároveň ale sledoval události za kanálem a reagoval na ně. Ještě v době jednání o Magně Chartě, 18. června 1215 poslal do Anglie dopis, kterým instruoval anglické biskupy, aby vyřkli exkomunikaci nad těmi, kteří by se do týdne nepoddali králi. Tento první dopis byl záhy, 7. července následován dalším, poněkud ostřejším, ve kterém papež již přímo exkomunikoval všechny narušitele pořádku v zemi a jejich pomahače. Jelikož Stephen Langton, který stále doufal, že bude možné dojít ke schůdnému kompromisu⁸⁴ odmítl papežskou vůli vykonat, byl nakonec v září zbaven svého úřadu prostřednictvím papežského nuncia Pandulfa a biskupa z Winchesteru. 24. srpna napsal Inocenc III. králi Janovi odpověď na jeho žádosti o pomoc proti ustanovení Magny Charty⁸⁵. Dopis dorazil do Anglie začátkem září.

Inocenc Magnu Chartu tvrdě odsoudil, když napsal, že je „*nejen zavrženíhodná a podlá, ale také nezákonná a protiprávní*“ a dále že „*Odmítáme [Inocenc III.] jen tak přehlížet tak nestoudnou troufalost, která tupí Apoštolský stolec, poškozujee královská práva, zostuzuje anglický lid a ohrožuje křížovou výpravu...! My [Inocenc] , ve jménu všemohoucího Boha, Otce, Syna a Ducha svatého a z autority sv. Petra a Pavla naprosto odmítáme a odsuzujeme tuto úmluvu, pod hrozbou exkomunikace nařizujeme, že král se nemusí na domluvu ohlížet a baroni nemají trvat na jejím dodržování. Prohlašujeme listinu za neplatnou a navždy pozbývající platnost*“.⁸⁶ Jak vyplívá z předchozích řádků, Inocenc se jasně postavil na stranu

⁸⁴ Gillingham: 1215, str. 254

⁸⁵ Poole, Austin, Lane: *From Domesday Book to Magna Carta. 1086 – 1216*. London 1955, str. 478n

⁸⁶ Gillingham: 1215, str. 253; anglicky „*We refuse to overlook such shameless presumption which dishonours the Apostolic See, injures the king's right, shames the English nation and endangers the crusade. [...] we on behalf of Almighty God, Father, Son and Holy Ghost, and by authority of Saints Peter and Paul His apostles, utterly reject and condemn this settlement. Under threat of excommunication we order that the king should not dare to observe and the barons and their associates should not insist on it being observed. The charter with all its undertakings and guarantees we declare to be null and void of all validity for ever*“ v latině v plném znění (Bémont: *Chartes*, str. 44) „*Nos tante malignitatis audaciam dissimulare nolentes, in apostolice sedis contemptum, regalis juris dispendium, anglicane gentis opprobrium et grave periculum tocius negotii crucifixi quod utique imminerat, nisi per auctoritatem nostram revocarentur omnique a tanto principe crucesignato taliter sunt extorta, etiam ipso volente illa servari ex parte Dei omnipotentis patris et filii et Spiritus sancti, auctoritate quoque beatorum Petri et Pauli apostolorum eius ac nostra, de communi fratrum nostrorum consilio, compositionem hujusmodi reprobamus penitus et dampnamus, sub interminatione anathematis prohibentesne dictus Rex cam observare presumatn aut barones cum complicibus suis ipsam exigant observari*

anglického krále a velice přikře vystoupil proti nedávným událostem v království. Jak je patrné z některých částí Inocencovy odpovědi, jeho péče o blaho krále Jana souvisela mimo jiné také s jeho nedávným aktem přijetí kříže. Vzhledem k tomu, že bylo v papežském zájmu zorganizovat kruciátu, musel se nutně starat o toho, jenž měl být jejím realizátorem, i když sám Jan vnímal nejspíš tento akt pouze jako další krok k získání podpory proti svým oponentům. Jakmile papežský list dorazil do království, získal tím král Jan potvrzení o podpoře svého lenního pána a mohl opět začít vystupovat na obranu svých zájmů. Země opět balancovala na pokraji občanské války. Král shromažďoval žoldnéře a připravoval se na nadcházející konfrontaci. Vyčkával v Doveru, odkud se chystal k pochodu na Londýn⁸⁷.

Rebelové využívali zpoždění, které královské posily z kontinentu kvůli nepřízní podzimního počasí nabraly a rozhodli se obsadit hrad Rochester a zamezit tak Janovi v postupu na hlavní město. Hrad byl tou dobou v držení arcibiskupa z Canterbury a byl spravován Reginaldem z Cornhillu. Když vojsko rebelů pod vedením Williama d'Aubigny dorazilo k hradu, Reginald ochotně otevřel jeho brány, ačkoliv předtím léta sloužil věrně v královských službách. Když se Jan dozvěděl, že hrad Rochester padl do rukou opozice, bez ohledu na to, že ještě neměl dostatečné množství žoldnéřů, vydal se získat strategický hrad zpět do svých rukou.

Již v této době baroni jednali na francouzském dvoře o případné podpoře. V době, kdy už král Jan obléhal Rochester, vyslali k francouzskému královskému dvoru poselství, které mělo nabídnout korunu princí Ludvíkovi, nejstaršímu synovi krále Filipa II. Augusta. Poselstvo vedli Robert fitzWalter, Henri de Bohon a Sehier de Quincy, kteří patřili k jádru opozice⁸⁸. Ludvík měl potenciální, i když poměrně vzdálený nárok na anglický trůn, jelikož od roku 1200 byl manželem Blanky Kastilské, která byla vnučkou Jindřicha II. Plantageneta⁸⁹. Zatímco Ludvík se zdál být myšlenkou invaze na ostrov a získání anglického trůnu nakloněn, udržoval jeho otec k celé záležitosti spíše zdrženlivý postoj. Vzhledem ke křehkosti celé akce rebelů, která se mohla kdykoliv zvrtnout a skončit stejně rychle jako začala nechtěl věci uspěchat a byl spíše opatrný. Také neměl v této situaci zájem na porušení příměří z roku 1214, které mu zaručovalo relativní klid mezi oběma královstvími. Konečně zde jistě hrál významnou roli fakt, že pokud by Filip jakkoliv podpořil invazi do Anglie a zahájil boj proti

tam cartam quam obligationes seu cautiones quecumque pro ipsa vel de ipsa sunt facte irritantes penitus et cassantes ut nullo unquam tempore aliquam habeant firmitatem"

⁸⁷ Gillingham: 1215, str. 254

⁸⁸ Sivéry: *Louis VIII*, str. 138

⁸⁹ k lepšímu pochopení rodových vazeb mezi rody Plantagenetů a Kapetovců, a rovněž jednotlivých vazeb uvnitř anglické královské rodiny odkazují na rodokmen v příloze

králi Janovi, dostal by se tak do nelibosti papeže Inocence III., který se o události v Anglii zajímal a krále Jana podporoval. Vzhledem k tomu, jaké vztahy měl francouzský král v minulých letech se svatým otcem⁹⁰ nechtěl na sebe upozorňovat a přivolávat problémy, které se mu jevily zbytečné⁹¹. Na druhou stranu se domnívám, že ačkoliv Filip v tuto chvíli nemohl dát přímo nijak najevo svůj skutečný postoj k celé akci, myšlenka na pokoření Anglie mu jistě nemohla připadat nesympatická. Pokud by se jeho syn stal anglickým králem, bylo by dovršeno zničení anjouovského impéria, jemuž věnoval Filip mnoho let své vlády. Ačkoliv je pravda, že pragmaticky uvažující panovník se nejspíš snažil nahlížet na celou věc z různých úhlů pohledu a nechtěl podlehnout náhlé euforii z dosavadních úspěchů anglických rebelů. Ludvíkův otec také požadoval jako určitou jistinu za účast svého syna v takto riskantním podniku vyslání dvaceti čtyř rukojmí, vybraných mezi vznešenými anglickými rody. Vyjednávači souhlasili a tyto jedince poslali do pevnosti v Compiègne⁹². Na podzim roku 1215 tedy Ludvík pomoc přislíbil a ačkoliv se na ostrov ještě nevydal osobně, vyslal na pomoc rebelům jednotku svých rytířů, kteří na konci prosince přistáli na anglickém pobřeží a směřovali do Londýna, centra povstání⁹³.

Ve stejné době probíhaly pokusy krále Jana o dobytí hradu Rochester. Janovi se poměrně rychle podařilo obsadit okolní město, královská vojska dokonce používala jako svoje ubikace i místní katedrálu⁹⁴. Aby Jan zabránil rebelům v zásobování, nechal hned na počátku strhnout most. Král nechal podkopat věž hradu a 25. listopadu si nechal poslat čtyřicet prasat, jejichž tuku pak bylo použito k zapálení dřevěných podpěr. Věž se nakonec zřítila. I přes poškození hradu se jeho posádka bránila, dokud jí 30. listopadu nedošlo jídlo a byla tak nucena se vzdát⁹⁵. Rochester byl jediným hradem, který kladl králi urputnější odpor. Po jeho dobytí se stal Jan pánem jihu a západu země a bylo tedy nyní na čase ovládnout její zbytek⁹⁶. Koncem prosince v St. Albens rozhodl, že svojí armádu rozdělí. Jedna část králova vojska, jejíž velení bylo svěřeno do rukou hraběte ze Salisbury, Fawkesa de Breauté a Savaryho de Mauléon byla ponechána na jihu země, aby zde dohlížela na pohyb opozičních vojsk. Král se mezitím vydal s druhou částí armády na sever, kde chtěl opozici přinutit k poslušnosti. Vydával se do oblastí,

⁹⁰ Inocenc III. uvalil na Francii interdikt v roce 1200 v souvislosti s konfliktem ohledně zapuzení Filipovy druhé manželky Ingeborg Dánské, podrobně o tom viz např. Sivéry, Gérard: *Philippe Auguste*, Paris 1998

⁹¹ Warren: *King John*, str. 246nn

⁹² Sivéry: *Louis VIII*, str. 139

⁹³ Warren: *King John*, str. 248

⁹⁴ Poole: *From Domesday*, str. 479n

⁹⁵ Gillingham: *1215*, str. 255n

⁹⁶ Poole: *From Domesday*, str. 480

kteře byly rebelií zasaženy nejvíce. Vánoce Jan strávil v Nottinghamu⁹⁷ a Nový rok v Yorku. 14. ledna král se svým vojskem dospěl k městu Berwick. Byla to výprava proti skotskému králi Alexandru II., který, podobně jako jeho předchůdci za vlády Janova otce, využil situace a svými vojenskými operacemi ohrožoval sever země. Janova severní kampaň byla vesměs úspěšná, hrady a města mu otevírala své brány a někteří rebelující baroni se ve strachu králi podřizovali. Na konci ledna se král rozhodl k návratu na jih země a během tohoto tažení se mu poddávala i další místa⁹⁸.

Kroniky líčí Janovo tažení jako výpravu plnou krutosti, plundrování a vraždění. Samozřejmě, že podobně jako každá vojenská výprava i tažení krále Jana Anglií s sebou neslo některé neblahé jevy, které s válečným stavem souvisí, na druhou stranu je pravděpodobné, že kronikáři místy svoje vyprávění nadsazují a je tedy nutné jej brát s jistou rezervou. Roger Wendover, jenž ve svých *Flores Historiarum*⁹⁹ nabízí velice podrobný pohled na události let 1215 – 1217, kterých byl sám svědkem nás informuje na několika místech o hrůzách, páchaných postupující Janovou armádou. Janovy žoldnéře označuje přídomkem „*zákonů nedbající a Boha se nebojící*“¹⁰⁰ a dále vyjmenovává, jakými příkořimi armády zatěžovaly obyvatelstvo země. Janova vojska podle Wendovera měla „*vypalovat domy baronů, okrádat je o jejich věci i dobytek a ničit všechno, co jim stálo v cestě. [...] A jestliže pak neuspokojili královu zlomyslnost a touhu po ničení, poslal [král Jan] tyto svoje buřiče, aby za pochodu vypalovali města...[...]* a všechno obyvatelstvo, bez rozdílu stavu a postavení, které se neskrylo na půdě kostela bylo zajímáno a poté co bylo mučeno bylo vydíráno pro výkupné. A baronům věrní kasteláni v pevnostech, když se doslechli, že se blíží král, opouštěli svoje hrady, hledali útočiště na tajných místech, zanechávali tam svoje majetky jako lup pro své nepřátele...“¹⁰¹

Wendover se dále věnuje počínání druhé části královského vojska, které pod vedením Williama ze Salisbury operovalo na jihu Anglie. Kronikář připomíná, že William ze Salisbury nařídil králi věrným posádkám, aby kontrolovaly okolí Londýna a snažili se přerušit jeho zásobování. Konkrétně jsou zde jmenovány hrady Windsor, Hertford a Berkhamstead. Tito

⁹⁷ Warren: *King John*, str. 248

⁹⁸ Tamtéž, str. 249

⁹⁹ Podrobněji o Rogeru Wendoverovi a *Flores Historiarum* viz kapitola 4.1.1

¹⁰⁰ Gilles, A (ed): *Roger Wendover's Flowers of history*, vol.2. London 1849, str. 348; *...fearless and neither feared God...*

¹⁰¹ Tamtéž, str. 348; „[they] burnt the houses and buildings of the barons, robbing them of their goods and cattle, and thus destroying everything that came in his way [...] And if they did not satisfy the malice of the king for the destruction of property, he ordered his incendiaries to set fire to the hedges and towns on his march. [...] All the inhabitants of every condition and rank who did not take refuge in a church-yard, were made prisoners, and, after being tortured, were compelled to pay a heavy ransom. The chastelains, who were in charge of the fortresses of the barons, when they heard of the king's approach, left their castles untenanted and fled to places of secrecy. leaving their provisions and various stores as booty for their approaching enemies...“

vojáci se měli „*potulovat kraji Essex, Hertford, Middlesex, Cambridge a Huntington, sbírat kořist a oddávat se plundrování, uvalovali platby na města, brali zajatce z místního obyvatelstva, vypalovali stavení baronů, ničili parky, káceli stromy v sadech a šířili oheň až k předměstím Londýna...*“¹⁰². Na jiném místě nás kronikář informuje o „*nejrůznějších utrpeních, snášených křesťanským lidem*“, jak říká nadpis oné kapitoly. Hned na začátku ukazuje, jak bylo zacházeno s majetkem opozice: „*Když pak královo vojsko dospělo do Dovingtonu, města patřícímu Johnu de Lacy*¹⁰³ *[...] okamžitě bylo srovnáno se zemí z rozkazu krále [...] poté rozdělil [král Jan] svojí podlou armádu a pochodoval na sever [...] ničíc vše, co přišlo pod jeho meč. Celá země byla pokryta těmito údy d'áblovy jako sarančaty, která se sešla ze vzdálených koutů země, aby z jejího povrchu všechno vymazala [...] běžajíc s tasenými meči a dýkami, prohledávali města, domy, hřbitovy i kostely, každého olupujíc, nešetřili ani ženy ani děti; tam, kde byli nalezeni, byli královi nepřátelé vězněni v řetězech a nuceni k zaplacení vysokého výkupného. Dokonce i kněží, stojící před vlastními oltáři, z Křížem Páně v rukou, oděni ve svá posvátná roucha, byli zatýkáni, mučeni, okrádáni a bylo s nimi špatně zacházeno.*“ Následně nám Wendover nabízí přehled metod, užívaných k mučení. „*Někteří byli věšeni za pas, někteří za chodidla a za nohy, jiní za ruce a další za svoje prsty a paže [...] byla jim do jejich ubohých očí sypána sůl smíšená s octem [...] jiní byli přivázáni na trojnožky nebo na rošty nad rozpálené uhlí a pak jejich opečená těla byla ponořena do studené vody, kde zemřeli. [...] A nikdo se neopovážil vykročit za hranici pozemku kostela. [...] a baroni se váleli v Londýně a starali se jen o svoje jídlo a pití [...] a zatímco oni spali, král nespál, dokud nezískal všechnen jejich majetek a celou zemi, jejich hrady a města pod svojí kontrolu, od jihu až po Skotské moře.*“¹⁰⁴

¹⁰² Gilles: *Wendover*, str. 348; „[castellans of Windsor, Hertford and Berkhamstead] roved through the counties of Essex, Hertford, Middlesex, Cambridge and Huntington, collecting booty and indulging in rapine; they levied impositions on towns, made prisoners of the inhabitants, burnt the buildings of the barons, destroyed parks and warrens, cut down the trees in the orchards, and having spread fire as far as the suburbs of London...”

¹⁰³ John de Lacy byl jedním z pětadvaceti baronů, kteří byli jmenováni po vydání Magny Charty do rady, dohlížející na její dodržování

¹⁰⁴ Gilles: *Wendover*, str. 351n; „King's army came to Dovington, a town belonging to John de Lacy [...] it was immediately razed to ground by order of the king. After this he separated his wicked army, and took his march towards the northern provinces [...] destroying everything they came to with the sword. The whole surface of the earth was covered with these limbs of devil like locusts, who assembled from remote regions to blot out every thing from the face of the earth [...] running about with drawn swords and open knives, they ransacked towns, houses, cemeteries, and churches, robbing everyone, and sparing neither women or children; the king's enemies wherever they were found were imprisoned in chains and compelled to pay a heavy ransom. Even the priests whilst standing at the very altars, with the cross of the Lord in their hands, clad in their sacred robes, were seized, tortured, robbed, and ill-treated [...] some of them they hung up by the middle, some by the feet and legs, some by the hands, and some by the thumbs and arms, and they threw salt mixed with vinegar in the eyes of the wretches [...] others they placed on tripods or gridirons over live coals and then bathing their

Z předchozích řádků by se mohlo zdát, že občanská válka mezi králem a barony byla obrovskou tragédií a přinášela strašlivé utrpení nevinným lidem. Na druhou stranu je pravda, že Roger Wendover byl zaměřený proti králi a je tedy na místě uvažovat, do jaké míry se jeho vyprávění shoduje s realitou. Jak jsem již naznačil výše, je jisté, že válka s sebou přinášela jistá příkoří. Vzhledem k tomu, že se Janova armáda z větší části skládala z najatých žoldnéřů, kteří pocházeli většinou z Flander nebo z Poitou, je nasnadě, že takoví vojáci se zřejmě nechovali k zemi, ve které bojovali s přílišným respektem. I tak se ale domnívám, že tažení krále Jana nebylo o nic krutější než jiné vojenské výpravy středověku a na Wendoverovo vyprávění je nutné pohlížet s jistým nadhledem. Z citovaných úryvků je patrné, že Wendoverovi šlo především o vykreslení krále a jeho vojska, jako ztělesněného zla, které škodí zemi tím nejhorším způsobem. K zesílení tohoto dojmu používá silná slova, která řadí za sebe, čímž celý dojem ze všech hrůz umocňuje. Použitím výrazů, jako například údy ďáblovy, kterými označuje královská vojska, nebo velice podrobným líčením nejrůznějších metod mučení obyvatelstva pak celému líčení dává až apokalyptickou příchut', která jistě ve čtenářích kroniky vzbuzovala nechuť a odpor. Ačkoliv je ale naprosto jasně znatelné, proti komu se Wendover vymezuje, i zde je možné nalézt jistou kritiku vůči opozičním baronům, kteří i přes veškerá příkoří, kterými země prochází zůstávají v Londýně, kde se oddávají svým osobním radovánkám a jejich jedinou starostí je dostatek jídla a pití. Do kontrastu s tím staví kronikář počínání krále, který je lačný po ovládnutí svého království a potrestání odbojníků.

Tato vsuvka měla naznačit, jak bylo nahlíženo na občanskou válku očima současníků. Válka pokračovala i na začátku roku 1216. Královské vojsko zvolilo odlišnou cestu a během tohoto jarního tažení se králi podařilo podřídit si i některé další oblasti. Jan táhl přes Suffolk a Essex, v březnu obsadil Colchester a po tři dny trvajícím obléhání se mu podařilo obsadit hrad Hedingham, jehož pán, hrabě z Oxfordu se podřídil králi. Za tři měsíce se králi podařilo ovládnout většinu země a velké množství rebelů se mu podřídilo. Jádro vzpoury ale zůstávalo stále nedotčeno v Londýně, o jehož dobývání se Jan nepokoušel¹⁰⁵.

Souběžně s kampaní krále Jana samozřejmě pokračovala i jednání a přípravy na invazi prince Ludvíka do Anglie. V lednu a únoru roku 1216 poslal Ludvík baronům do Londýna další posily, sám slíbil, že osobně dorazí do Anglie do Velikonoc¹⁰⁶. Jelikož ale stále

roasted bodies in cold water they thus killed them [...] and no one dared to go beyond the limits of the churches [...] they [barons] themselves were lying in the city of London [...] giving all their attention to their food and drink [...] although they slumbered, the king slept not, until he had got all their lands and possessions, castles and towns, in his own power from the southern to the Scotch sea..."

¹⁰⁵ Warren: *King John*, str. 249n

¹⁰⁶ Tamtéž, str. 251

probíhala komplikovaná jednání, kterých se účastnil kromě prince Ludvíka, krále Filipa a jeho rádců a také vyslanců anglických baronů rovněž papežský legát Galo, nebylo příliš pravděpodobné, že by se Ludvík na Velikonoce skutečně na ostrově objevil¹⁰⁷. Zatímco Jan Bezzemek trávil čas okolo Velikonoc přípravou na odražení případné francouzské invaze, ve francouzském městě Melun nedaleko Paříže se sešel sněm, který měl projednávat připravovanou Ludvíkovu invazi. Jednání probíhala v několika fázích a byla poměrně komplikovaná. Od 23. dubna byly v Melunu probírány veškeré aspekty celého podniku. Papežský legát Galo (Walo, Gallo) naléhal na krále Filipa Augusta, aby se jasně vyslovil proti plánovanému útoku na Anglii, jež byla pod ochranou papežského státu. Filip namítal, že Anglie nebyla nikdy majetkem Svatého stolce a že Jan se již od roku 1194¹⁰⁸ nedal považovat za důstojného následníka anglického trůnu.

Na druhý den vystoupil před sněmem sám princ Ludvík a opět se pustil do dohadů s papežským legátem, který neustále připomínal nutnost zákazu celé akce ze strany krále Filipa. Francouzský král připomněl, že je věrným synem církve a že sice může svému synovi zabránit v ohrožení zájmů církve, má-li ale jeho syn legitimní nárok na anglický trůn, nemůže mu stát v cestě. Tím se dostala na pořad také již připomínaná příbuznost prince Ludvíka s rodem Plantagenetů, která byla rovněž důležitým argumentem pro povolání dědice francouzského království na anglický trůn. Dalšími argumenty francouzské strany bylo údajné odsouzení anglického krále k smrti před francouzským soudem v roce 1203. To se mělo týkat vraždy králova synovce Arthura z Bretaně, který byl zajat během boje o Normandii. Podobně měl být Jan odsouzen i anglickou nobilitou. Dále pokračují tezí, že Jan se sice poddal svrchovanosti papežského stolce, stalo se tak ale bez souhlasu baronů a tedy nepravomocně. Jelikož byl Jan soudem zbaven svých práv na korunu, může být princ Ludvík povolán na anglický trůn jako legitimní následník, manžel Blanky Kastilské¹⁰⁹. Celý zmiňovaný soudní proces je ale velice nevěrohodný a je možné, že se jedná o výmysl prince Ludvíka a jeho rádců. Až do roku 1216 o něm mlčí i prameny. Je zvláštní, že kronikáři jako Rigord nebo Vilém Bretaňský, kteří zachytili činy Filipa Augusta, by se o něm nezmínili. Stejně tak ani Roger Wendover, který vytvořil velice podrobnou zprávu o vládě Jana Bezzemka nic podobného nezmiňuje. Podobný rozsudek je zvláštní také z důvodu obecně panujících nejasností okolo smrti Arthura z Bretaně. Není jisté, zda-li Arthur skutečně zemřel v roce

¹⁰⁷ Velikonoční neděle vycházela v roce 1216 na 10. dubna

¹⁰⁸ v letech 1193 – 1194 se Jan pokoušel zmocnit se anglického trůnu na úkor svého bratra Richarda a spojil se proti němu i s Filipem Augustem, kterému se díky tomu podařilo dočasně obsadit některé strategicky významné části Normandie

¹⁰⁹ Sivéry: *Louis VIII., str. 148n*

1203 a už vůbec ne, stalo-li se tak rukou Jana Bezzemka, což osobně považuji za poměrně nepravděpodobné. Podle některých historiků existuje určitá možnost, že se jistý sněm v roce 1203 konal a mohl se týkat záležitostí v Normandii. Vycházejí při tom z určitých nejasností ohledně korespondence papeže Inocence III. a krále Filipa Augusta z let 1202 a 1205¹¹⁰.

Další diskuze se týkala Janova přijetí kříže na jaře předchozího roku. Zatímco Galo naznačoval, že ve chvíli, kdy Jan přijal kříž, dostal se pod ochranu Svatého stolce, která se týkala každého křižáka, francouzští mluvčí oponovali tím, že Jan do Svaté země neodjel a místo toho zaútočil na majetky prince Ludvíka a hraběte de Guines. Legát začal vyhrožovat exkomunikací jak princí Ludvíkovi, pokud zahájí invazi, tak jeho otci v případě, že synovu akci podpoří. Ludvík poté rychle přešel do protiútoků. Obrátil se na svého otce s připomínkou, dle které je mu sice podřízen jako pán jemu svěřených kontinentálních držav, které podléhají jurisdikci francouzského krále, záležitosti, týkající se Anglie ale rozhodování francouzské koruny nepodléhají a Filip tudíž nemá právo do nich zasahovat. Ludvík tedy svého otce požádal, aby mu nebránil v jeho snaze převzít anglický trůn. Potom princ opustil zasedání. Filip po rozhovoru se svým synem učinil předpokládané gesto. Ačkoliv nemohl dát celé akci oficiální veřejné požehnání, dal nicméně svému synovi osobní svolení. Tím neriskoval zákrok ze strany kurie, vyjádřil ale tichý souhlas s Ludvíkovými záměry¹¹¹.

O nadcházející invazi se jednalo také v Římě, kde před papežem Inocencem III. vystupovali Ludvíkovi zmocněnci. Pro papeže byla celá kauza velice nepříjemná. Jan byl sice jeho vazalem a kdyby došlo k jeho porážce, pro Inocencovo papežství by to znamenalo ponížení. Na druhou stranu ani porážka prince Ludvíka, jakožto korunního prince Francie by nebyla pro Inocence příjemná, jelikož francouzští vládci vystupovali nejednou jako ochránci církve a sám Ludvík se podílel na boji proti Albigenským kacířům v jižní Francii, vedené tou dobou Simonem z Montfortu¹¹². Inocenc osobně tedy zvolil vyčkávací taktiku a slíbil, že až do Nanebevstoupení Krista (40 dní po Velikonocích) nebude do celé kauzy osobně zasahovat. V souvislosti s jednáním u kurie se řešila rovněž problematika samotného zatčení a odsouzení krále Jana. Inocenc tvrdil, že ti, jenž jsou králi podřízeni nemají právo krále soudit, Ludvíkovi vyslanci ale oponovali tím, že Jan byl souzen jako vévoda z Normandie a hrabě z Anjou, tedy jako vazal francouzského krále. Na tomto místě tedy papež tento argument uznal, připomněl ale, že baroni neměli právo poškozovat nároky Janova syna Jindřicha,

¹¹⁰ Warren: *King John*, str. 264

¹¹¹ o jednáních v Melunu podal velice podrobné svědectví Roger Wendover, který zaznamenal celý obsah rozhovorů

¹¹² francouzští králové se opakovaně účastnili křížových tažení (Ludvík VII. v roce 1148, Filip II. August v roce 1190), v papežově zájmu navíc byl i boj proti Albigenským, ke kterému potřeboval francouzské krále

protože ten nebyl v době králova odsouzení ještě na světě. Opět se tedy do centra diskuze dostaly nároky členů a příbuzných plantagenetského rodu, které byly velice komplikované. Argumentovalo se přitom dalšími sourozenci Jana Bezzemka, Geoffreyem a jeho synem Arthurem a také Matyldou, manželkou saského vévody Jindřicha Lva a matkou tou dobou již sesazeného císaře Oty Brunšvického. Francouzští vyslanci tvrdili, že na rozdíl od Eleonory, matky Blanky Kastilské, Matylda i Geoffrey zemřeli ještě předtím, než byl Jan soudem zatracen a tak na ně práva na následnictví nemohla být přenesena¹¹³. Jak je patrné, celá tato diskuze směřovala do nekonečné smyčky dohadů, obviňování a konstruování nejrůznějších možných scénářů. Je jisté, že francouzská strana zvolila pro ospravedlnění invaze poměrně chatrné argumenty, které byly snadno napadnutelné a protistrana by se lehce mohla vůči nim vymezit.

V důsledku vývoje situace na sněmu v Melunu se Ludvík začal připravovat na zahájení invaze. Na druhé straně kanálu probíhaly přípravy na její včasné odražení. Jan shromáždil své vojsko v Kentu, zároveň nechal připravit flotilu v ústí Temže a nedaleko Doveru, kde měla rychle zadržet nepřátelské loďstvo. V noci z 18. na 19. května ale zasáhla vyšší moc, když bouře Janovu flotilu rozprášila¹¹⁴. Tou dobou se již v přístavu Calais, asi 40 kilometrů od Doveru chystalo na vyplutí Ludvíkovo vojsko, sestávající z poměrně velkého počtu lodí. Večer 20. května se tato masa dala do pohybu. Počátek Ludvíkovy cesty za anglickou korunou nebyl nikterak jednoduchý, jelikož i jeho zasáhla bouře, která se znovu prohnala kanálem. I když Ludvík utrpěl ztráty a některé lodě se musely vrátit do Calais, přesto princ se zbytkem flotily dosáhl 21. května ostrova Thanet a vylodil se v přístavu Stonor. Válka prince Ludvíka začala¹¹⁵.

¹¹³ Sivéry: *Louis VIII*, str. 149nn

¹¹⁴ Warren: *king John*, str. 252

¹¹⁵ Sivéry: *Louis VIII*, str. 153nn

2.3 LUDVÍK PÁNEM ANGLIE

Poté, co se princ Ludvík s většinou svojí flotily vylodil na ostrově Thanet, se král Jan, který vylodění pozoroval z pevniny stáhl do bezpečí Winchesteru. Ludvík poté pokračoval do Sandwiche, kde stanul 22. května¹¹⁶. Odsud měl nyní volnou cestu do Londýna, jehož obyvatelé mu otevřeli městské brány. 2. června 1216 složil londýnský starosta William Hardel a jeden z vůdců rebelie Robert fitzWalter přísahu věrnosti francouzskému korunnímu princí. Stalo se tak v katedrále sv. Pavla. Za čtyři dny Ludvík vyrazil v čele své armády k Winchesteru, kam se předtím uchýlil Jan Bezzemek. Ten však zatím směřoval dál na západ do bezpečí svých dalších hradů. Po desetidenním obléhání, 24. června Winchester kapituloval. Od té doby skládali Ludvíkovi přísahu další příslušníci anglické nobility, mezi nimiž byli i tací, kteří až dosud stáli na straně krále Jana. Mezi nimi byl i králův nevlastní bratr William ze Salisbury, který ještě nedávno vedl královská vojska v podzimní kampani proti opozici¹¹⁷. Mezitím byl Ludvík a jeho podporovatele exkomunikováni prostřednictvím papežského legáta Gala a biskupa Petera de Roches. Nicméně církevní autority v zemi se více méně přikláněly na Ludvíkovu stranu a bylo jen málo těch, kteří vystupovali proti němu (například opat od Sv. Augustina v Canterbury a několik londýnských farářů). Když v červenci zemřel papež Inocenc III., do Ludvíkova tábora přibyli ještě někteří další baroni, kteří byli předtím na pochybách¹¹⁸. Inocencovým nástupcem na Petrově stolci se stal Honorius III. Jedním z možných scénářů v této chvíli stále zůstávala možnost, že nový papež se přikloní na stranu francouzského prince a jeho nároky na anglický trůn podpoří. Nicméně, jak se později ukázalo, tato úvaha nebyla správná. Nový papež sice nevystupoval proti Kapetovcům tak ostře, jako jeho předchůdce, i přesto ale vyjadřoval trvalou podporu Janu Bezzemkovi¹¹⁹. V srpnu se do Canterbury dostavil rovněž skotský král Alexandr II. aby složil princí Ludvíkovi přísahu věrnosti. Ludvík mu za to potvrdil držbu několika severních teritorií¹²⁰.

Dalo se předpokládat, že se princ Ludvík na základě svých nároků nechá korunovat anglickým králem. Této ceremonii ale v létě 1216 stálo v cestě několik faktorů. Arcibiskup z Canterbury, který měl exkluzivní právo nové anglické vládcy korunovat byl papežem Inocencem III. povolán do Říma, Ludvík byl navíc stále exkomunikován, což byl fakt, který by strana krále Jana mohla snadno použít jako silný argument pro zneplatnění aktu

¹¹⁶ Sivéry: *Louis VIII*, str. 156

¹¹⁷ Gillingham: *1215*, str. 259

¹¹⁸ Sivéry: *Louis VIII*, str. 158nn

¹¹⁹ tamtéž, str. 172

¹²⁰ Gillingham: *1215*, str. 259

korunovace. Ceremonie byla tedy prozatím odložena a na první místo se dostalo Ludvíkovo tažení Anglií. Zatímco Ludvík obléhal a nakonec dobyl Winchester, jeho spojencům se dařilo ovládat další oblasti Anglie. Robert fitzWalter se zmocnil Essexu, Suffolku a Norfolku, další Ludvíkovi straníci zatím dobyli většinu Lincolnshire. Synové Williama Marshalla, kteří na rozdíl od svého otce, který stál věrně po boku krále Jana, vstoupili do francouzského tábora se zmocnili Worchesteru.

Na konci léta byla situace následující. Zatímco princ Ludvík ovládal oblasti na jihovýchodě země, Jan měl pod kontrolou západní oblasti. Ne všechno ale Ludvíkovi vycházelo podle jeho představ. Nedařilo se mu zmocnit se hradu Lincoln, který byl urputně hájen stoupencem krále Jana Nicolasem de la Hay. Na severu nicméně zahájil vojenské akce Alexandr II. a jistou oporu přinesla také vzpoura Welšanů na severozápadě. Problematická byla rovněž situace ohledně přístavu Dover, který byl stále v držení krále Jana. Tento strategický bod, byl-li v rukou Jana Bezzemka, mohl velice nepříjemně ovlivňovat vojenské operace prince Ludvíka a komunikaci s kontinentem. Na konci července tedy Ludvík vytáhl vstříc Doveru. Filip August, který svému synovi vytknul, že se dosud o tuto strategicky významnou pevnost nepostaral, poslal svému synovi obléhací techniku, která umožnila zahájit obléhání. Francouzům se vcelku snadno podařilo zmocnit se města, nicméně o mnoho větším problémem se ukázalo obsazení hradu, který byl bráněn velice silnou a odhodlanou posádkou, složenou především z králových žoldnéřů z Flander a Poitou. Podle Wendovera Ludvík přísahal že *„toto místo neopustí dokud nebude hrad dobyt a celá posádka nebude pověšena“*¹²¹. Ludvík věřil, že se jeho armádě alespoň podaří posádku udolat *„hladem a zdoluhavým obléháním, když už si je nedokážou podrobit silou zbraní“*¹²². Jelikož se Ludvíkovi po dva měsíce nedařilo pevnost získat silou, byl nucen uzavřít s velitelem posádky Hubertem de Bourgh 14. října dohodu, dle které se posádka hradu vzdá, nedorazí-li obléhaným od krále Jana v dohledném termínu vojenská pomoc. Poté se Ludvík vrátil do Londýna¹²³.

Pod dojmem těchto Ludvíkových neúspěchů zahájil král Jan v polovině září tažení s cílem znovu obnovit svojí plnou autoritu nad ztracenými územími a zatlačit zpět skotského Alexandra II. Jeho snahou bylo také pomoci Lincolnu, kde spolu soupeřili královi věrný správce hradu a rebelům nakloněný hrabě. Konec září strávil král právě zde, poté se vydal do

¹²¹ Gilles: *Wendover*, str. 375; „He [Louis] would not leave the place till the castle was taken and all the garrison hung“

¹²² Tamtéž: „They would, by hunger and a protracted siege, force them to surrender, as they could not subdue them by force of arms“

¹²³ Sivéry: *Louis VIII*, str. 160nn

Lynnu. Tam byl místními vše přivítán a pohostěn. Lynn byl v té době důležitým přístavem a především – zůstal věrný králi Janovi. Právě zde ale nejspíš král onemocněl dysentérií, což ho nakonec stálo život. První ataka choroby (v noci z 9. na 10. října¹²⁴) ale nejspíš nebyla nikterak závažná, jelikož král již 11. října vyrazil opět na cestu. Nejprve dorazil do nedalekého Wisbechu a následně se vydal na další cestu na sever. V tomto momentě došlo k nehodě, kterou dobové kroniky zachytily, nicméně existuje několik různých výkladů toho, co se tehdy stalo. Došlo ke ztrátě královských zavazadel nejspíš včetně pokladu s korunovačními klenoty při pochodu zátokou Wash při ústí řeky do moře. Těžké vozy se propadly do pohyblivých písků a královská suita se utopila. Wendover, jako obvykle, nabízí dramatické líčení celé situace. „Poté se vydal [král Jan] na sever, ale při přechodu řeky Wellester ztratil všechny svoje povozy, vozy a koně s nákladem, spolu se všemi penězi, drahými nádobami a vším, co mělo jeho zvláštní péči. Země se uprostřed řeky otevřela způsobila víry, které všechno vucly, jak může tak i koně takže nikdo neuniknul, aby králi o tomto neštěstí vyprávěl. On sám jen těsně unikl, i se svým vojskem...“¹²⁵ Není dodnes zcela jisté, k čemu přesně v zátoce Wash došlo, k incidentu se vrací i další kroniky, například Ralph Coggeshall ale předkládá pouze prostý krátký pohled na události, rovněž připomíná, že někteří členové králova doprovodu byli pohlceni pískem, na rozdíl od Wendovera ale celou událost příliš nedramatizuje¹²⁶. Na každý pád král Jan dorazil 12. října do opatství Swineshead. Odsud pokračoval přes Sleaford (14. a 15. října) do hradu biskupa z Lincolnu v Newarku. Zde se jeho zdravotní stav natolik zhoršil, že již nebyl schopen další cesty, jelikož jeho dysenterie se stále zhoršovala díky jeho „zhoubné nenasytnosti“ [Wendover]. Podle pramenů král svůj stav zhoršil tím, že se prý v opatství Swineshead „přejedl broskví a zapil je čerstvým ciderem [jablečné víno], což velmi zhoršilo jeho horečku“¹²⁷. Jan se nechal vyzpovídat (zповědníkem mu byl opat z Croxtonu), přijal svátost oltářní, jmenoval svým jediným právoplatným nástupcem svého devítiletého syna Jindřicha a nařídil, aby mu byl složen hold. Podle Wendovera dále „rozeslal dopisy všem šerifům a správcům hradů

¹²⁴ Gillingham: 1215, str. 260

¹²⁵ Gilles: Wendover, str. 378; „He than took his march towards the north, but in crossing the river Wellester, he lost all his carts, waggons and baggage horses, together with his money, costly vessels and everything which he had a particular regard for; for the land opened in the middle of the water and caused whirlpools which sucked in every thing, as well as men and horses, so that no one escaped to tell the king of the misfortune. He himself narrowly escaped with his army...“

¹²⁶ Warren: King John, str. 278; Ralph Coggeshall píše: „Moreover the greatest distress troubled him, because on that journey he had lost his chapel with his relics, and some of his packhorses with divers household effects at the Wellstream, and many members of his household were submerged in the waters of the sea, and sucked into the quicksand there, because they had set out incautiously and hastily before the tide had receded“

¹²⁷ Gilles: Wendover, str. 378; He surfeited himself with peaches and drinking new cider, which greatly increased and aggravated the fever in him“

v království, zpečetěné svojí osobní pečeti, s příkazem, aby jeden každý poslouchal jeho syna.¹²⁸“ Král také ve své poslední vůli vyjádřil přání být pohřben v katedrále ve Worcesteru u hrobu sv. Wulfstana. „Bohu a sv. Wulfstanovi svěřuji svoje tělo a duši.¹²⁹“ Dále král určil vykonavatele svojí poslední vůle, na prvním místě jmenuje papežského legáta Gala, následovaného biskupy z Winchesteru, Chichesteru a Worchesteru, Williamem Marshalem, hrabětem z Pembroke, Savarym de Mauléon nebo Fawkesem de Breauté¹³⁰. Listy vzbouřených baronů, kteří si přáli mír se již ke králi nedostaly. V noci z 18. na 19. října¹³¹ král Jan po osmnácti letech, pěti měsících a čtyřech dnech¹³² vlády zemřel. Bylo mu 48 let.

Smrt Jana Bezzemka představuje významný mezník v celé této válce. Na podzim roku 1216 nikdo neočekával, že král zemře, jeho smrt byla náhlá a zasáhla do vývoje budoucích událostí zásadním způsobem. Ve vteřině zmizel hlavní důvod celé války, tyran byl mrtev a byl zde legitimní následník trůnu, jehož právo na anglickou korunu mohl jen stěží někdo zpochybnit. Malý Jindřich byl z důvodu vlastní bezpečnosti držen na hradě Devizes¹³³. Odsud byl odvezen do Gloucesteru, kde byl již deset dní po otcově smrti, 28. října korunován anglickým králem. Na korunovaci dohlížel papežský legát Galo a provedl jí biskup z Winchesteru¹³⁴. Tato korunovace měla ale mnohem víc charakter rychlé a svým způsobem nouzové akce než velkolepého ceremoniálu. Navíc se neodehrála ve Westminsterském opatství v Londýně, který byl stále v rukou rebelů a neprovedl jí arcibiskup z Canterbury, který obvykle anglické krále korunoval. Poměrně podrobný popis korunovace zanechal Roger z Wendoveru. „V následující den, když byly všechny přípravy hotovy, vedl legát v doprovodu biskupů a výše zmíněných šlechticů krále do klášterního kostela ke korunovaci. Zde stojíc před hlavním oltářem v přítomnosti kléru a lidu přísahal na evangelia a další svaté relikvie [...] a rovněž přísahal že bude projevovat přísnou spravedlnost vůči jemu svěřenému lidu a že bude potírat všechny zlozvyky a bezprávi a bude dodržovat dobré zvyky a právo a bude se snažit, aby byly všemi dodržovány. Poté složil přísahu svaté římské církvi a papeži Inocencovi¹³⁵ za království Anglie a Irska a slíbil že bude poctivě platit tisíc marek po celou dobu, kdy bude vládnout těmto královstvím, jako jeho otec. Poté Peter, biskup z Winchesteru

¹²⁸ Gilles, *Wendover*, str. 378: „He also sent letters under his own seal to all the sheriffs and castellans of the kingdom ordering them one and all to obey his said son.“

¹²⁹ Gilles: *Wendover*, str. 378; „To God and St. Wolstan I commend my body and soul.“

¹³⁰ Warren: *King John*, str. 255

¹³¹ Gillingham: *1215*, str. 260

¹³² Gilles: *Wendover*, str. 379; „King John reigned eighteen years, five months and four days“

¹³³ Gillingham: *1215*, str. 261

¹³⁴ Warren: *King John*, str. 256

¹³⁵ zde se kronikář dopustil omylu, když jmenuje papeže Inocence III., který zemřel již v červenci t.r. a složení holdu do jeho rukou tedy nebylo fyzicky možné; na papežském stolci tou dobou seděl Honorius III.

vložil na jeho hlavu korunu a pomazal ho podle tradic korunovací. [...] Následující den král přijímal sliby věrnosti všech přítomných biskupů, hrabat, baronů a dalších a ti všichni mu slíbili svojí neskonalou oddanost.¹³⁶“ Jelikož Jindřichovi bylo v době korunovace devět let, začal jeho jménem jako regent vládnout tou dobou již bezmála sedmdesátiletý William Marshal, hrabě z Pembroke. Marshal byl pozoruhodnou figurou. Sloužil již Jindřichovu dědečkovi Jindřichu II. (1154 – 1189) a posléze i Janu Bezzemkovi, kterému zachoval věrnost i v posledních nelehkých letech jeho života. Krátce po korunovaci, 12. listopadu, byla v Bristolu znovu vydána Magna Charta, která ale doznala jistých změn oproti listině Jindřichova otce z roku 1215. Obsahovala pouze 42 článků, byly z ní vypuštěny některé části, které se týkaly přímo krále Jana¹³⁷. Přelom října a listopadu roku 1216 byl tedy zlomovým okamžikem. Brzy se mohlo zdát, že došlo k obratu o sto osmdesát stupňů a z Ludvíka jako žádaného zachránce království se stal agresivní dobyvatel.

Ludvíkovy pozice ale prozatím zůstávaly relativně pevné. Stále měl v rukou Londýn a ovládal velkou část země, stále při něm zůstávali i silní spojenci. To se ale mělo brzy změnit v jeho neprospěch a nakonec vést k jeho porážce. Země byla v tuto chvíli stále rozdělena vedví válkou.

Ludvíkovo počínání v Anglii je hodnoceno různě. Konkrétní pohled na Ludvíkův pobyt na ostrovech očima Viléma Bretaňského a Rogera z Wendoveru bude podrobněji zpracován rovněž ve druhé části práce. Někteří kronikáři vyčítají Ludvíkovi, že se brzy začal obklopovat především francouzskými rytíři na úkor domácích šlechty, k níž se choval z opovržením a zmocňoval se jejich statků. Jiní však nic z toho nepřipomínají. V Ludvíkově okolí se ve skutečnosti pohybovali jak jeho francouzští příznivci, často ještě z doby jeho raného mládí a jeho prvních kampaní na kontinentě, tak Angličané. Mezi těmi byli například Simon Langton, bratr arcibiskupa z Canterbury, Robert fitzWalter nebo Sehier de Quincy, kteří tvořili jádro rebelie. Ludvík příliš nezasahoval do místní správy a snažil se dodržovat zvyky, které zde fungovaly před jeho příchodem. Probíhající válka mu stejně neumožňovala rozvinout politiku

¹³⁶ Gilles: *Wendover*, str. 380; „On the day following all preparations for the coronation having been made, the legate in company with the bishops and nobles aforesaid, conducted the king in solemn procession to the conventual church to be crowned. And there standing before the great altar in the presence of the clergy and people he swore on the holy gospels and other reliques of the saints [...] he also swore that he would show strict justice to the people entrusted to his care and would abolish all bad laws and customs and would observe those that were good and cause them to be observed by all. He then did homage to the holy church of Rome and to pope Innocent for the kingdoms of England and Ireland and swore that, as long as he held those kingdoms he would faithfully pay the thousand marks which his father had given to the Roman church; after tjis Peter bishop of Winchester placed the crown on his head and anointed him king with the usual ceremonies [...] On the following day the king received the homage and fealty of all the bishops, earls, barons and all others present and they all promised faithful allegiance to him.“

¹³⁷ Stubbs: *Charters*, str. 342

s hlubším dosahem a delším působením. Ludvík se ani nesnažil nijak rozhodně aplikovat na anglické poměry způsoby správy, fungující na francouzském dvoře, jelikož tím nechtěl ohrozit svojí pozici, která nebyla, obzvláště po korunovaci Jindřicha III. stoprocentně neotřesitelná. Ludvík dobře věděl, že hlavním důvodem k jeho povolání do Anglie byla nespokojenost s tyranskou vládou krále Jana. Proto nebylo v jeho zájmu prosazovat v Anglii jakoukoliv formu autoritativní vlády. Významně nezasahoval ani do církevních svobod. Někteří Angličané ho i přesto považovali za tvrdého a neúprosného vládce, který měl vyžadovat vysoké sumy peněz z ovládaných území, jako například Norfolkku nebo Essexu. Zmiňováno je rovněž plenění francouzských rytířů, kteří tvořili jádro Ludvíkovy armády. Jen málo takovýchto činů je ale reálně doložitelných, za všechny můžeme jmenovat například opatství sv. Augustina v Canterbury, které zachovávalo věrnost králi Janovi. Na druhou stranu princ Ludvík také svým příznivcům rozdával statky. Například hrabě z Nevers získal hrad Richmond, Robert fitzWalter, vedoucí představitel anglických vzbouřených baronů, se rovněž obohatil a také získal zpět některé svoje ztracené majetky.

První měsíce pobytu prince Ludvíka na ostrově by se tedy daly charakterizovat umírněným a opatrným přístupem¹³⁸. Zlom nastal po korunovaci Janova syna Jindřicha v říjnu roku 1216. Tímto okamžikem jako by v myslích opozičních baronů došlo k názorovému zemětřesení. Postupně více a více představitelů vzbouřené anglické nobility se začalo přiklánět na stranu mladého krále. Zde se začínala odhalovat skutečná podstata celé rebelie. S odchodem Jana Bezzemka jako by byl pošramocený štít Plantagenetské dynastie očištěn. Je to svým způsobem logické. Jindřich byl v době svého nástupu na trůn sotva desetiletý, dalo se tedy očekávat, že bude možné ho ovlivňovat a řídit jeho kroky v prvních letech vlády. Byl to legitimní následník trůnu, který, na rozdíl od Ludvíka, měl skutečně velice reálný a de facto nezpochybnitelný nárok na korunu. Především to ale byl „Angličan“. Jasně se tedy musel jevit anglické nobilitě jako lepší následník trůnu, než francouzský korunní princ, syn největšího soupeře anglických vládců v posledních třiceti letech. Změněné vnímání francouzského prince lze podchytit rovněž v pramenech, jak bude vyloženo v kapitole 3.2. Ludvík se ale nehodlal své pozice a svých nároků, jakkoliv byly právě ony pochybné, vzdát. Na konci roku 1216 musel cítit, že jeho pozice se otřásá v základech a že počet jeho podporovatelů se povážlivě tenčí. Čím dál tím více se musel spoléhat především na své francouzské příznivce a také na pomoc, která k němu přicházela z kontinentu¹³⁹. Někteří baroni stále váhali, zda-li se mají přidat na stranu nového krále, nebo zůstat ve francouzském táboře, zvláště když stále nebylo

¹³⁸ Sivéry: *Louis VIII*, str. 168nn

¹³⁹ Gillingham: *1215*, str. 261

zcela jisté, kdo bude vítězem v tomto dlouhém a komplikovaném konfliktu. Do jeho definitivního konce v té době zbývalo ještě devět měsíců¹⁴⁰.

William Marshal, který byl jmenován regentem mladého anglického krále, vyslal své zmocněnce do jihovýchodních krajů Anglie, které byly stále na straně rebelie, aby zde vymáhal jejich podřízení se novému vládci. Ludvík se mezitím zmocnil Hertfordu nedaleko Londýna. Další jednotky, stále věrné Ludvíkovi se zmocnily Ely v hrabství Cambridge a Ludvíkova vojska začala také znovu obléhat Lincoln, se kterým princ zažil nemálo problémů již na sklonku léta. Na konci prosince bylo uzavřeno příměří, trvající až do 13. ledna. Ludvík shromáždil svoje věrné do Cambridge, zatímco William Marshal, mladý král Jindřich a jeho přívrženci se usadili v Oxfordu. Začala první vyjednávání o uzavření míru. Země byla válkou vyčerpaná a stále většímu počtu obyvatel začínala přítomnost francouzských vojsk a neustálé vojenské kampaně po celé zemi vadit. Když příměří vypršelo zmocnil se Ludvík několika dalších hradů, poté bylo uzavřeno další příměří, tentokrát až do 26. dubna 1217¹⁴¹. Jak připomíná Wendover, mělo během tohoto období „*všechno zůstat tak, jak to bylo v den uzavření příměří a to jak hrady tak i ostatní majetky.*“¹⁴²

Ludvík poté plánoval vydat se do Francie „*s vědomím, že už mu angličtí baroni nikdy neprojevívají tak dobrou vůli, jako dřív.*“¹⁴³ Na kontinentě chtěl Ludvík především získat další posily, které by mohl okamžitě využít ve stále se prodlužující kampani za kanálem. Rovněž se chtěl setkat se svým otcem. Ve stejné době ale opět sílil i tlak ze strany kurie, když Honorius III. opět hrozil Ludvíkovi exkomunikací v případě, že se svých zájmů v Anglii nevzdá. „*Toho času se prostřednictvím vyslanců, kteří jednali v Ludvíkově zájmu v Římě princ doneslo, že jestliže neopustí Anglii, exkomunikace vynesena proti němu legátem Galonem bude na den Poslední večeře Páně potvrzena. Na základě toho bylo mezi Ludvíkem a králem Jindřichem uzavřeno příměří.*“¹⁴⁴ Ludvíkův odjezd musel být posunut kvůli porušování příměří. Princ byl blokován ve Winchelsea. Některým jeho příznivcům se podařilo dorazit z Francie s posilami a situaci zmírnit. I přesto, že Ludvík nakonec opustil ostrov, rozhodně se nehodlal svých aktivit za kanálem zřít a to i přesto, že stále další baroni opouštěli jeho tábor

¹⁴⁰ Warren: *King John*, str. 256

¹⁴¹ Sivéry: *Louis VIII*, str. 178

¹⁴² Gilles: *Wendover*, str. 387; „*Everything was to remain till that time [26.4.] in the same state as it was on the day of the truce being sworn to, with respect both to castles and other possessions.*“

¹⁴³ Tamtéž; „*on such a footing that he never again had the good will of the barons of England as he had formerly*“

¹⁴⁴ Tamtéž; „*About this time, the messengers of Louis who had gone on his behalf to the court of Rome, brought word to him that unless he left England the sentence of excommunication which the legate Walo had pronounced against him would on the day of Lord's supper be confirmed. On account of this a truce was made between Louis and king Henry...*“

a přidávali se na stranu krále Jindřicha. Mezi nimi byli i synové regenta Anglie Williama Marshala. Ludvíkova pozice ale překvapivě nebyla nikterak pevná ani doma. Jeho otec, král Filip August se s ním odmítal veřejně bavit a nechtěl mu vyjádřit veřejnou podporu. Setrval tak na svém postoji, který zaujímal prakticky od počátku kampaně. Podle kroniky Viléma Bretaňského „*Král Filip, obávající se exkomunikace, neposkytl svému synovi žádnou pomoc i přesto, že byl o to mnohokrát žádán.*“¹⁴⁵ Kronikář dále připomíná, že „*právě proto Ludvík, po poradách uzavřel příměří a vrátil se do své země. Nicméně jeho otec, jako člověk nanejvýš křesťanský, s ním nechtěl mluvit.*“¹⁴⁶ Filip na druhé straně ujistil papeže o své věrnosti. Honorius krále v odpovědi podpořil v jeho trvajícím postoji k synovi .

Tou dobou se už Ludvík vracel zpět do Anglie i s posilami, které se mu i přes nezáměr jeho otce podařilo získat. 22. dubna opustil Calais a večer se vylodil v Sandwichi. Začala poslední fáze jeho vojenské kampaně. Těžko říct, zda si mladý princ v této situaci připouštěl možnou a s každým dnem pravděpodobnější porážku. Nicméně záhy dorazilo Ludvíkovo vojsko před Dover a opět zahájilo jeho obléhání. Královské jednotky se mezitím zmocnily některých významných strategických bodů, obléhaly Winchester nebo hrad Montsorel, který náležel jednomu z nejvýznamnějších spojenců prince Ludvíka Sehieru de Quincy. Rebelům se rovněž stále nepodařilo prolomit obranu hradu Lincoln, který byl urputně hájen straníky krále Jindřicha III. Ludvík záhy opustil Dover a směřoval do Londýna. Svoji armádu rozdělil do dvou skupin. První svěřil pod vedení Sehiera de Quincy. Ten s vojskem zamířil severním směrem a za nedlouho dosáhl Lincolnu. Ludvík velel osobně druhé části armády, která operovala na jihu ostrova. Na počátku května byl princ v Londýně, záhy však odjel a zahájil další tažení zemí, která se mu pomalu začínala vzdalovat.

Vojsko Sehiera de Quincy mělo v Lincolnu doplnit jednotky hraběte Gilberta de Gand. Ještě předtím poskytlo pomoc obléhanému hradu Montsorel¹⁴⁷. „*Ráno se pak vojsko dalo do pohybu směrem na sever, spěchaje vysvobodit hrad Montsorel. [...] A když pak baroni dorazili před hrad Montsorel, po obvyklém plenění na hřbitovech a v kostelích podél jejich cesty, bylo jednohlasně rozhodnuto táhnout na Lincoln, kde Gilbert de Gand a další baroni již dlouho bez úspěchu obléhali místní hrad.*“¹⁴⁸ Mezitím se zmobilizovala rovněž královská armáda,

¹⁴⁵ Guizot, Francois: *Collection des memoires relatifs á l'histoire de France. Rigord, Guillaume le Bréton, Nicolas de Bray*. Paris 1825, str. 326; „*Le roi Philippe, craignant d'etre excommunié, ne pretait aucun aide á son fils, ainsi que beaucoup de messagers l'en avaient sommé.*“

¹⁴⁶ Tamtéž; „*C'est pourquoi Louis, ayant pris conseil, conclut une treve, et retourna dans son pays. Son pere cependant, comme un homme très-chrétien, ne voulut pas communiquer de paroles avec lui*“

¹⁴⁷ Sivéry, *Louis VIII*, str. 179nn

¹⁴⁸ Gilles: *Wendover*, str. 391; „*In the morning it took its march northward, hastening to the relief of the before-mentioned castle of Montsorel. [...] When the barons then arrived at the castle of Montsorel, after pillaging in*

kerou vedl sedmdesátiletý regent William Marshal, hrabě z Pembroke. „*William Marshal, strážce krále a království, na radu papežského legáta Galona, Petera biskupa z Winchesteru a dalších, kteří pomáhali svými radami řídit království, svolal veškeré kastelány, kteří byli na straně krále a také všechny rytíře z různých částí království aby se dostavili do Newarku na druhý den letničního týdne [15. května] aby společně skoncovali s obléháním hradu Lincoln.*“¹⁴⁹ Královské vojsko pobýlo krátce v Newarku a poté vyrazilo proti Lincolnu. Papežský legát Galo, který armádu doprovázel měl vojáky, věrné králi Jindřichovi podpořit projevem, ve kterém připomněl jak „*nespravedlivá byla celá věc prince Ludvíka a těch baronů, jež ho následovali, že byli exkomunikováni a vyobcováni ze společenství církve. |...| Pak ve slavnostním oblečení vyhlásil [legát Galo] exkomunikaci prince Ludvíka a všech jeho podporovatelů. |...| A těm, kteří se této války [proti Ludvíkovi] rozhodli osobně účastnit, zaručil mocí svěřenou mu všemohoucím Bohem a apoštolskou stolicí odpuštění všech hříchů přislíbil jim věčné spasení.*“¹⁵⁰

Tím povýšil tažení takřka na úroveň křížové výpravy, která má vytrhnout zemi z rukou nepřátel, kteří se zprotivili Bohu a konají proti jeho vůli. Ve vojácích vzbudil nadšení k boji za jejich vlastní zemi. Schylovalo se k závěrečnému měření sil. Francouzská posádka, která obléhala hrad Lincoln působila poměrně sebevědomě a nepřipouštěla si možnost porážky. Sehier de Quincy, který přivedl do města posily vyšel před jeho brány, aby přehledl přicházející královská vojska a zhodnotil situaci. I uvnitř francouzského tábora existovaly v tuto chvíli rozpory. Zatímco Sehier chtěl konfrontovat královské vojsko v plní bitvě, hrabě de Perche, který sem dorazil s ním, se domníval, že královská armáda má příliš velkou početní převahu a bude proto výhodnější opevnit se ve městě. „*Robert fitzWalter a Sehier z Winchesteru |...| vyšli před brány města aby sledovali jejich [královského vojska] příjezd a propočítali jejich množství. |...| Poté se vrátili zpět a oznámili svým vojákům, že nepřítel sice přichází v hojném počtu, ale oni jsou i tak silnější a proto navrhuje vytáhnout ven a utkat se s ním. |...| Na to hrabě z Perche řekl, že tento propočet vychází pouze z jejich vlastního názoru*

their usual custom all the cemeteries and churches on their march it was determined unanimously to march to Lincoln, where Gilbert de Gant and other barons above-mentioned had carried on a long siege without success.“

¹⁴⁹ Tamtéž; „*William Marshall, the guardian of the king and kingdom, by the advice of Walo the legate, Peter the bishop of Winchester, and others by whose counsels the business of the kingdom was arranged, convoked all the castellans belonging to the king and the knights who were in charge of castles in different parts of the kingdom ordering them to assamble at Newark on the second day in Whitsun week to proceed together with them to raise the siege of Lincoln castle.*“

¹⁵⁰ Tamtéž, str. 392n; „*how unjust was the cause of Louis, and the barons who had joined him, for which they had been excommunicated and alienated from the community of the church. |...| he put on his white robes and excommunicated Louis by name together with all his accomplices. |...| And to those who had undertaken to assist in this war personally he by the power granted to him from the omnipotent God and the apostholic see granted full pardon for their sins...*“

*a proto sám vyjde ven a spočítá nepřítel na francouzský způsob. [...] Hrabě z Perche se poté vrátil zpět s pocitem velkého zklamání a velké nejistoty. Na to navrhl [...] že by se měly zajistit brány aby bylo nepříteli zabráněno ve vstupu do města, zatímco bude pokračovat obléhání hradu, jehož dobytí by mohlo brzy dojít. Tento plán byl většinou přijat, ale někteří s ním nesouhlasili.*¹⁵¹

Královské vojsko se rozložilo před městem. Poslové z obléhaného hradu, kterým se podařilo dostat se postranní brankou z města informovali velení o situaci uvnitř.¹⁵² Bylo rozhodnuto prolomit jeho obranu a soustředit se na nechráněnou městskou bránu. Peteru de Roches se podařilo s částí vojska touto branou proniknout do města a brzy byl následován i dalšími královskými jednotkami. Strhla se bitva mezi oblehateli hradu a královským vojskem, podpořeným rovněž posílenou hradní posádkou.¹⁵³ Hrabě z Perche byl v průběhu boje zabit, mnoho dalších bylo zajato. Jak uvádí Vilém Bretaňský, „*Thomas, tento vznešený hrabě z Perche, kterému nebylo ještě ani dvaadvacet let zemřel mezi prvními. Robert fitzWalter a mnozí další byli zajati. [...] Vojáci, když viděli sílu nepřítel a svoje vlastní oslabení opustili místo bitvy a vrátili se k Ludvíkovi, zklamání a porážení.*“¹⁵⁴ Útěk francouzského vojska se změnil v katastrofu, když bylo obrovské množství rytířů zajato, někteří byli zabiti a jen hrstce se podařilo skutečně uprchnout. Mezi těmi, kdo se octli v rukou Jindřicha III. byli kromě fitzWaltera i další vůdčí osobnosti povstání, Sehier de Quincy a hrabě z Lincolnu Gilbert de Gand. Bitva u Lincolnu znamenala pro vzbouřence i pro Ludvíka těžkou porážku. Bylo 20. května 1217 a do konce celého anglického dobrodružství francouzského korunního prince zbývaly zhruba tři měsíce.¹⁵⁵ Již nyní ale začínalo být jasné, že šance na získání anglické koruny a na porážku Plantagenetů jsou mizivé. Zprávy o katastrofě u Lincolnu se k Ludvíkovi dostaly o pět dní později, když stále obléhal Dover. Otřesený a zjevně zklamaný princ se záhy snažil domoci se pomoci z kontinentu. Mezitím se další a další města a hrady poddávaly

¹⁵¹ Gilles: *Wendover*, str. 293n; „*Robert fitzWalter and Sehier earl of Winchester [...] went out to watch their approach and to count their numbers [...] they returned to the city to their companions telling them: The enemy are coming against us in good order but we are much more numerous than they are, therefore our advice is that we sally forth to the ascent of the hill to meet them. [...] In reply to them, the count of Perche said: You have reckoned them according to your own opinion. We also will now go out and count them in the French fashion. [...] And the count of Perche being deceived returned in a state of uncertainty. [...] He proposed [...] that the gates might be guarded and the enemy prevented from entering by some, until the others had taken the castle, capture of which would soon be effected. This plan was approved by many but several disagreed with it.*“

¹⁵² Gilles: *Wendover*, str. 394

¹⁵³ Sivéry: *Louis VIII*, str. 182n

¹⁵⁴ Guizot: *Collection*, str. 326n; „*Thomas, ce noble comte du Perche qui n'avait pas encore achevé sa vingt-deuxième année, tomba mort des premiers. Robert, fils de Gautier et un nombre infini de ceux qui étaient avec lui furent pris. [...] Les chevaliers français voyant la force des ennemis et la faiblesse de leur propre parti, quitterent prudemment le champ de bataille et revinrent vers Louis, tristes et vaincus.*“

¹⁵⁵ Sivéry: *Louis VIII*, str. 183

Jindřichovi III. a stále více baronů se od Ludvíka odvracelo. Na jeho straně však stále zůstával Londýn, který se odmítl podřídit a také někteří baroni, kteří se vykoupili ze zajetí, nepřešli však do královského tábora a zůstávali i nadále věrní Ludvíkovi. V každém případě se ale sen o vítězství začal na začátku léta roku 1217 rozplývat.

2.4 KONEC ANGLICKÉHO SNU A ANGLIE JINDŘICHA III.

Po porážce u Lincolnu bylo brzy jasné, že bez patřičných posil z kontinentu nemůže anglické dobrodružství prince Ludvíka pokračovat. Ludvík měl v podstatě dvě možnosti. Mohl uzavřít mír, prostřednictvím kterého se mohl alespoň částečně s porážkou vyrovnat a odejít se ctí, nebo pokračovat ve válce, která ztrácela smysl. V květnu 1217 dorazila do Anglie čtveřice arcibiskupů, kteří byli papežem Honoriem III. pověřeni, aby se pokusili sjednat mezi oběma stranami mír. Zástupci obou zneprátelených táborů se setkali 12. června. Čtyři pověřenci krále Jindřicha III. měli podmínky ukončení boje projednávat se čtyřmi vyslanci prince Ludvíka. Byla vytvořena jakási předběžná dohoda. Zástupci obou táborů se více méně shodli na základních podmínkách uzavření míru. Byla požadována amnestie pro anglické barony a stejně tak i pro klérus, který byl po čas války na straně Ludvíka, dále mělo dojít k propuštění vězňů a rukojmích. Mělo být zaručeno, že po Ludvíkovi nebude požadována náhrada za škody, způsobené válkou, Ludvík měl pouze vyrovnat svoje dluhy. Londýnu, stejně tak jako dalším městům, která vystupovala jako Ludvíkův spojenec mají být zachována všechna jejich stará práva a výsady¹⁵⁶. Bohužel celé jednání se zkomplikovalo, když princ Ludvík vystoupil se svými požadavky na omilostnění několika kleriků, kteří stáli na jeho straně již od počátku, což ostře odmítl papežský legát Gallo. Za této situace Ludvík odmítl o míru dál jednat a rozhovory byly ukončeny. Vyjednávači se na konci června vrátili do Francie.

Situace tak stále zůstávala napjatá. Ludvík nechal poplenit oblasti na východě Anglie, zřejmě aby získal alespoň omezené zdroje na pokračování války¹⁵⁷. Kapetovec se skutečně nacházel v poměrně závažné finanční tísní, a proto jeho prvořadým cílem nyní bylo získat za každou cenu posily. Bez nich se mohl jakýchkoli dalších pokusů o zvrát situace zcela jistě vzdát. Princ tedy poslal dopisy jak svému otci, tak svojí manželce, Blance Kastilské, z jejíhož příbuzenství k anglickým králům odvozoval svůj nárok na ostrovní království. Zatímco Ludvíkův otec se stále stavěl k podpoře svého syna negativně, tím více s vědomím drtivé porážky u Lincolnu, u své choti se Ludvík dočkal podpory. Jak se dozvídáme z kronik, *„jelikož král [Filip August] byl pln obav z podpory svého exkomunikovaného syna, za kterou byl mnohokrát vážně kárán papežem, nechal břímě celé záležitosti na Ludvíkově manželce, která se nezdřáhala chopit se povinnosti, která se od ní žádala. Poslala svému manželovi tři*

¹⁵⁶ Sivéry: *Louis VIII*, str. 184

¹⁵⁷ Norgate, Kate: *The minority of Henry III*, London 1912. str. 47n

*sta statečných rytířů, dobře vyzbrojených a doprovázených velkým množstvím pěšáků.*¹⁵⁸ Tito vojáci se shromáždili v přístavu Calais, odkud se chystali vyplout směrem k anglickému Doveru. Z jiných zdrojů se dozvídáme, že jedním z vůdců tohoto vojska byl Robert de Courtenay, příbuzný francouzského krále¹⁵⁹. Přípravy na vylodění francouzského vojska na ostrově samozřejmě nenechaly chladným ani krále Jindřicha, respektive jeho poradce a regenty. Ti přikázali shromáždit vojsko a také námořníky z Cinque Ports a začali pod velením Philipa d'Aubigny střežit pobřeží.

Očekávali příjezd francouzské flotily, která, ačkoliv byla při prvním pokusu o vylodění zasažena bouří, v noci z 23. na 24. srpna vyplula znovu pod velením Eustacha řečeného Mnich (Eustache le Moine).¹⁶⁰ Podle Wendovera to byl „*ten nejhanebnější člověk a podlý pirát*“¹⁶¹. Naopak Vilém Bretaňský o něm píše jako o „*rytíři, osvědčeném jak na moři tak pevnině*“¹⁶². Eustache kdysi sloužil králi Janovi, později přešel do služeb prince Ludvíka.¹⁶³ Na den sv. Bartoloměje, 24. srpna došlo ke střetu obou flotil nedaleko ostrova Thanet, tedy přesně tam, kde před více jako rokem celé Ludvíkovo anglické tažení začalo. Anglické lodě měly oproti francouzským výhodu velikosti a byly také lépe vyzbrojené¹⁶⁴. Francouzům naproti tomu přál příznivý vítr, který jejich lodě rychle hnal vstříc nepříteli¹⁶⁵. Angličané získali převahu, zasypávali francouzské lodě šípy z kuší a rychle se jim také podařilo zmocnit se několika plavidel. Velké množství francouzských rytířů bylo zajato, někteří byli popraveni. Mezi nimi byl i Eustache le Moine, který se snažil nabídnout svým vězňům peníze výměnou za svůj život, což ale bylo striktně odmítnuto. Podle Wendovera „*Eustache řečený Mnich [...] nabízel velkou sumu peněz za svůj život a sliboval, že bude v budoucnu věrně bojovat po boku anglického krále, leč Richard, nemanželský syn krále Jana*¹⁶⁶, který ho zadržel na to řekl: *Již nikdy více, ty podlý zrádce, neoklameš nikoho na tomto světě svými*“

¹⁵⁸ Gilles: *Wendover*, str. 398n; „*As the king was afraid to give assistance to his excommunicated son, as he had been often severely rebuked by pope for granting his consent, he laid the burden of the business on the wife of Louis, who was not slow in fulfilling the duty imposed on her, but sent off to her husband's assistance three hundred brave knights, well equipped with supplies of war, and attended by a large body of soldiers*“

¹⁵⁹ Guizot: *Collection*, str. 327

¹⁶⁰ Sivéry: *Louis VIII*, str. 187

¹⁶¹ Gilles: *Wendover*, str. 399; „*a most disgraceful man and wicked pirate*“

¹⁶² Guizot: *Collection*, str. 327; „*le chevalier aussi epreuvé sur mer que sur terre*“

¹⁶³ Bradbury: *Capetians*, str. 196

¹⁶⁴ Sivéry: *Louis VIII*, str. 187

¹⁶⁵ Gilles: *Wendover*, str. 399

¹⁶⁶ jedná se o Richarda fitzRoye, barona z Chilhamu, který se účastnil na otcově straně vojenských operací během války baronů

*falešnými sliby. A s těmito slovy tasil svůj meč a usekl mu hlavu.*¹⁶⁷ Jeho hlava prý byla naražena na kopí a nesena v průvodu v Canterbury¹⁶⁸.

Tato bitva znamenala pro prince Ludvíka smrtelnou ránu. Angličané se zmocnili mnoha nepřátelských lodí a slavili svůj námořní triumf. Skromný zbytek francouzské flotily se vrátil do Calais. Ludvík se o rozdrčení své flotily nedaleko Thanetu dozvěděl o dva dny později. Jelikož mu bylo naprosto jasné, že již nemůže získat další posily, a poté co námořníci ze Cinque ports přísahali věrnost Jindřichu III., by již nebylo ani možné dostat posily efektivně na ostrov, rozhodl se uzavřít definitivní mír a opustit Anglii. Nyní se tedy stala aktuální otázka vyjednání podmínek. Rozhovory započaly již 28. srpna v Rochesteru, kde s Williamem Marshalem jednal Robert de Dreux. Robert de Courtenay, který byl zajat před čtyřmi dny byl vyslán k Ludvíkovi, který dlel v Londýně. Zde začala jednání mezi princem, Williamem Marshalem a Hubertem de Burgh, která byla narušována pouze nelibostí některých anglických baronů, kteří nesouhlasili s podmínkami míru. Do týdne se ale Marshalovi podařilo tyto neshody uklidnit a 5. září byly na ostrově uprostřed Temže u Steines nedaleko Kingstonu zahájeny finální rozhovory za účasti všech důležitých osob včetně legáta Galona. 11. září pak byl mír potvrzen smlouvou, uzavřenou v Lambethu. Ta více méně potvrdila podmínky, nastíněné již při nezdařeném vyjednávání na počátku června. Bylo tu několik výjimek. Především zde nefigurovala podmínka omilostnění všech kleriků, kteří stáli na straně prince Ludvíka¹⁶⁹.

Smlouva řešila v několika člancích otázky majetkové a právní. Majetkové poměry se měly vrátit do stavu na počátku války. Všichni straníci prince Ludvíka, kteří drželi půdu a práva v anglickém království na počátku války si tyto měli podržet i nyní. Totéž platilo i pro straníky krále Jindřicha. Rovněž města si měla zachovat svoje práva a výsady i přes to, že za války stála za Ludvíkem. Měli být propuštěni vězni, kteří byli zatčeni v době od příjezdu prince Ludvíka (tj. od konce května 1216). Rovněž měly být vyřešeny otázky, týkající se výkupných, která byla zaplacená a nebo ještě zaplacená být mají. Také rukojmí, držení Ludvíkem mají být neprodleně propuštěni. Všichni ti, kteří byli v opozici proti králi Janovi, budou přísahat věrnost králi Jindřichovi III. podle všech zvyklostí anglického království, přísaha bude zlistiněna. S tím souvisí rovněž články, týkající se přísah složených během

¹⁶⁷ Gilles: *Wendover*, str. 400; „*Eustace the monk [...] offered a large sum of money for his life and promised for the future to fight faithfully under the english king, Richard, the illegitimate son of king John, who seized him said to him: Never again in this world, wicked traitor, shall you deceive any one with your false promises. And with these words he drew his sword and cut off his head.*“

¹⁶⁸ Bradbury: *Capetians*, str. 196

¹⁶⁹ Sivéry: *Louis VIII*, str. 189

války princí Ludvíkovi. Ludvík se vzdá veškerých takovýchto slibů, aliancí a do budoucna také nikdy neuzavře žádný takový spolek, který by mohl jakýmkoliv způsobem poškodit anglického krále. Podobně i angličtí baroni museli přísahat Jindřichovi, že již nikdy v budoucnu neuzavřou žádnou alianci s princem Ludvíkem a nebudou vystupovat proti zájmům svého krále. Jeden článek byl rovněž věnován Ludvíkovým spojencům z řad sousedů anglického království, tedy krále Skotska a představitelů Wallesu. Ludvík měl skotského krále i Welšany vyrozumět o uzavření míru a vybídnout je k navrácení všech majetků, kterých se zmocnili během války, chtějí-li být rovněž zahrnuti do této mírové smlouvy. Ludvík musel osobně přísahat, že bude přísně dodržovat tuto mírovou smlouvu a udělá všechno co může, aby obdržel potvrzení i od papeže. Dále veškeré dluhy měly být vyrovnány a bylo zdůrazněno, že výše zmíněné podmínky se týkají pouze laiků a anglických kleriků, kteří zároveň na počátku války drželi světské statky. V posledním patnáctém článku se nachází tradiční formule o připojení podpisu zúčastněných pro zajištění věčné platnosti míru a poté následuje jejich jmenný seznam. Na prvním místě figuruje papežský legát Gallo, až po něm následuje král Jindřich III., William Marshal a Hubert de Bourgh.¹⁷⁰

S uzavřením mírové smlouvy tedy definitivně skončila občanská válka, která s přestávkami otrásala Anglií od roku 1215. Ludvík odjel z Anglie 28. září 1217. Stalo se tak za doprovodu papežského legáta a anglických baronů. Ludvíkovi bylo navíc vyplaceno 10 000 marek jako náhrada za opuštění Anglie. Do konce roku 1217 se s Jindřichem III. smířil i skotský král, který složil přísahu věrnosti 19. prosince. Welšané se postupně podřídili anglickému králi na jaře následujícího roku. 13. ledna 1218 pak v lateránské basilice v Římě odvolal papež Honorius III. exkomunikaci, vyřčenou nad Ludvíkem¹⁷¹.

Válka, která začala jako osobní msta proti démonizovanému králi Janovi, tak skončila jako boj proti francouzskému uzurpátorovi, který válčí proti právoplatnému králi Anglie společně s hrstkou „zrádců“. Podstata celého konfliktu tak prodělala v jeho průběhu výraznou změnu, která ve svých důsledcích vedla až k Ludvíkově konečné porážce a nucenému opuštění ostrova. Rok 1217 ale neznamenal definitivní konec dlouhého anglo-francouzského konfliktu. Spíše se jednalo o jeden z jeho vrcholů. Pro Francii znamenala tato válka jakési vyvrcholení jedné z fází boje proti anjouovskému impériu, kterému zasvětil především Filip II. August většinu své dlouhé vlády. Ačkoliv nakonec skončila francouzskou porážkou, ukázala možnosti, které nově posílené francouzské království mělo. Samozřejmě, že bez podpory anglických opozičních sil, které prince Ludvíka v jeho pokusu o získání anglického trůnu

¹⁷⁰ Guizot: *Collection*, str. 328nn

¹⁷¹ Sivéry: *Louis VIII*, str. 190n

podporovaly, by celá tato akce byla jen stěží proveditelná, na druhou stranu Ludvík mnohokrát prokázal svojí neústupnost a odhodlanost a relativně dlouho vytrval ve svém boji, a to i ve chvíli, kdy se jeho šance začínaly rapidně snižovat. I přes překážky, které mu byly opakovaně kladeny ze strany jeho otce, papežského stolce a v neposlední řadě rovněž ze strany krále Jana Bezzemka, odhodlaného bránit se do poslední chvíle, a následně od zástupců malého Jindřicha III., bránících pro něho korunu, se Ludvík udržel v Anglii více než rok.

Jelikož Jindřich III. byl v době odchodu prince Ludvíka z Anglie sotva desetiletý chlapec, vládli za něj v následujících letech regenti, dobře známí ještě z doby nedávné války. Především to byl William Marshal, který si udržoval vliv na mladého krále až do své smrti v roce 1219. Jeho místo poté zaujal Hubert de Bourgh, který stál po králové boku až do jejich vzájemné roztržky v roce 1232, kdy začal Jindřich plnohodnotně samostatně vládnout¹⁷². Po skončení války se především zásluhou Williama Marshala, kterému zdárně sekundovali papežští legáti Galo a Pandulf, podařilo obnovit soudní dvůr ve Westmisteru a rovněž funkci Exchequera¹⁷³, která byla válkou paralyzována¹⁷⁴. Mír, uzavřený v Lambethu ale neznamenal definitivní konec vleklého anglo-francouzského zápasu. V roce 1224 se Ludvíkovi, který se nyní po smrti svého otce v roce 1223 honosil titulem francouzského krále, podařilo obsadit zbytek Poitou a jeho vojska stanula u hranic Gaskoňska. Ačkoliv se Jindřich III. opakovaně snažil o znovunabytí ztracených pevninských držav, jeho naděje se s každou další neúspěšnou expedicí snižovaly. Po katastrofálním tažení v roce 1242 se jakékoliv další snahy o zvrácení situace rozplynuly. Dalo by se říct, že tato fáze anglo-francouzského soupeření byla ukončena uzavřením míru v Paříži v roce 1259. Jindřich se definitivně zřekl bývalých severních plantagenetských držav, byla mu za to uznána držba Gaskoňska, za které složil francouzskému králi lenní slib. To ale bylo již za vlády svatého Ludvíka¹⁷⁵. Ludvíkovi VIII. nebylo dáno vládnout tak dlouho, jako jeho otcí. Zemřel v roce 1226 po pouhých třech letech na francouzském trůně. Zatímco Francie se postupně stávala silným a mocným královstvím, nepřinesla dlouhá vláda Jindřicha III. (vládl 56 let) ostrovnímu království klid.

Problémy nastaly v 50. letech 13. století a souvisely s neuváženou politikou krále Jindřicha. Nespokojenost s královými rádci, mezi kterými bylo až nezdravě mnoho jeho příbuzných z Poitou,¹⁷⁶ byla umocněna Jindřichovou angažovaností ve věci obsazení

¹⁷² Gillingham: *Medieval Britain*, str. 37

¹⁷³ královský Exchequer byla finanční instituce, která fungovala pravděpodobně od dob Jindřicha I. Exchequer přejímal účty, skládané šerify a byl také strážcem královských financí, sídlil ve Westminsteru

¹⁷⁴ *Who is who in british history to 1901. vol.2*, London 1998, str. 839n

¹⁷⁵ Gillingham: *Medieval Britain*, str. 37

¹⁷⁶ jednalo se o potomky Jindřichovy matky Isabely z Angouleme a jejího druhého manžela Huga z Lusignanu (syna jejího původního snoubence), za kterého se Isabela vdala v roce 1220

sicilského trůnu (1255) a také kandidatury Jindřichova bratra Richarda z Cornwallu v Říši. Neochota anglické nobility zapojit se do těchto aktivit samozřejmě spojených se zvýšenými finančními požadavky vyústila ve vydání oxfordských (1258) a posléze doplněných westminsterských (1259) provizí. Opět se objevil požadavek na silnější kontrolu králova jednání a jeho podřízení zvláštní radě. Jako by se vrátil čas Jindřichova otce. Král se tlaku baronů, do jejichž čela se nyní postavil Šimon z Montfortu, podvolil, stejně jako jeho otec před pětačtyřiceti lety se ale odvolal k papeži, který stále zůstal anglickým lenním pánem. Ten samozřejmě Jindřicha jeho přísahy baronům zprostil. Vrcholem pak bylo rozhodnutí francouzského krále Ludvíka IX., který se stal arbitrem v celém sporu. Ten se rovněž postavil na stranu svého anglického soupeře a nová vnitřní válka tak byla již jen otázkou času. Tato tzv. druhá válka baronů přinesla Anglii novinku ve formě svolání prvního shromáždění, které již připomínalo budoucí parlament¹⁷⁷. Více než rok bylo království v rukou de Montfortových baronů, než se Jindřichovu synovi Eduardovi (pozdější král Eduard I.) v létě roku 1265 podařilo vzbouřence porazit a vrátit otěže vlády do rukou svého otce¹⁷⁸. Jindřich zemřel o sedm let později. Jeho syn Eduard na konci 13. století otevřel novou kapitolu zápasu mezi Anglií a Francií a stal se mocným dobyvatelem. Anglie pak s přestávkami válčila s Francií o převahu na kontinentě až do samého konce středověku.

¹⁷⁷ Cannon: *Kings*, str. 206

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 203

3 PRINC LUDVÍK V ANGLII POHLEDEM SOUČASNÍKŮ

Až dosud jsem se ve výkladu událostí války baronů záměrně vyhýbal konkrétnímu pohledu na jejího hlavního aktéra, tedy prince Ludvíka očima jeho současníků, kteří prožívali toto nelehké období společně s ním. Užíval-li jsem ukázky z kronik, soustředil jsem se primárně na svědectví o válečných operacích a jejich následcích tak, aby doplnily chronologický výklad. V následující kapitole mi tedy půjde především o to zachytit a analyzovat, jak nahlíželi na samotné počínání Ludvíka Francouzského ti, již nám po sobě zanechali písemné zprávy – kronikáři. Budu se zejména snažit o postížení důležitého faktoru a sice, jak se prameny, pocházející z obou zainteresovaných prostředí (Anglie a Francie), ve výkladu liší, případně v čem se shodují a také zda-li se v průběhu vyprávění mění vztah autorů k osobě samotného prince a jak.

Z děl, která reflektují danou problematiku, jsem si pro tuto analýzu zvolil dvě kroniky, které se od sebe v mnohém liší, ale jedno je spojuje – obě sledují kroky syna Filipa Augusta od počátku jeho anglického dobrodružství až po uzavření mírové smlouvy a jeho odchod. Těmito prameny jsou kronika Rogera Wendovera a kronika Viléma Bretaňského. Než ale začnu se samotnou analýzou těchto dvou písemností, ve stručnosti oba autory představím.

3.1 ŽIVOTY KRONIKÁŘŮ

3.1.1 ROGER WENDOVER

Jedním z významných pramenů pro období vlády Jana Bezzemka a prvních let vlády jeho syna Jindřicha je kronika Rogera z Wendoveru. O jeho životě není známo mnoho. Nevíme, kdy se narodil, pravděpodobně se tak ale stala ve městě Wendover v Buckinghamském hrabství. O jeho vzdělání rovněž nejsou bližší informace, stejně tak není ani přesně známo, kdy přesně se Wendover stal mnichem v opatství St. Albans. Za vlády krále Jana Bezzemka byl představeným kláštera Belvoir, který k opatství patřil, ale v prvních letech panování Jindřicha III. byl z této funkce odvolán. Podle slov opata St. Albans bylo příčinou zjištění, že Wendover používá klášterní zdroje pro svoje vlastní potřeby. Byl tedy povolán zpět do St. Albans, kde 6. května 1236 zemřel.

Roger Wendover je autorem poměrně rozsáhlé kroniky *Flores Historiarum* (*Flowers of History*). Tu lze rozdělit do tří základních částí. Kronika začíná líčením dějin světa do roku 447, tedy do příchodu Sasů do Anglie. Tento oddíl je kompilací starších autorů a nemá prakticky žádnou přidanou hodnotu. Druhá část zaujímá léta 447 – 1200. Obsahově se jedná více méně o soubor starších klášterních záznamů a kronik. Přesně v tom také tkví její hlavní význam. Wendover při sestavování tohoto oddílu shromáždil cenné informace z dokumentů opatství, z nichž se do současnosti mnohé nedochovaly. Poslední částí je vlastní Wendoverovo vyprávění, které je dovedeno až do roku 1235.

Je třeba podotknout, že Roger z Wendoveru byl naladěn poměrně značně proti králi Janovi, což je na mnoha místech kroniky patrné. Na některých místech proto může být líčení do jisté míry tendenční a nespolehlivé. I tak ale Wendover zanechal velice rozsáhlé a podrobné záznamy o době, kterou prožil¹⁷⁹. Práce na samotném finálním díle začaly nejspíše ve 20. letech 13. století. Po Wendoverově smrti v psaní pokračoval Matouš z Paříže, který jí dovedl až do roku 1259 a zachytil tedy nejdůležitější momenty samostatné vlády krále Jindřicha III. Obě kroniky byly vydány v anglickém překladu v edicích (viz Prameny a literatura)¹⁸⁰.

¹⁷⁹ Gilles: *Wendover* (vol. 1), str. V. – VIII.

¹⁸⁰ Carpenter: *Struggle*, str. 547

3.1.2 VILÉM BŘETANŠKÝ

Zatímco Roger Wendover sepisoval v opatství St. Albans svoje *Flores Historiarum*, na druhé straně kanálu tvořil jiný velký kronikář přelomu 12. a 13. století, jedna z nejbližších osob krále Filipa Augusta, jeho kaplan Vilém. Narodil se nejspíše v roce 1165 (byl tedy zhruba stejně starý jako Filip) v léonské diecézi v Bretani. Ve svých dvanácti letech byl poslán na studia do Mantes u Paříže, později studoval rovněž na univerzitě v Paříži. Přibližně v letech 1195 – 1200 se Vilém dostal do služeb Filipa Augusta. Zajišťoval vyjednávání s kurií ve věci králova rozvodu s Ingeborg Dánskou a rovněž se stal vychovatelem králova levobočného syna Pierra Charlota. Jako královský kaplan se Vilém Břetaňský zúčastnil mnoha Filipových vojenských tažení včetně slavné bitvy u Bouvines v roce 1214.

Vilém je jedním z kronikářů, zachycujících dlouhé období vlády Filipa Augusta. Je především autorem pokračování kroniky života a vlády tohoto krále *Gesta Philippi Augusti*, v jejichž sepisování po smrti původního autora, mnicha od St. Denis Rigorda (+1207) pokračoval. Vilém je autorem záznamů pro roky 1208 – 1224. Byl-li Wendover zaujatý proti králi Janovi, Vilém Břetaňský naopak projevuje značnou náklonnost k osobě svého krále, tedy Filipa II. Kroniku je tak z části možno rovněž vnímat jako oslavu slavných činů velkého Kapetovce. Kromě *Gest* je Vilém rovněž autorem básně, která rovněž glorifikuje Filipa Augusta *Philippide*. Zemřel v roce 1227¹⁸¹.

Dílo, které po sobě zanechal, je významným pramenem pro poznání vrcholných let vlády Filipa Augusta a rovněž cenným zdrojem pro poznání některých důležitých dobových dokumentů, především mírových smluv, které jsou zde pečlivě zaznamenány. Všechna díla Viléma Břetaňského lze rovněž nalézt v pramenných edicích a to jak v originálním latinském znění tak i ve francouzském překladu.

¹⁸¹ Guizot: *Collection*, str. X. – XII.

3.2 FLORES HISTORIARUM VERSUS GESTA PHILIPPI AUGUSTI

Jak již bylo řečeno výše, obě kroniky vznikaly v době, o které tato práce pojednává, případně byly kompletovány krátce po skončení války baronů. Každopádně autoři obou byli přímými svědky a někdy i účastníky událostí, které popisují. To je jeden z důvodů, proč jsem si pro hlubší pohled na události z let 1215 – 1217 vybral právě je. První rozdíl mezi oběma díly, pomineme-li odlišné kulturní a geografické podmínky, za kterých vznikala, je evidentní na první pohled. Kronika Rogera z Wendoveru *Flores Historiarum* (anglicky *Flowers of history*) je mnohonásobně rozsáhlejší než *Gesta*. Wendover se ve svém spise nevěnuje pouze událostem, přímo se dotýkajícím války baronů a krále Jana, ale mezi toto líčení vkládá i pasáže, které se zabývají buď různými zázraky, nebo událostmi ve Svaté zemi. Ty pro tuto práci nemají větší význam. Stejně tak Vilém Bretaňský sleduje rovněž vývoj v okolních zemích, reflektuje například události v Říši, tedy především vrcholící zápas mezi Štaufy a Welfy. Nicméně jeho zápis je oproti Rogerovi mnohem stručnější a selektivnější. V centru pozornosti obou mužů ale zůstává boj, odehrávající se za kanálem. Právě pro obrovské množství informací, které především *Flores* obsahuje, jsem vybral několik dle mého názoru nejdůležitějších momentů, na kterých se dá ilustrovat soudobé vnímání působení prince Ludvíka a jeho přijetí, popřípadě odmítnutí z řad anglické nobility, hodnocení jeho doprovodu a také přívrženců během závěrečné fáze této tzv. války baronů.

Obě kroniky zmiňují akt povolání prince Ludvíka do Anglie a v obou textech lze nalézt shodné prvky. Wendover, jak je u něho ostatně zvykem, volí poněkud patetické líčení, které operuje s naprostým zoufalstvím opozičních baronů. Píše: „*Ted', když už angličtí baroni ztratili vše, na čem jim na světě nejvíce záleželo [...] a neměli již žádnou naději, že se něco zlepší a že vlastními silami získají zpět to, co ztratili, byli zděšení a nevěděli co mají dělat. Bylo rozhodnuto zvolit nějakého silného muže za krále, a s jeho pomocí pak získat zpět svoje majetky a svobody. Po dlouhém váhání, koho zvolit, bylo jednomyslně rozhodnuto povolat Ludvíka, syna francouzského krále Filipa jako svého vládce a pozvednout ho na anglický trůn*“.¹⁸² Oproti tomu text Viléma z Bretaně je stručnější, rovněž ale poukazuje na utrpení

¹⁸² Gilles: *Wendover*, str. 357n; „*The barons of England, having now lost all that they most cared for in the world [...] and having no hope of an improvement in affairs so as to recover by their own means what they had lost, were in consternation and did not know how to act. [...] It was determined to choose some powerful man as king, by whose means they could be restored to their possessions and former liberties. And after long*

Anglie. „Baroni a měšťané, především z Londýna, a také další obyvatelé hradů a měst poté co za cenu mnoha statků a krve nějaký čas válčili, rozhodli se konečně povolát na pomoc Ludvíka, nejstaršího syna krále Filipa.“¹⁸³ Jak je patrné, oba autoři se shodují na tom, že představitelé opozice, kteří vedli válku proti Janovi si v určitý moment uvědomili svojí bezvýhodnou situaci a obrátili se o pomoc k francouzskému dvoru. Oba prameny se rovněž shodují v tom, že tito baroni nepovolávali Ludvíka do Anglie pouze za účelem vojenské pomoci, ale chtěli ho rovněž prohlásit novým anglickým králem. „Když mu pak poslali rukojmí a složili mu přísahu, přijali ho za svého pána.“¹⁸⁴ Wendover také připomíná, jaký důraz kladli vůdcové vzpoury na rychlé vyřízení věci na dvoře Filipa Augusta, když píše: „Poslali pak Sahiera z Winchesteru a Roberta fitzWaltera jako zvláštní posly ke králi Filipovi a Ludvíkovi, jeho synovi s listy pod pečetěmi VŠECH baronů, naléhavě se doprošující otce k vyslání syna, aby vládl Anglii, a syna k převzetí koruny. Poslové pak v největším kvapu okamžitě doručili listy králi a jeho synu Ludvíkovi. Král Filip ale [...] řekl, že svého syna pošle jedině, až mu jako záruku pošlou rukojmí z řad baronů...! Jakmile to poslové zjistili, s co největším spěchem to sdělili baronům, kteří poslali rukojmí“.¹⁸⁵ Zajímavé také je, že Wendover poukazuje na to, že listy byly opatřeny pečetěmi všech baronů, ačkoliv je známo, že zdaleka ne všichni byli na straně opozice a někteří významní příslušníci anglické nobility jako například William Marshal zůstávali věrní králi Janovi. Kronikář tak nejspíš pouze podtrhuje závažnost celé situace a zdůrazňuje tím, jak velký byl zájem o co nejrychlejší příchod prince Ludvíka na ostrov a jeho pomoc proti zlému králi Janovi.

Po této kapitole následuje shrnutí průběhu a výsledků sněmu v Melunu (viz kapitola 2.2). Zajímavá je Wendoverova zmínka o vylodění prince Ludvíka na ostrově Thanet, kde kronikář připomíná že „Kráľ Jan byl toho času v Doveru s vojskem, ale jelikož byl obklopen cizími žoldáky a rytíři ze zámoří, neodvážil se zaútočit na Ludvíka během jeho příjezdu ze strachu,

irresolution as to whom they should choose, they unanimously determined to appoint Louis, son of Philip the French king as their ruler and raise him to the throne of England“

¹⁸³ Guizot: *Collection*, str. 321; „Les barons et les citoyens de Londres surtout et d'autres habitans des chateaux et des villes, après avoir, au prix de beaucoup de biens et de sang, soutenu pendant quelque temps la guerre, prirent enfin le parti d'appeler á leur secours Louis, fils ainé du roi Philippe.“

¹⁸⁴ Tamtéž: „Lui ayant donné des otages et preté serment, ils le firent leur seigneur“

¹⁸⁵ Gilles: *Wendover*, str. 358; „They sent S. [Sehier] earl of Winchester and Robert fitzWalter as special messengers to king Philip and Louis his son with letters under the seals of all barons earnestly beseeching the father to send his son to reign England and son to come there and take the crown. These messengers immediately made all haste and delivered the aforesaid letters to the French king and his son Louis. But Philip [...] told the messengers in reply that he would not send his son before he had, for greater security received good hostages from the barons. [...] The messengers on hearing this made all possible speed and reported the answer they have received to the barons who sent the hostages...“

že by ho v bitvě mohli všichni opustit a přejít na Ludvíkovu stranu“.¹⁸⁶ Ačkoliv je nepravděpodobné, že by žoldnéři, kteří byli vypláceni hromadně opustili Janův tábor jenom proto, že pocházeli z kontinentu (většinou z Poitou a Flander), je tato krátká poznámka přinejmenším zajímavou ukázkou vnímání francouzské invaze kronikářem, obecně nepřátelsky naladěným vůči králi Janovi. Domnívám se, že samotnému panovníkovi šlo spíše o to lépe se na střetnutí připravit a vyčkat, jak se bude situace po Ludvíkově vylodění dále vyvíjet a jaké budou reakce opozičních baronů.

Kroniky popisují princovo uvítání na ostrově jako radostnou událost, na kterou rebelové dlouho čekali. Vilém Bretaňský i Roger Wendover se shodují, že Ludvík byl přijat v Londýně „s velkou radostí všemi obyvateli města“¹⁸⁷ a rovněž „velice šťastně i všemi barony“.¹⁸⁸ Hned poté mu všichni složili hold a přísahali věrnost. Ani jedna kronika v tomto místě nemluví o Ludvíkovi jako o anglickém králi, stejně jako téměř na žádném jiném místě, které se princovým pobytem na ostrově zabývá. Ludvík také měl přísahat „na evangelia, že bude dodržovat veškerá práva a že navrátí dědictví každému co jeho jest“.¹⁸⁹ Dle líčení kronik si byl evidentně svojí pozicí poměrně jistý, jak nás informují oba autoři. Wendover zmiňuje, že „napsal rovněž list králi Skotska a všem baronům, kteří mu ještě nesložili hold, a nařídil jim, aby tak učinili nebo odešli co nejrychleji z Anglie.“¹⁹⁰ Vilém z Bretaně k tomu dodává, že „Když se zmocnil [Ludvík] velkého množství hradů a pevností, král Skotska a mnoho jiných předních království [v originále *proceres*] se k němu připojilo a zvolilo si jeho stranu.“¹⁹¹ Tento text naznačuje, že když Ludvík na jaře 1216 do Anglie přijel, byl vítán jako osvoboditel a nový vládce, ke kterému se ochotně přidávají jak příslušníci anglické nobility, tak okolní vládci.

Zajímavé je rovněž líčení Ludvíkova tažení Anglií podle kroniky Rogera z Wendoveru, především v porovnání s charakteristikou tažení krále Jana na podzim roku 1215, které je zachyceno v kapitole 2.2. Zatímco tam kronikář nešetří ostrými výrazy, odsuzujícími chování panovníka i jeho vojáků, zde používá o poznání umírněnější slovník. Dobyť Sussexu

¹⁸⁶ Gilles: *Wendover*, str. 364; „King John was then at Dover with his army, but as he was surrounded with foreign mercenaries and knights from the transmarine provinces, he did not venture attack Louis on his landing, lest in the battle they might all leave him and go over to the side of Louis.“

¹⁸⁷ Guizot, *Collection*, str. 325; „[Louis] vint á Londres et fut reçu avec joie des habitans de cette ville.“

¹⁸⁸ Gilles, *Wendover*, str. 364; „He [Louis] then went to London and was there received with great joy by al the barons

¹⁸⁹ Tamtéž, str. 365; „He himself swore on the holy gospels that he would grant good laws and restore their inheritances to each and all of them.“

¹⁹⁰ Tamtéž, str. 365; „He laso wrote to the king of Scots and to all the nobles of England who had not yet done homage to him, ordering them to make their fealty to him or to retire with all speed from England.“

¹⁹¹ Guizot: *Collection*, str. 325; „Lorsqu'il se fut emparé d'un grand nombre de chateaux et de fortresses, le roi d'Ecosse et beaucoup d'autres grands se joignirent á lui et embrassèrent son parti.“

například popisuje pouze krátkým spojením „*silou se zmocnil Sussexu se všemi městy a pevnostmi*“¹⁹². Chybí zde jakékoliv zmínky o plundrování, vraždění, vypalování kostelů, ničení hřbitovů a dalších ukrutnostech. Přitom se dá jistě předpokládat, že stejně jako žoldněřská vojska krále Jana Bezzemka i francouzští rytíři ve službách prince Ludvíka páchali podobné činy. Ludvík ale zatím není vnímán jako dobyvatel, který plení zemi a jeho vojáci jako zločinci, obohacující se na úkor cizí země. Naopak vedle stručných zmínek o dobývání hradů a měst jsou zde připomínáni i další šlechtici, kteří se princi během jeho tažení poddávají a jsou zde i jmenováni. Můžeme zde tedy spatřovat ostrý kontrast mezi bezuzdným a ničemným podnikem krále Jana a „záchrannou misí“ mladého Kapetovce. Méně umírněně je již líčeno Ludvíkovo tažení východními kraji, i zde se však Wendover při popisu akcí prince a jeho vojska drží poněkud mírnějších výrazů. Zmiňuje plenění, nijak ho však nespecifikuje. Připomíná také, že Ludvík na místech, která dobyl vyhlašoval zvláštní platby. Pokud však Wendover přímo hovoří o páchání násilí, spojuje ho více s barony, bojujícími po jeho boku, než s Ludvíkem samotným. Například v kapitole o dobývání Cambridge nacházíme krátkou zmínku o „*skupině baronů z Londýna [...] plenících zemi včetně kostelů a vymáhajících těžká výkupná z měst Yarmouth, Dunwich a Ipswich*“¹⁹³.

Oproti tomu i zde se nachází mnoho popisů neúprosného chování krále Jana. Zatímco Ludvík pouze plení, u Jana Wendover neopomněl zdůraznit, že král „*když se dozvěděl, že hrady Dover a Windsor jsou obléhány, shromáždil posádky svých hradů a protáhl statky baronů v období sklizně, vypaloval jejich domy i úrodu a páchal těžké škody svým nepřátelům. [...] Vydal se také k hranicím Walesu, kde oblehl a zmocnil se hradů baronů, ležících tím směrem, a všechny rozkázal srovnat se zemí. A krutá zkáza, kterou působil na domech a úrodě těchto baronů nabídla politováníhodnou podívanou pro všechny, kteří jí byli svědky*“.¹⁹⁴ Je tedy evidentní, že Wendover chtěl ukázat, proč Jan není hoden být králem Anglie, páchá-li tak strašlivé činy na svých vlastních lidech, ničí jejich úrodu a vypaluje sídla. Naproti tomu Ludvík se sice rovněž dopouští jistého stupně násilí, i přesto se mu však baroni poddávají a přijímají jeho ochranu proti zatracovanému Plantagenetovi. Získávají také hmotné statky, jak jsme rovněž informováni Wendoverem: „*Na tom místě [v Londýně] přišel*

¹⁹² Gilles: *Wendover*, str. 366; „*He by force gained possession of Sussex with all the towns and fortesses.*“

¹⁹³ Tamtéž, str. 375; „*A party od barons who were staying at London [...] pillaging the country as well as all the churches, they extorted large ransoms form the towns of Yarmouth, Dunwich and Ipswich.*“

¹⁹⁴ Tamtéž: „*As soon as John learned that the castles of Dover and Windsor were laid siege to, he assembled a large army of garrisons of his castles, followed by whom he overran the lands of the earls and barons at harvest-time, burning their houses and crops and doing great damage to his enemies [...] [King John] proceeded towards the boundary of Wales, besieging and taking the castles of the barons in that direction, all which he ordered to be razed to the ground, and the cruel destruction which he caused amongst the houses and crops of the said barons afforded a pitiable spectacle to all who saw it.*“

k Ludvíkovi Gilbert de Gant a byl jím investován mečem do hrabství Lincoln“.¹⁹⁵ Vilém Bretaňský se Ludvíkovým tažením Anglií vůbec nezabývá, zmiňuje krátce pouze dlouhé obléhání Doveru.

Kurz myšlení se měl ale velice brzo změnit. 19. října 1216 náhle zemřel král Jan a již 28. října byl jeho ani ne desetiletý syn Jindřich korunován anglickým králem. Vilém Bretaňský se ke smrti krále Jana vrací prostřednictvím krátkého, leč dle mého názoru velice výstižného zápisu: „Konečně Pán ukončil zlomyslnost krále Jana a řečený pán skonal.“¹⁹⁶ Jak hluboko zasáhla především korunovace mladého Jindřicha do myšlení většiny baronů, můžeme postupně vysledovat i ve změně tónu kronikářských zápisů, které, ačkoliv mohou být na jistých místech poněkud přehnané nebo ne zcela věrohodné, reflektují i tak stav v zemi.

Wendover se ve svém výkladu zmiňuje o události, ke které mělo dojít někdy v době korunovace. „*Tou dobou pak vikomt z Melunu, francouzský šlechtic, který přišel do Anglie s Ludvíkem, v Londýně vážně onemocněl. A když si uvědomil, že jeho smrt se již blíží, poslal pro některé barony, kteří zůstávali ve městě, aby s nimi promluvil a při audienci provedl následující vyznání: Cítím zármutek nad vaším zklamáním a úpadkem, protože neznáte nebezpečí, které vám hrozí, protože Ludvík a s ním šestnáct dalších francouzských hrabat a baronů přísahalo, že jestliže si [Ludvík] podmaní Anglii a bude korunován králem, odsoudí k trvalému vyhoštění všechny ty, kteří nyní bojují po jeho boku a pronásledují krále Jana, jako zrádce jejich pána a zničí veškerý jejich rod a vykoření ho z království. |...| Pak jim poradil, aby pro svoje vlastní bezpečí ponechali vše co jim řekl v tajnosti. |..| Když se pak tato zpráva rozšířila mezi barony, byli všichni velice zmateni. |...| Ludvík totiž, navzdory jejich našeptávání, rozdával hrady a statky, které si podmanil Francouzům a, což je bolelo nejvíce, ocejšoval je jako zrádce. |...| Mnoho z nich [baronů] nyní uvažovalo, že se vrátí na stranu krále Jana.*“¹⁹⁷ Tato zpráva je pozoruhodná hned z několika důvodů. Předně, jde-li o osobnost

¹⁹⁵ Gilles: Wendover, str. 374; „At that place Gilbert de Gant came to Louis and was by him presented with sword of the county of Lincoln.“

¹⁹⁶ Guizot: Collection, str. 325; „Enfin le Seigneur mettant fin á la méchanceté du roi Jean, ce prince termina sa vie.“

¹⁹⁷ Gilles: Wendover, str. 377; „It happened about this time that the viscount of Melun, a French nobleman who had come into England with Louis fell seriously ill at London. And when he found that his death was approaching, he sent for some of the barons who had been left in charge of the city to speak with him and in the hearing of them all made the following confession: I grieve, said he, for your desolation and ruin, because you know not the danger which hangs over you, for Louis and sixteen other french counts and barons with him have sworn, that, if he subdues England and is crowned king, he will condemn to perpetual banishment all those who are now fighting with him and persecuting king John, as traitors against their lord and will destroy the whole race of them from the kingdom. |...| Therefore I now sincerely advise you to provide for your safety for the future and to keep secret what I have now told you. |...| When this information was spread amongst the barons they were in great consternation. |...| For Louis had notwithstanding their murmurs given their land and

zmiňovaného vikomta z Melunu, musí se zde jednat o Adama II., který ve skutečnosti zemřel až po skončení války baronů¹⁹⁸. Uvedená událost se ale dle dostupných indicií musela odehrát ještě před říjnem 1216, jelikož Wendover poukazuje na myšlenku opozičníků vzdát hold králi Janovi. Z tohoto důvodu se domnívám, že celá popisovaná událost je spíše symbolickým vyjádřením počínající změny myšlení rebelující nobility na konci roku 1216, kdy si nepochybně i pod dojmem korunovace Jindřicha Plantageneta králem začíná uvědomovat problém, plynoucí z přítomnosti Francouzů na ostrově. Jak ukazuje i následující vyprávění, Ludvík je čím dál více vnímán jako cizorodý prvek.

V první řadě Wendover připomíná některé nešvary, kterých se mladý princ dopouštěl. „*Když se pak město [Herford] vzdalo, Robert fitzWalter na něj uplatnil nárok, když tvrdil, že jeho správa mu náleží dle starého práva. Ludvík pak požádal o radu své francouzské rytíře, kteří mu řekli, že Angličané nejsou hodni toho, spravovat taková místa, když zradili vlastního pána. Ludvík pak řekl onomu Robertovi aby trpělivě počkal, až bude království podmaněno.*“¹⁹⁹ O pár řádků níže se pak dočítáme, že „*Když Ludvík rozmístil svoje přívržence v hradu [Berkhampstead], přišel do St. Albans a požadoval, aby mu místní opat složil hold. Opat odpověděl, že mu nesloží hold, dokud nebude uvolněn ze slibu, daného anglickému králi, což Ludvíka velice rozzuřilo, a přísahal, že spálí celý klášter a celé město, jestliže nedostane to, co žádá. Nakonec řečený opat, poté co mu bylo strašlivě vyhrožováno a na domluvu Sehiera z Winchesteru, zaplatil pokutu za sebe i za město a zavázal se platit až do svátku uvedení Páně osmdesát marek stříbra za příměří s Ludvíkem*“.²⁰⁰ Ludvík tu tedy již není líčen jako zachránce, který přišel na spěšnou žádost baronů, aby válčil proti ničemnému Bezzemkovi, ale odkrývají se zde jeho negativní vlastnosti. Angličany vnímá jako zrádce, kteří nemohou mít jeho důvěru a proto jim nesvěří dobyté statky a radí se raději s vlastními rytíři a poslušnost si vymáhá stejně krutými způsoby, jako král Jan.

castles which he had subdued in various places to the French and, what hurt them most, had branded them with treachery. [...] Many of them thought of returning to their allegiance to king John.“

¹⁹⁸ zde se zdroje rozcházejí, některé uvádějí jako datum smrti vikomta Adama II. z Melunu konec roku 1217 (např. La grande encyclopedie, díl 23, str. 619, 1885 – 1902), jiné posouvají jeho úmrtí až do roku 1220, Kate Norgate ve své klasické práci *The minority of Henry the third* zmiňuje vikomta z Melunu k roku 1217 jako jednoho z velitelů útoku nařízeného Ludvíkem (Norgate, str. 48)

¹⁹⁹ Gilles, *Wendover*, str. 382; „*The town being thus given up, Robert fitzWalter made a demand of it, saying that the charge of it belonged to him by old right. Louis then asked the advice of the French knights on the matter, who told him that the English were not worthy of holding charge of such places as they were traitors to their own sovereign. On this Louis told the aforesaid Robert to wait patiently till the kingdom was subdued.*“

²⁰⁰ Tamtéž, str. 383; „*Louis after placing his own followers in the castle went to St. Albans's and required the abbat to do homage to him, to this the abbat replied that he would not do homage to him till he was released form the homage which he had made to the king of England, on which Louis became greatly enraged and swore that he would burn the convent and the whole town unless he did what was required of him.*“

Kronikář rovněž nabízí zajímavé svědectví o myšlenkových pochodech rebelů. „*V tomto čase [na počátku roku 1217] propuklo mezi barony velké váhání, kterému vládci by se měli poddat, jestli mladému Jindřichovi, nebo Ludvíkovi. Francouzi s nimi zacházeli tak opovržlivě, že někteří baroni odmítali jejich pomoc. Tento nával rozčílení byl ještě přiživován samotným Ludvíkem, který nedbal svojí přísahy a navzdory jejich stížnostem si ponechával jejich statky, majetky a statky řečených baronů, které s jejich pomocí ovládl a umisťoval tam cizí rytíře a lidi. Na druhou stranu jím připadalo hanebné vracet se ke králi, kterého nejprve odmítli, protože by byli jako psi, kteří se vrací ke svým zvratkům.*“²⁰¹ Opět je zde připomenuto, že Ludvík nedorozumí sliby, co víc, jedná proti přísaze. Zdůrazněn je také negativní přístup francouzských rádců k domácí nobilitě a zcela nepokrytě se tu objevuje také stížnost baronů na obsazování dobytých pozic cizinci. Zdůrazněn je i fakt, že Jindřich je mladý, což se dá vnímat tak, že je snadněji ovlivnitelný. Zajímavá je pasáž, operující s váhavým přístupem rebelů k poddání se Jindřichovi. Je však otázkou, zda-li sem Wendover tuto část nevložil pouze pro zvýšení dramatickosti událostí, ostatně jak bylo jeho zvykem. Jak víme, začali především počátkem roku 1217 od Ludvíka odpadávat spojenci a jejich počet se zvyšoval.

Oproti Wendoverově poměrně rozvlácnému sdělení je Vilém Bretaňský tradičně o poznání stručnější, i přesto však jeho poznámku, týkající se situace z přelomu let 1216\1217 považují za velice výstižnou. „*Brzo i [...] mnoho dalších, kteří z nenávisti k otci [Jindřicha III.] proti němu bojovali po boku Ludvíka, usmířili se nyní s jeho [Janovým] synem, povolali ho králem a zcela opustili Ludvíkovu stranu.*“²⁰² Domnívám se, že právě tento krátký úryvek shrnuje podstatu celé této rebelie. Ukazuje, že se vskutku jednalo o boj, motivovaný osobní nenávistí ke králi Janovi, nikoliv o širě pojatý odboj proti dynastii Plantagenetů jako takové nebo proti královské moci.

Jak se především Wendover ve svém vyprávění blíží k bitvě u Lincolnu, která znamenala začátek konce Ludvíkova anglického dobrodružství, je k mladému Kapetovci a jeho příznivcům mnohem více kritický. V podstatě je popisuje stejně jako krále Jana při jeho taženích. Krátce po Ludvíkově návratu z Francie na jaře 1217 připomíná že „*30. dubna, což*

²⁰¹ Gilles: *Wendover*, str. 385; *At this time there was a great deal of wavering amongst the barons of England to which ruler they should entrust themselves, whether to the young Henry or to Louis. For they were treated so contemptuously by the French that many of them rejected their assistance. This gust of excitement moreover was increased by Louis himself who in disregard of his oath and in spite of their complaints had retained in his own possession the lands, possessions and castles of the said barons, which he had subdued with their help and had placed foreign knights and people in charge of them. On the other hand it seemed a disgrace for them to return to their allegiance to the king whom they renounced, lest they should be like dogs returning to their vomit.*“

²⁰² Guizot: *Collection*, str. 325; „*Aussitot [...] beaucoup d'autres qui, par haine pour le père, combattaient contre lui avec Louis, se réconcilièrent avec son fils, créa roi et abandonnèrent entièrement le parti de Louis.*“

bylo pondělí před Nanebevstoupením Páně, přesunuli [Robert fitzWalter, hrabě de Perche, Sehier de Quincy] svůj tábor a začali pochod na St. Albans, pleníce veškerá místa, kterými prošli. Tito zlí francouzští lupiči pak protáhli městy v okolí, nešetřili ani kostely a hřbitovy a brali zajatce bez ohledu na jejich postavení, a poté co je strašlivě mučili, vymáhali za ně obrovské výkupné.²⁰³ O Ludvíkových vojácích a rovněž vůdcích opozice, kteří stále zůstávali na jeho straně, se v textu již naprosto běžně hovoří jako o zlodějích a vrazích. Lze zde tedy vidět jasný obrat oproti kurzu, který Wendover zaujímal v líčení prvních měsíců pobytu francouzského prince na ostrově. Jsou-li mezi „francouzské lupiče“ řazeni i angličtí baroni, vedoucí celou rebelii (fitzWalter, Sehier z Winchesteru), je evidentní, že i oni jsou vnímáni jako narušitelé pořádku, když i přes to, že království má svého legitimního panovníka, stále podporují francouzského dobyvatele. Z Ludvíka, který je nejprve vnímán jako vítaný zachránce se stal obtížný podmanitel, který zemi škodí, chová se zrádně ke svým přívržencům a jeho přítomnost v Anglii je již pouze ke škodě. Vilém Bretaňský pochopitelně o žádných příkořích, páchaných francouzskými jednotkami v Anglii nehovoří. Zmiňuje obléhání a boj u Lincolnu, stejně jako francouzskou porážku na moři, a připomíná, že Ludvíkovi již nezbývalo nic jiného, než uzavření míru, jehož podmínky kronikář rovněž zaznamenal. Bitva u Lincolnu a námořní vítězství Angličanů u Thanetu definitivně ukončily Ludvíkovy pokusy o ovládnutí ostrova a přinesly zemi mír. Wendover ještě zmiňuje počínání některých anglických baronů, kteří i po ukončení bojů plenili anglické kraje, nikoliv však ve snaze poškodit přímo Jindřicha III. nebo jeho dynastii, ale pouze proto, že nemohli tak snadno opustit zvyky, pochycené v době války²⁰⁴.

S koncem této tzv. první války baronů se zájem kronikáře přesouvá především ke křížovým výpravám a jiným událostem. K roku 1220 zmiňuje druhou korunovaci Jindřicha III. „*Na letnice, což bylo 17. dne měsíce května, řečený král [Jindřich III.] v pátém roce svojí vlády byl znovu korunován v Canterbury Štěpánem, arcibiskupem tohoto místa za přítomnosti kléru a lidu z celého království.*“²⁰⁵ Wendover ve své kronice i později popisuje události, odehrávající se ve Francii a zahrnující rovněž vztahy mezi Jindřichem, králem Anglie a

²⁰³ Gilles: *Wendover*, str. 389; „*They moved their camp on the 30th of April, which was on the Monday next before our Lord's Ascension, and marched to St. Albans pillaging all the places they passed. These wicked french freebooters and robbers roved through the towns around them, sparing neither churches nor cemeteries and made prisoners of the inhabitants of all ranks and after dreadfully torturing them, extorted a heavy ransom form them.*“

²⁰⁴ Gilles: *Wendover*, str. 404n

²⁰⁵ Tamtéž, str. 426n; „*On Whit-Sunday, which was the seventheethday of May, the said king in the fifth year of his reign was again crowned at Canterbury by Stephen, archbishop of that place in the presence of the clergy and people from all parts of the kingdom.*“

Ludvíkem, králem Francie. Ještě několikrát rovněž vzpomene i na jejich vzájemný souboj o anglický trůn avšak již bez náznaků nevraživosti k francouzskému vládci.

4 ZÁVĚR

Krize, kterou anglické království prošlo v letech 1215 – 1217 a můžeme jí shrnout pod jednotící pojem *první válka baronů* prošla zajímavým vývojem a odhalila několik skutečností, které stojí za zamyšlení. Analýzou pramenů jak narativních tak i úředních a rovněž studiem dosud publikované literatury, zabývající se obdobím pádu „anjouovské říše“ jsem došel k několika závěrům.

Dle mého názoru se nedá zcela bez výhrad souhlasit s obecně tradovanou charakteristikou osoby krále Jana, který je líčen jako tyranský a neschopný vládce a nosí cejch zloducha. Vnímání jakéhokoliv politika jako tyрана je subjektivní a ze současného pohledu lze jen velice těžko objektivně hodnotit, zda jím Jan Bezzemek, vládnoucí na počátku 13. století byl nebo ne. Skutečností zůstává, že i přes neúspěchy, kterým musel téměř po celou dobu své vlády čelit, ať už na domácí půdě, nebo za kanálem, dokázal král Jan v klíčových momentech sledovaného období mnohdy zaujmout takovou taktiku, která mu zajistila byť jen krátkodobý operační prostor. Prokázal, že je schopen vyhodnotit stresovou situaci tak, aby mohl dále jednat a nemusel zcela podlehnout nátlaku opozice. Ačkoliv Jan po dlouhých jednáních a v podstatě pod tlakem připojil svojí pečeť pod Magnu Chartu, je evidentní, že již v tomto momentě uvažoval o cestách, jak se z dané patové situace dostat. Toto „první vítězství baronů“ je tedy nutné vnímat spíše pouze jako jakýsi mezičas. Z kroků, které následovaly bezprostředně po setkání na Runnymede v červnu 1215 se dá usuzovat, že jak Jan, tak někteří baroni si velice dobře uvědomovali, že nutně dojde k mnohem rozsáhlejší konfrontaci. Janova úzká spolupráce s papežem Inocencem III., který byl vrchním lenním pánem Anglie byla z mého pohledu vychytralým krokem, který králi zajistil podporu jednoho z nejmocnějších politiků doby. Sliby a záruky, dané vzbuřencům nebyly ničím jiným, než prostředkem k získání času, nutného na zorganizování a zahájení ofenzivy. Když pak nadešel čas, obě strany se chopily iniciativy.

Zatímco král se snažil obnovit svojí autoritu mečem, zahájili rebelové rovněž diplomatickou ofenzivu, na jejímž konci stálo vylovení francouzského prince Ludvíka v Anglii a jeho snaha získat korunu ostrovního království. Právě sledování následků tohoto rozhodnutí bylo těžištěm této práce. V době, kdy tažení mladého Kapetovce začínalo byl stále ještě ve hře král Jan. Podíváme-li se na vývoj vojenských operací v prvních fázích války, je třeba poukázat na fakt, že navzdory nepochybným úspěchům opozice a později (od května

1216) i prince Ludvíka nebyla Bezzemkova pozice zcela bezvýhodná²⁰⁶. I jemu se dařilo podmanit si řadu nepřátelských míst a je nutné si přiznat, že síly obou protivníků byly po většinu střetu relativně vyrovnané. Navíc bych rád zdůraznil fakt, že Jan Bezzemek v podstatě nebyl v konfliktu s barony poražen. Jeho náhlá smrt v říjnu 1216 zasáhla do dalšího směřování celé války dle mého názoru zcela zásadním způsobem a měla za následek nutné přehodnocení celé situace.

Zde se otevírá prostor pro další úvahy o podstatě a významu celé rebelie. S úmrtím krále nikdo nepočítal, tato událost postavila celou, válkou rozpolcenou zemi a především pak opoziční barony před nevyhnutelné rozhodnutí. Zachovat věnost Ludvíkovi Francouzskému, kterého si sami představitelé nobility vyžádali za svého pána nebo složit zbraně a vrátit se na stranu Janova syna Jindřicha, nepochybně zcela legitimního následníka anglického trůnu? Studium vybraných narativních pramenů, které podle mého názoru poměrně dobře ilustrují myšlenkový vývoj v průběhu vzpoury jsem došel k názoru, že francouzský princ v budoucích plánech opozice na období po porážce a eliminaci Jana Bezzemka nutně nemusel hrát tak podstatnou roli, jak by se na první pohled mohlo zdát. Je takřka jisté, a prameny to dokazují²⁰⁷, že vzpoura měla čistě personální charakter, spojený s osobou krále Jana. On byl trnem v oku baronům, kteří se snažili nenáviděného vládce, se kterým měli svoje soukromé spory zbavit. Princ Ludvík tedy posloužil jako záštita vojenských akcí baronů. Jako dědic francouzské koruny dodal celé akci zdání serióznosti, zdůrazněním jeho dle mého názoru velice pofiderních nároků na anglickou korunu pak rovněž legitimitu. Domnívám se, že primárním cílem baronů bylo využít vojenskou sílu kapetovského prince a jeho pomoc při organizování odboje. Je však otázkou, jak by se celá situace vyvíjela v případě porážky Jana Bezzemka (nejspíš by vedla k jeho uvěznění, případně exilu, nemyslím si, že by došlo k Janově exekuci). Z událostí, které nastaly po předčasné panovníkově smrti, si můžeme jistý obraz vytvořit. Podstatná část vzbouřených baronů se postupně vrátila do tábora mladého krále Jindřicha a složila mu hold jako legitimnímu vládci anglického království. Ludvík sice vytrval v boji o korunu ještě více než půl roku, podporován šlechtici, tvořícími od počátku jádro vzpoury, domnívám se však, že nebýt jeho přítomnosti, celá válka měla potenciál skončit do konce roku 1216. Jindřich byl naprosto nezpochybnitelným následníkem svého otce. Navíc chlapec, který se ocitl na anglickém trůnu byl zcela jistě pro barony mnohem přijatelnější než dospělý muž s bohatými zkušenostmi vojenskými i politickými, jehož názory

²⁰⁶ viz kapitola 2.2

²⁰⁷ viz kapitola 4.2

by bylo jistě mnohem obtížnější ovlivnit. Důvod, proč jádro opozice zůstalo věrné princí Ludvíkovi až do konce vidím v jejich přílišné zkompromitovanosti.

Po celou dobu vzpoury lze pozorovat několik skupin těch, kteří se k ní přidávali. První je tvořena šlechtici, kteří se k opozici sice připojili ale ze strachu z reakce krále Jana ve chvíli, kdy přitáhl před jejich hrad se mu opět poddali. Ve druhé skupině pak nacházíme barony, kteří se k rebelům přidali možná s vidinou svého osobního prospěchu a také díky jejich nenávisti a z části i osobním sporům s králem Janem. Jakmile ale Bezzemek zemřel, neviděli jinou možnost, než složit hold právoplatnému králi Anglie, kterým byl velice rychle korunovaný Jindřich. Poslední část je složena právě z oněch vůdců opozice, Roberta fitzWaltera, Sehiera de Quincy, aj... Ti nejspíš neměli již co ztratit, zůstali tak na straně Ludvíkově i v době, kdy se původní smysl války, tedy vzpoura proti králi Janovi změnil v Ludvíkovu honbu za korunou ostrovního království.

Ačkoliv baroni povolávali Ludvíka do Anglie s tím, že se stane jejich novým králem, je možné, že tyto jejich sliby nehrály v jejich myšlení až tak podstatnou roli. Naproti tomu sám Ludvík vnímal toto tažení nejen jako další rytířské dobrodružství, ale nepochybně jako příležitost k definitivnímu pokoření anjouovské říše. Svědčí o tom jeho vytrvalost a také aktivita, spojená s jednáním mezi vyslanci anglické nobility a Ludvíkovým otcem Filipem na sněmu v Melunu na jaře 1216. Sám Filip zachovával zdrženlivý postoj, jelikož si pravděpodobně uvědomoval rizika, která celý podnik provázejí. Je možné, že si uvědomoval rovněž postoj baronů ke změněné situaci po smrti Jana Bezzemka a proto akce svého syna již nepodporoval ani na bázi pomoci, poskytované v prvních fázích boje, vnímaje je jako neefektivní. Série porážek, které Ludvík utrpěl v závěru války, ho nakonec donutila se svých plánů na ovládnutí ostrovního království vzdát, přijmout podmínky míru a z Anglie se definitivně stáhnout. Když se pak v roce 1223 stal králem Francie, jistou satisfakcí mu mohlo být alespoň rozbití moci Anjouovců v Akvitánii, započaté již za jeho otce a završené dobytím Poitou.

Můžeme se jen domýšlet, jak by vypadala hypotetická říše Ludvíka VIII., složená s koruny francouzské a anglické. Jelikož neexistují nezpochybnitelné doklady o tom, jaké úmysly by Kapetovec s dobytou zemí skutečně měl, nemá nejspíš cenu se touto myšlenkou hlouběji zabývat. Na druhou stranu mohu konstatovat, že na základě známých fakt, rozborem vybraných narativních pramenů a jejich vzájemným porovnáním jsem došel k názoru, že Ludvík Francouzský ve skutečnosti anglickým králem nikdy nebyl. Baroni jako reprezentace anglického království ho sice povolávali jako budoucího krále a složili mu přísahy věrnosti, nicméně další vývoj událostí naznačuje, že jejich váha nemusela být příliš velká. Nedošlo ani

k oficiálnímu potvrzení královské hodností, jakým byla korunovace. Nedošlo k ní z více méně technických důvodů. Ludvík o ní nepochybně stál, otázkou je, zda-li byla v zájmu opozice. Argumentem pro její neuskutečnění byla nepřítomnost canterburského arcibiskupa v Anglii a také fakt, že Ludvík byl zatížen exkomunikací. Vzhledem k tomu, že v případě pozdější korunovace Jindřichovy nebyl problém ve výkonu obřadu jiným prelátem, můžeme předpokládat, že pokud by skutečně baroni o obřad tolik stáli, provedli by ho za přispění některé jiné církevní autority, stojící na jejich straně²⁰⁸. Měli navíc k dispozici opatství v Canterbury, kde legitimní ceremonie probíhaly.

Skutečné úmysly vzbouřených baronů s Ludvíkem nebyly nejspíš tak jednoznačné a představa anglického království v rukou francouzského následníka trůnu je možná děsila stejně jako vláda krále Jana. Ani mladý princ jistě nebyl naivní. Zápis v kronice Rogera z Wendoveru, který je rozpracován v předchozí kapitole a připomíná smrt vikomta z Melunu, mohl být sice pouhým kronikářovým konstruktem, jak jsem již zmínil výše, mohl ale rovněž naznačovat, že Kapetovcovy postoje vůči anglické nobileté, která ho povolala na trůn rovněž nebyly zcela upřímné. Dá se tedy předpokládat, že v případě ovládnutí ostrova by se snažil vytvořit si okruh sobě loajálních lidí, kteří by ale pravděpodobně pocházeli spíše z tábora jeho francouzských přívrženců než z řad opozičních baronů.

Závěrem tedy mohu konstatovat, že válka, která začala na podzim 1215 jako odboj proti Janu Bezzemkovi, se po jeho smrti změnila čistě v boj Ludvíka Francouzského o anglickou korunu, ve kterém zůstal nakonec téměř osamocen. Pokud by k jeho povolání na ostrov a nabídce trůnu v zimě 1215 nedošlo, konflikt by za podmínek, které v průběhu boje nastaly pravděpodobně skončil na konci roku 1216. Ludvíkova odhodlanost způsobila jeho prodloužení až do léta 1217. Tato tzv. první válka baronů byla sice krátkou, ale podle mého názoru významnou epizodou anglických dějin. Ukázala možnosti a limity obou zúčastněných království. Na jedné straně francouzská moc byla díky procesům, které v zemi na přelomu 12. a 13. století probíhaly dostatečně silná na to, aby zorganizovala úspěšnou invazi na ostrovy, na straně druhé anglická nobilita nebyla zjevně připravena v rozhodujícím okamžiku přijmout cizího vládce, jehož legitimita byla pochybná a přiklonila se k domácí dynastii. Na přelomu let 1216 a 1217 nemohl nikdo tušit, že o čtyři desetiletí později se bude scénář s povstáním proti nehodnému králi, v jehož roli bude tentokrát Jindřich III., s jistými odlišnostmi opakovat.

²⁰⁸ Biskup z Winchesteru Peter de Roches, který provedl korunovaci Jindřicha III. stál na straně krále Jana, naproti tomu množství duchovních se klonilo na stranu opozice

5 SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

STUBBS, William (ed). *Selected charters and other illustrations of english constitutional history from the earliest times to the reign of king Edward the First*. Oxford: The Clarendon Press, 1913

BÉMONT, Charles (ed). *Chartes des libertés anglaises*. Paris: Alphonse Picard, 1892

GUIZOT, Francois (ed). *Collection des mémoires relatifs á l'histoire de France depuis la fondation de la monarchie francaise jusqu'a 13e siècle*. Paris: J.-L.-J.- Brière, 1825

GILLES, J. A. (ed). *Roger of Wendover's Flowers of history*. London: Henry G. Bohn, 1869

Literatura

BRADBURY, Jim. *The Capetians: kings of France, 987-1328*. New York: Hambledon Continuum, 2007, ISBN 978-185-2855-284.

CANNON, John a HARGREAVES, Anne. *The kings and queens of Britain*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2009, ISBN 01-995-5922-8.

CANNON, John a GRIFFITHS, Ralph. *The Oxford illustrated history of the British monarchy*. New York: Oxford University Press, 1988, ISBN 01-982-2786-8.

CARPENTER, David. *The struggle for mastery: Britain 1066-1284*. London: Penguin, 2004. ISBN 01-401-4824-8.

GILLINGHAM, John. *The Angevin empire*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2001, ISBN 03-407-4115-5.

GILLINGHAM, John a DANZINGER, Danny. *1215: the year of Magna Carta*. 1st Touchstone ed. New York: Simon, 2005. ISBN 978-074-3257-787

GILLINGHAM, John a GRIFFITHS, Ralph. *Medieval Britain: a very short introduction*. New York: Oxford University Press, 2000, ISBN 01-928-5402-X.

KUDRNA, Jaroslav a kol. *Dějiny Francie*. Praha: Svoboda, 1988.

NORGATE, Kate. *The minority of Henry the Third*. London: MacMillan, 1912.

NORGATE, Kate. *John Lackland*. London: MacMillan, 1902

POLO DE BEAULIEU, Marie-Anne. *Středověká Francie: od roku 1000 po černou smrt 1348*. Překlad Jitka Matějů. Praha: Lidové noviny, 2003, ISBN 80-710-6648-6.

POOLE, Austin Lane. *From Domesday Book to Magna Carta: 1087-1216*. 2. ed. Oxford: Clarendon press, 1955.

SIVÉRY, Gérard. *Philippe Auguste*. Paris: Plon, c1993, ISBN 22-590-2699-0.

SIVÉRY, Gérard. *Louis VIII: le lion*. Paris: Fayard, 1995. ISBN 22-135-9395-7.

TREASURE, G a DAWSON, Ian. *Who's who in British history: beginnings to 1901*. Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers, c1998, 2 v. (lxxxix, 1392 p.). ISBN 18-849-6490-7.

WARREN, Wilfred Lewis. *King John*. New ed. New Haven: Yale University Press, 1997, ISBN 03-000-7374-7.